

9. évfolyam, 5. szám
Felelős kiadó: Hodossy Gyula
Főszerkesztő: Hízsnai Zoltán (opus.hizsnai@gmail.com)
Szerkesztő: H. Nagy Péter (h.nagyp@gmail.com)
Grafikai és képszerkesztő: Juhász R. József
Munkatárs: L. Varga Péter (Budapest)
Szerkesztőség: Duna Palota, Galantská c. 658/2F, 1. e. 5, 92901
Dunajská Streda, www.szmit.sk
Nyomta: TAMA Solutions Kft., Budapest
Megjelent 2017 novemberében 700 példányban.
Megrendelhető a kiadó címén.
Regisztrációs szám: EV 3714/09

Dvojmesačník, IX. ročník, 5. číslo
Vydavateľ: Spoločnosť maďarských spisovateľov na Slovensku
Tel/fax: +421/315527964, +421/911239479, IČO 30806372
Sídlo spoločnosti: Galantská c. 658/2F, 92901 Dunajská Streda,
Vydavateľ: Gyula Hodossy.
Šéfredaktor: Zoltán Hízsnai
Redaktor: Péter Nagy, H.,
Grafický a obrazový redaktor: József R. Juhász
Spolupracovník: Péter Varga, L. (Budapešť)
Redakcia: Palác Duna, Galantská c. 658/2F, 1. posch. 5, 92901
Dunajská Streda, www.szmit.sk, E-mail: opuslap@gmail.com
Tlač: TAMA Solutions Kft., Budapest
Vyšlo v novembri 2017. Náklad 700 ks.
Registračné číslo: EV 3714/09
ISSN: 1338-0265

Realizované s finančnou podporou Úradu vlády SR
program Kultúra národnostných menšín 2017

szlovákiai magyar írók folyóirata

OPUS

MEGJELENIK KÉTHAVONTA
Kiadja a Szlovákiai Magyar Írók Társasága
Tel/fax: +421/315527964, +421/911239479

TARTALOM

Horizontok

Három amerikai költő

(Bodnár Gyula fordításai)2

Csillag Lajos: A túlsó part

(regényrészlet)7

Rásó Attila versei37

H. Nagy Péter: Visszaemlékezések 1.....43

Tóth N. Katalin: A gyermekrabló

naplójából (elbeszélés)44

Rachel Wick verse (SF-monológ,

H.Nagy Péter gyűjtése)52

Kassák-kód

L. Varga Péter: „ördögök és istenek a gépek”. Ember, technika, költészet.

Szabó Lőrinc és Kassák Lajos54

H. Nagy Péter: Névröncsol(ód)ás:

KD(B)Z-montázs.....59

Regényverziók III.

Molnár Bálint: Értelmezéskísérletek

Bret Easton Ellis regényeiről II.

Amerikai Psycho65

Baka L. Patrik: D'Arc vagy De Valois?

Manda Scott: *Tisztítóvíz*.....83

Színház

Kiss Péntek József: Simai Kristóf:

Zsugori [színikritika]90

Munkatársaink94

Melléklet95

Három amerikai költő

DIONISIO D. MARTÍNEZ Utolsó előtti gondolat

Idill

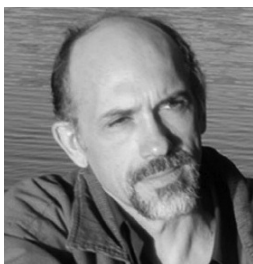
A mai postámban megtaláltam a körleveledet, melyet évek óta küldözgetsz. Ismerem a kézírásodat, kétségbeesésedet, a sajátos módot, ahogy összehajtogatod a papírt. Azt mondod, ez a kérés háromszor, lehet, négyszer utazta körül a földet. Ez a kérés szent. Ez a kérés az utolsó reményünk, bármi jöhet. Elvben a megfélemlítés képes mindenhova behatolni. Előbb-utóbb megtörünk. A levelek gondosan becsomagolt kórtörténetek, időzített bombaként mennek ki. Látom, ahogy megvárod, míg mindegyik kimegy, azon mélázva, hogy vajon amit nekem szántál, eléri-e célját. Azt mondod, egy nyáron egy portugál halász megkapta ezt a levelet és elégette. Életének hátralevő részét azzal töltötte, hogy a hamut próbálta olvasni.

Hajnali szerenáád

Átgondoltam. Ez a levél nem szent. Semmit nem ígér. Ez a bármi kérése, ami akár a semmiről is szólhat. Bátortalan ugatás hallatszott, amint az ablak felé lépdeltem. A kutyák ilyen hangot adnak ki, ha idegen közeledik. Elkezdtem kételkedni a saját jelenlétemben, hogy a házban vagyok-e, kezem nyitotta az ablakot, így még több kutyaugatást hallottam. Az egész levelet le kell másolnod, mondtad. A másolatok, amelyeket csinálsz, folytatódott a figyelmeztetés, nem különbözhetnek az eredetitől. Elkészítettem a másolatokat. Úgy aludtam el, hogy mellettem feküdtek a szavak. Ezen a reggelen átgondoltam a dolgot. Összetéptem a levelet, helyette üres papírt tettem a borítékba, egyedi módon hajtogatva, ahogy tőled tanultam.

Meditáció

Portugália partvidékén új hagyományt teremtettek, mondod. A postán érkezett leveleket a halászok feleségei elégetik, a lepecsételt

borítékokban hagyva őket. Ezáltal, azt mondd, elkerülhető a babona. De nem nevezhető-e mindez többé-kevésbé babonának? Valójában ez a hit kigúnyolása, mondd. Én néha elcsodálkozom, hogyan tudtuk ily hosszán éltetni a kapcsolatunkat körlevelekkel. Elcsodálkozom, hogyan voltunk képesek fenntartani ezt a dialógust két névtelen hang között. A portugál partvidék özvegyeire gondolok, kályháikban fűtőanyagként használták a befutott körleveleket. Rájuk gondolok, amint romlott tőkehalat árusítanak névtelen levelekbe csomagolva, amelyek háromszor, lehet, négyszer megkerülték a földet. Viana de Castelóban töltöm az éjszakát. Elküldöm ezt a képeslapot. De nem írom alá.

Dionisio D. Martínez 1956-ban született Kubában, a floridai Tampában él. Több verseskötete jelent meg, költői munkásságának értékét díjak jelzik, a kritika Amerika egyik legizgalmasabb költőjének tartja indulásától kezdve. Itt közölt versének eredetijét a francia Erik Satie zeneszerző Avant-Derni'eres Pensées című kompozíciója ihlette, e címmel is közölte a Seneca Review. Ide a New York-i Touchstone kiadónál A. R. Ammons-David Lehman által szerkesztett The Best American Poetry 1994 című sorozatgyűjteményéből választottam ki, ahogy a másik két verset is.

TOM ANDREWS

Cinéma Vérité

CINÉMA VÉRITÉ: LORD ALFRED TENNYSON HALÁLA

A kamera tündöklő, havas tájon pásztáz: hullámozó dombok, nagy fekete fák, befagyott folyó. A hó hull, csak hull. A kamera megáll, Tennysonra élesít, aki karosszékből ül a hómező közepén.

Tennyson:

Havazik. A hó olyan, mint... a hó olyan, mint az
összezúzott aszpirin,
mint papírszelet... nem, olyan, mint a gézkötszerek, tiszta
fogak, cipőfűzők, fényszórók... nem,
túl öreg vagyok már ehhez, olyan, mint egy óriási T-ing,
melyet a kutya szájából húztak ki,
olyan, mint a sperma, konfetti, kréta, tengeri kagyló, erdő
füstje, hamu, szappan, trillium, magány, álmodozás...
Ó, pokol,
megnézheted magad! Ez az, amit utálok a filmben!

Meghal.

CINÉMA VÉRITÉ: WILLIAM MAKEPEACE THACKERAY TOVÁBB ÉLVEZKEDIK

Fairfield megyei vásár, Lancaster, Ohio. Felvételsorozat Thackeray-ről, óriáskerékben, dodzsemekben, marhaárverésen, sörivás közben a roncsderbin. Vágás. Thackeray egy kofa standjánál.

Thackeray: Nem tudok dönteni a lángos és a chilis dog között.

Kofa: Ó, csak rajta, Mr. Thackeray, vegye el mindkettőt.

Megérdemli.

Thackeray: Igaz is. A francba, lángost és chilis dogot
mindenkinek! Mindenki a vendégem!

Egybeverődött járókelők (kórusban): Ó, ember! William

Makepeace Thackeray, köszönjük neked, aki az egyik legidegenebb második
keresztnev viselője vagy a történelemben!

A vásár leáll, amint Thackeray-t magasba emelik, és úgy viszik Lancaster utcáin...

CINÉMA VÉRITÉ: JACQUES DERRIDA ÉS ISTEN HABARCSA

Rendkívül izgalmas montázs a Machu Picchuról, kitörő tűzhányók, északi-sarki gleccsek, szaporodó cellák, braziliai esőerdők, $E=MC^2$, 200 MeV, tenger alatti ösvények, a Tejút stb. végül is az Olajfák Hegyére vezetnek bennünket, ahol Isten és Derrida sétálnak, az utóbbi videokamerát tart a kezében.

Isten: Visszavonulok Magamból Magamba, hogy létrehozzak
egy világegyetemet és gondoskodjak valamennyi
teremtmenyről.

Derrida: (ideges, a videokamera remeg a kezében): Várj egy percet...

Melyik gombot kell megnyomnom...?

A kamerából fut, ömlik a videoszalag...

Tom Andrews Nyugat-Virginiában, Charlestonban született 1961-ben. Tizenegy évesen Guinness-rekordot állított fel, 14 órán és 31 percen át tapsolt. Verses- és esszéket írt, jelentek meg, Az Ohio Egyetemen oktatott, 2001-ben, negyvenévesen hunyt el.

CHARLES SIMIC

Íme, a sorsod

Eltűnő világ,
Kis utca,
Túl szűk voltál.
Nagyon az árnyékban már.

Csupán egy kutyád maradt,
És egy magányos gyermeked.
Elrejtetted a legnagyobb tükröd,
Levetkőzött szeretőidet.

Valaki nyitott teherautóra
Rakta őket.
Még mindig meztelenek, utaznak
A kanapéjukon

Keresztül egy sötétedő sík tájon,
Valahol Kansasban vagy Nebraskában,
Készülő viharban.
Egy nő piros esernyőt nyit

A teherautón. A fiú
És a kutya fut utánuk,
Mintha kakas után,
Melynek lecsapták a fejét.

Bodnár Gyula fordításai

Charles Simic Belgrádban született 1938-ban, tizenhat éves korában érkezett az Egyesült Államokba, Oak Parkban (Illinois) járt középiskolába, majd a New York-i Egyetem hallgatója. 1967-ben jelent meg az első verseskötete, melyet folyamatosan újabbak követték. 1990-ben Pulitzer-díjat kapott a prózaverseket tartalmazó *The World Doesn't End* (A világ nem ér véget) című kötetéért. Szerb költők verseit fordította angolra és jelentette meg kötetekbe gyűjtve, de írt prózát is, életműve rendkívül gazdag. Az említett díjon kívül tucatnyi kitüntetést kapott.

MT 1884-1960, archívumművészeti projekt Mattis-Teutsch János reprodukciók restaurálásáról („Mi történik egy szerzővel, ha munkássága áthalad a történelem valamely idealizált zéró pontján – mint amilyen a kommunista társadalom megvalósulása?”)

Szabadúszók űrállomása, archívumművészeti projekt (Mattis-Teutsch János képek, installációk)

CSILLAG LAJOS

A túlsó part

(regényrészlet)

I. Ébredés

1.

Azt mondják, a szuperképességeinket nem mi választjuk meg magunknak. Ebben van valami. Baromira nem emlékszem, hogy valaha is vágytam volna arra, hogy láthatatlanná tudjak válni.

Anyám minden reggel megkérdezi apámtól, kér-e cukrot a kávéjába. Apám – mióta világ a világ – cukor nélkül issza a kávé, de anyám azért csak megkérdezi. Nem mintha bosszantani akarná apámat. Azt hiszem, egyszerűen csak arra vár, hogy apám egy nap mégiscsak kér majd cukrot a kávéjába.

Apámon még rajta a melegítője, amiben a teraszon ácsorgott, míg elszívott egy cigarettát. A szövetből áradó fagyos illat elvegyül apám dohányszagú leheletével, amit azzal a *nemmel* lehel a levegőbe. Ilyenkor egy pillanatra egymás szemébe néznek – ez az egyetlen szemkontaktus közöttük a nap folyamán. Ekkor már a konyhaajtóban szoktam állni.

Anyám tőlem is megkérdezi, kérek-e cukrot a kávémba. Ez az utolsó alkalom, amikor még láthat, aztán eltűnök egész napra. Mire leülök az asztalhoz, már nem vagyok *ott*.

Az egyik bácsikámra hasonlíthatok ebben. Mindketten képesek vagyunk egyszerűen csak úgy eltűnni.

Igaz, az ő szuperképessége, hogy egy hajtásra le tud gurítani egy korsó sört. Aztán még egyet, még egyet és még egyet. És így tovább, végtelenítve. Bár sosem találkoztam a bácsikámmal, anyám szerint a betont is csak azért nem issza meg, mert az nem folyik. Ez lehet az ő kriptonitja. Legalábbis pont az teszi jelentéktelenné, amiben, úgy néz ki, hogy a legjobb.

A bácsikám feleségül vette anyám nővérét, majd nem sokkal az után, hogy kisbabájuk született, hajnaltájt kivágta a szúnyoghálót a konyhájuk ablakán, és abban a bődzsekiben, amit aznap viselt, mikor a nénikémmel megismerkedtek, lelépett. Örökre eltűnt. Nem sokkal később a nénikém kisbabája meghalt.

Majd pedig megszülettem én.

Aznap volt a forradalom.

Csehszlovákiában, egy kis vidéki városban születtem. Az emberek épp rendszert váltottak. Addig az országban szocializmus volt, ami-

ról nagyjából annyit tudok, hogy állítólag nem lehetett a fiúknak hosszú hajuk, sem farmernadrágjuk, mert azért felpofozták őket a tanárok a suliban. Azt is mondják, hogy sokat kellett húsért sorban állni, és mindenki Trabanttal meg Škodával járt. A tehetősebbek Ladával. Nem lehetett akármit kimondani vagy leírni, és mindenkinek munkába kellett járnia, meg ilyenek.

Sokáig azt hittem, azért váltották le a rendszert, mert én megszülettem. Hogy később, amikor azt a napot ünneppé nyilvánították, a tévében pedig egész nap mesék mentek, szóval, hogy mindez azért van, mert épp a születésnapomat ünneplem.

Van egy fotónk, amin apám látható, ahogy idétlen szövetsapkában és egy ócska, szürke kabátban beszédet mond egy téren. Nem sokkal a beszéd befejezése után felhívta a tértől alig pár saroknyira lévő kórházat, hogy megkérdezze, mi a helyzet anyámmal. Amikor közölték vele, hogy fia született, anyyra elszállt, hogy újra szót kért az emelvényen, és bejelentette, hogy megszületett a forradalom első gyermeke, az ő fia.

Sok mindent mondott még aznap, állítólag. A mai napig beszélnek róla a faluban, ahol élünk. Például, hogy apám azt ígérte, mindenki szabad lesz meg egyenlő. Akkor mindenki számára úgy tűnt, apám tisztán látja a jövőt. Ez persze nem is annyira meglepő, hiszen apám szuperképessége éppen az, hogy képes a jövőbe látni.

Apámnak ma már három cége van, de fogalmam sincs, hogy ezek a cégek mivel foglalkoznak. Csak annyit tudok, hogy innét van a pénzünk. Apám már nem forradalmár. Sokan azt hiszik, megváltozott, másként látja a jövőt. Az igazság az – és ezt ő maga mondta egyszer anyámnak –, hogy mindig is ilyennek látta a dolgokat. Azt is kristálytiszán látja, hogy pár év múlva én vezetem majd az egyik cégét. Mondjuk, nekem sincs jobb ötletem.

Egy ideje minden reggel, mikor kezdek *felszívódni*, megnézem apám arcát, és elhiszem, hogy ilyen egy igazi forradalmár.

Feleslegessé vált.

Én pedig nem tudok mit kezdeni a feleslegessé vált forradalmárokkal, ahogyan – gondolom – senki sem ezen a bolygón. Ezt apámnak is tudnia kellett előre. Most azonban mi mást tehetne, mint hogy minden reggel elolvassa az újságját, megissza a kávéját, bemegy az egyik cégének az irodájába, és éli a feleslegessé vált forradalmárok hétköznapijait. Elképzelem, ahogy néhány év múlva én is ezt csinálom majd. Nemsokára felesleges leszek én is, ráadásul úgy, hogy előtte nem voltam forradalmár. Az én sorsom még apáménál is rosszabb. Erre gondolok reggel az asztalnál, mielőtt eltűnök.

– Nekik befellegzett – mondja Imola, majd rágyújt egy cigire. – És ezek szerint nemsokára neked is.

A sulitól melletti parkba jöttünk, hogy ellógjuk az első két órát.

Kiráz a hideg ettől a mondatától. Mintha tényleg ennyiből állna az egész. Leül egy közeli padra, és látom az arcán, hogy ő is ugyanezen rágódik. Rám néz, és elmosolyodik. Tudja, mi jár a fejében. Neki ez a szuperképessége. Belelát mindenki fejébe, az ő gondolatait viszont nem láthatja senki.

Egyszer elmondta, hogyan működik nála ez az egész. Sétál az utcán, és egyszerre hallja minden ember gondolatát. A sok hang összeáll egy óriási zajjá, de ha erősen koncentrálni, ki tudja venni, hogy valaki épp egy bevásárló listát mantráz magában, vagy azon tűnődik, hogyan ölje meg magát. Az a legrosszabb, amikor valakinél egyszerre hallja mind a kettőt: „*Baszki, elfelejtettem megnézni, milyen batri köll abba a kibaszott távirányítóba... Mit is mondott még? Kéktejföl? Mindegy, veszek azt, meg valami kenőszajtot... Jöhettek volna autóval. Megölöm magam.*”

– Megesik – tette hozzá –, hogy aztán tovább mondják a listájukat. Azért az megnyugtató, hogy mindezek után még képesek azon rágódni, kitart-e a cigijük másnapig, vagy vegyenek-e azt is, nem?

Ekkor mondtam el neki, hogy láthatatlanná tudok válni.

– Az nem veled született képesség – húzta el a száját. Nem volt meglepve, szerintem ezt is kiolvashatta a fejemből. – Csak te hiszed annak – tette hozzá szomorúan.

– Miért jöttél mégis busszal? – kérdezi, és elnyomja a csikket a pad támláján.

– Apám nem tudott elhozni – válaszolom.

– Baromi jó – mondja. – Örülök, hogy jöttél.

– Nem tudom, mi történik – próbálok visszakanyarodni a szüleim történetére. – Olyan, mintha eltűnt volna minden élet az arcukról.

– Na, és az én arcomon mit látsz? – kérdezi Imola. – Halottnak látsz engem is?

– Az tökmindegy – legyintek. – Te nem vagy valódi.

Más csaj ettől megsértődne, vagy elküldene a francba, majd elzokogná mindenkinek, hogy mekkora gyöker vagyok. De Imola nem olyan, mint a többi csaj. Ő csak nevet az ilyeneken. Amikor először mondtam ezt neki, azt válaszolta, hogy ez baromira megnyugtatója őt. Akkor találta ki, hogy ha valamelyikünk irtó szarul érzi magát, játsszuk azt, hogy a másik nem létezik. Ilyenkor a fülünkre kell szorítani a tenyerünket, és azt mormolni magunk elé, hogy „*Te nem vagy itt, nem létezel!*”

Az egyik bioszórán a tanár megkérdezte Imolát, mit szól ahhoz, hogy miután leérett-ségizett, minden nap ugyanazt a dolgot kell csinálnia. Mármint melóznia, pénzt keresnie, napi nyolc órában. Minden nap, hogy éhen ne pusztuljon. Vége az aranyéletnek.

Imola ettől iszonyúan kiakadt, óra után odajött hozzám, a fülére tapasztotta a tenyerét, és eltűntetett. Aztán, hogy mindenki mást is eltűntessen, aznap már több órára be sem jött.

Fogalmam sincs, hogy miért, de engem is kiborított a tanár. Fel nem tudtam fogni, hogy csinálhatja az ember élete végéig minden nap ugyanazt. Ettől kezdtem teljesen kibukni, és először éreztem azt, hogy Imola módszere hasznavehetetlen. Na, meg azt, mennyire jó lenne kipukkanni, mint egy lufi.

Egy csavargó jön oda hozzánk, és közli Imolával, hogy ez az ő padja. Le szeretne feküdni.

– Jól van, öreg – válaszolja Imola. – Ha megdobsz egy cigivel, már itt sem vagyok.

A csavargó morog valamit maga elé, és a kabátja belső zsebében kezd kotorászni. Egészen könyékig túr, mintha a szövet alatt benyúlt volna a mellkasába, hogy kirángassa a szívét. Végül nagy nehezen talál egy megtört szálat, és odanyújtja Imolának, ő pedig anélkül, hogy megköszönné, elveszi, és feláll a padról.

Alig teszünk néhány lépést, Imola megtorpan, és visszasétál az öregemberhez. Öngyújtót kér tőle.

A fickó úgy tesz, mintha máris mély álomból ébredne. Mogorván felül, és újból a belső zsebében kezd el kotorászni. Nagy sokára egy doboz gyufát nyom Imola markába. Imola kivesz egy gyufaszálat, és próbálja meggyújtani vele a cigijét. Idegesen felszisszen, eldobja a szálat és kivesz egy másikat a dobozból, de azt is eldobja.

– Ezek mind el vannak már égve, öreg! – rivall rá Imola a csövesre, és eldobja az egész dobozt, amiből szanaszét szóródnak az elégett gyufaszálak.

– Kétféle ember van – szólal meg tudálékosan az öreg, valami sűrű slejmet köhögve fel. Közben a belső zsebéből egy másik doboz gyufát kotor elő.

– Ha ez egy Márquez-idézet lesz, akkor menjen a francba! – vágja rá Imola.

– Kétféle van – kezdi megint, és feltartja az mutatóujját. – Az egyik, aki megőrzi minden elégett gyufaszálat, a másik meg..., aki nem. Érti? – néz kérdően Imolára.

– Persze – bólint idegesen Imola, és a doboz után nyúl.

– Én nem dobok el egy darab gyufaszálat se – mondja az öreg. – Én olyan ember vagyok. Látja, maga meg szanaszét szórta őket. Maga ilyen ember.

– Nem, én olyan vagyok, aki öngyújtót használ – válaszolja Imola. – Így nincsenek fölösleges áldozatok.

Az öreg elhallgat, Imola pedig hirtelen lehajol, és elkezd neki összeszedni a gyufaszálait.

– Használjon öngyújtót – mondja Imola, és az öreg kezébe nyomja az összeszedett gyufaszálakat. – Akkor talán magát is használni fogják.

Otthagyjuk az öreget, Imola pedig egy járókelőtől kér tüzet.

– Ennek a ciginek, esküszöm, olyan íze van, mint egy hajléktalannak – jegyzi meg.

Fogalmam sincs, milyen íze lehet egy hajléktalannak. Meg úgy egyáltalán, fogalmam sincs, milyen íze van bármelyik ciginek. Az illatukat azt szeretem. Főleg azokét, amelyeket Imola szív. Szeretem annak az illatát is, ahogyan kifújja a füstöt.

Valahányszor Imola beleszív a hajléktalantól kapott cigibe, az elillanó füstnek ócska, dohos szaga van. De az, amit kifúj, valami teljesen más. Reggel, amikor mellettem ült a buszon, éreztem a leheletén, hogy kávéét ivott. Ez a kávéillat elvegyül Imola szőlőzsírjának illatával. A kávé és szőlőzsír illatának elegye pedig most az ócska, dohos szaggal vegyül el, ami Imola szerint egy hajléktalan ízére hasonlít.

A park déli kijáratához érünk. Észreveszem anyámat az utca túloldalán. Szólok Imolának, hogy inkább forduljunk vissza, nem akarom, hogy anyám meglásson minket.

Anyám illata szinte ugyanilyen volt régen. Csak ő szőlőzsír helyett rúzst használt. Ez a viaszos illat ott volt mindig a leheletében, akkor is éreztem, ha egyáltalán nem is használt rúzst.

A nénikém gyakran ájtött hozzánk. Olyankor mindig elbújtam valahol a házban. Nem azért, mert féltém tőle. Anyám rejtett el. Eleinte felvett, és bevitt a tévészobába, amíg ők a konyhában kávéztak. Egy idő után már mentem magamtól. Néha viszont a hálóban bújtam el. Lassan kezdem felfogni, miért kellett ezt csinálnom. Azt hiszem, anyám szégyellte a boldogságát a nővére előtt. Annyira, hogy talán arra vágyott olyankor, hogy ne is létezzek, csak hogy ne okozzon ezzel is nagyobb fájdalmat neki.

Amikor a nénikém elment, az egész lakást valami furcsa bomlásszag töltötte be. Ezt elmondtam anyámnak is, amire azt válaszolta, hogy csak képzelődöm. Elmeséltem Imolának is a dolgot. Szerinte a furcsa szag nem a nénikémből jött, hanem anyámból.

– Ilyesmi illata lehet a kihagyott lehetőségeknek – jegyezte meg. – Elrohadnak, mielőtt megszületnének.

Emlékszem, azt mondtam Imolának, hogy szerintem téved. Erre azzal jött nekem, hogy anyám valószínűleg rengeteg lehetőséget hagyott ki az életben. Mert neki ez a szuperképessége. Valami áthatolhatatlan erőter veszi őt körül.

Imola meredten nézi anyámat, aki az utca túloldalán egy menőbb kávézó felé sétál. Én pedig csak remélni merem, hogy Imola nem az anyám fejében lévő hangokat próbálja kifürkészni.

– Látod? – szólal meg hirtelen. – Nézd az arcát, milyen élettelen!

– Jól van – intem le. – Gondolom, az a szag is ideérződik.

– Én nem érzek semmit – válaszolja. – Te dumálsz mindig erről.

Veszek egy mély levegőt, de csak valami cukros, égett illatot érzek. Ugyanazt a kalácsillatot, amit reggel az asztalnál.

Még mindig a konyhában ülök.

Anyámat nézem, de ő nem néz rám. Aztán apámat, de ő sem. Anyám megkérdezi még egyszer apámtól, kér-e cukrot a kávéjába. Apám válasz helyett szúrósan anyámra néz. De csak egy pillanatig tart az egész, ahogy jött, úgy el is tűnik minden érzélem az arcáról. Átrendeződik, mint a sivatag, és kiismerhetetlenné válik. Anyám arca mindvégig rezenéstelen. Nem mozdul benne semmi sem.

– Ma mégsem tudlak bevinni – jegyzi meg apám, és beleharap a kalácsba.

Apám mindig a sulis előtt parkol le. Egész úton jóformán egy szót sem szólunk egymáshoz, miután megérkezünk, még néhány percig csendben ülünk egymás mellett az autóban. A rádióból olyankor mindig valami idéetlen reggeli dumaműsor szól. Tegnap például a lehetőségekről volt szó. Hogy mennyi minden csupán karnyújtásnyira van az életben, de nem élünk vele, meg ilyenek, aztán hirtelen a közlekedési híreket kezdte el darálni a bemondó.

Apám előrehajolt, és a kormányba csimpaszkodott.

– Nem is mondtad, hogy ide ilyen miniszoknyás lányok járnak – mondta kedélyesen.

– ...a balesetben négyen veszítették életüket – vitte le közben a hangsúlyt a fickó a rádióban. – És azt tudták, hogy az ember huszonnyolc nap alatt *teljesen* lecseréli a bőrét? – tette hozzá, és bekevert valami régi számot.

– Te tudtad? – kérdezte apám, és az ujjával dobolni kezdett a kormányon.

– Ez *Sweet* – mondta, és feltekerte a hangerőt. – *Fox on the Run* – tette hozzá szinte ordítva. – Ezt ismered?

– Nem ismerem – válaszoltam.

– Ez elég furcsa dolog, nem? – szólalt meg, miután véget ért a szám, és a bemondó fickó valami hülye reklámszöveget kezdett el hadarni. – Huszonnyolc naponként más emberek vagyunk.

– Én még mindig ugyanaz az ember vagyok – motyogtam.

– Tényleg? Ugyanaz a kicsoda? – kérdezte, közben a mellettünk elsétáló „miniszoknyás csajokat” bámulta.

– Fogalmam sincs – válaszoltam, és elköszöntem tőle.

– Azt akarta tudni, meleg vagy-e – mondta Imola, miután elmeséltem neki az egészet. – Azt hiszi, ha nem vesznek észre a nők, akkor tutira buzi vagy.

– Kösz – vetettem oda neki. Az igazat megvallva fogalmam sincs, hogy meleg vagyok-e vagy sem. Imola nagyon beletalált ezzel a mondattal a dolgok közepébe. Most, hogy így jobban belegondolok, én sem veszem észre a lányokat különösebben, kivéve persze Imolát. Igaz, nem veszem észre a fiúkat sem. – Lehet, hogy kétnemű vagyok, mint a csigák – mondtam Imolának. Közben arra gondoltam, hogy ha holnap apám tényleg rászánja magát és megkérdezi, hogy a fiúkat szeretem-e vagy a lányokat, azt fogom válaszolni, hogy a csigákat. Talán ettől mindketten megnyugodnánk.

– Oké, nem gond, majd bemegyek busszal – válaszolom apámnak. Eszembe jut, hogy ma elmarad a kínos feszengetés, és ettől az étvágyam is megjön. Jó ideje már, hogy egy falatot se bírok enni reggelente. Csak nézem, ahogy anyám és apám kortyolják a kávéjukat, rágják a fojtós kalácsokat, utána apám elszív még egy szál cigit odakint. Felmegyek a szobámba, hogy összepakoljak. Felhajtom a laptopom, amin meg van nyitva a szövegszerkesztő, a kurzor pedig az „Arra ébredtem, hogy” kezdetű mondat végén villog.

Mire apám bejön a teraszról, én már a cipőmet kötöm be, és szinte kimenekülök a házból.

Imola sem néz rám, mikor leülök mellé, csak bámul kifelé az ablakon. Ilyenkor szinte képtelenség vele beszélni, néha motyog valamit a tükörképének az ablakban, de azt is alig lehet érteni. Látszik, hogy sohase alussza ki magát rendesen. Ráadásul ilyenkor én is elég gyakran félrehallok dolgokat, így a reggeli beszélgetéseink többnyire abból állnak, hogy Imola alig érthetően mond valamit az ablakon látható tükörképének, amire nem válaszolok, vagy épp nem kérdezek vissza, erre hirtelen felém fordítja a tekintetét, és kérdően néz rám. Végül mindig csak annyit mondok, hogy "nem tudom".

Fogalmam sincs, miért csinálom ezt. Őrületbe kergetem az embereket ezzel, mintha tudat alatt élvezném, hogy valakit bizonytalanságban tartok azzal, hogy azt válaszolom, „nem tudom”. Sokszor az olyan kérdésekre is, mint az „Éhes vagy?”, „Behoztad a kukát?”, „Kaptál ma jegyet?”.

– Megöltem anyám – mondja Imola a tükörképének, én pedig szinte biztos vagyok benne, hogy ezt is csak félrehallottam. Rám néz, én pedig órá.

– Aha – válaszolom.

– Szerinted örültt vagyok? – kérdezi szinte felélénkülve, mintha a válaszzal feloldoznám.

– Nem tudom – motyogom.

– Igazából... szerintem, nem is én tettem – mondja. – Azt hiszem, valójában ő már régóta halott volt.

– Ezt hogy érted? – kapom fel a fejem.

Imola elmeséli az egész történetet. Elmondja, hogy előző este összeveszett az anyjával.

– Nem volt semmi komoly – mondja, mikor már az utolsó előtti megállóból gurulunk ki. – A dolgok egyszerűen csak megtörténnek. És ezt ő is képtelen volt felfogni.

– Mit képtelen felfogni?

– Jaj, hát csak nem neki találták ki az életet. Ennyi.

– Figyelj, Imola – mondom kissé ingerülten, és felé fordulok. – Nem aludtam valami jól, és nem vagyok benne biztos, hogy most megértettelek. Légy szíves, ne szórakozz velem! *Mit* csináltál anyáddal?

– Megöltem – ismétli meg.

Döböntően ülünk egymás mellett. Imola nincs hozzászokva, hogy így beszéljek vele. Én pedig nem vagyok hozzászokva ahhoz, hogy a halott anyjáról beszél.

– Ne idegeskedjen ezen – szólal meg valaki a hátunk mögül. – Maga még fiatal.

Mindketten hátrafordulunk, a mögöttünk lévő ülésen egy csöves ül, egyedül.

– Én is megöltem az anyámat – mondja. – De az én anyám is megölte az anyját. Sőt! Volt egy feleségem, azt is megöltem. Szóval, maga csak ne idegeskedjen ezen.

– És most nem érzi magát magányosnak? – kérdezi Imola.

– Nem, dehogy – válaszolja a csöves. – Egyedül vagyok, az igaz. De maga ne féljen ettől, maga még fiatal. Mit csinált az anyjával?

Imola kifurakszik mellőlem, és átül a csöveshez. Elmeséli, hogy az anyja előző este miket mondott neki.

– Szerinte bunkó vagyok – mondja. – Nincs bennem semmi nőies. Azt mondtam neki, hogy egyáltalán nem is érzem magam nőnek. *Mi van, ha nem is vagyok nő?*, kérdeztem tőle. *Te hülye vagy*, felelte. Közben rám se nézett. A konyhapultnál állt, és valami húst csontozott ki, amit a pasija, Ármin hozott neki. Szerintem valamin összekaptak Árminnal, az volt a baja. Aztán még azt is mondta, hogy mi lenne, ha nem öltöznék úgy, mint egy

ágrólszakadt. Marhára megelégettem. *Mi van, Ármin nem adott?*, fakadtam ki. Csodálkozom, hogy nem pofozott fel azonnal. Csak megfordult, és a késsel, amivel a húst csontozta, mutogatni kezdett rám. *Vigyázz a szádra*, mondta. Nem ordítozott, tulajdonképpen végig higgadtan beszélt, ami anyámra egyáltalán nem jellemző. *Én vigyázzak?*, kérdeztem vissza. *Igen, te vigyázzál, így ő.* Úristen, rohadtul felcseszett! *Majd visszasírsz még*, mondta, és hátat fordított megint. Csak cincálta tovább a húst azzal a rohadt tompa késsel. *Még visszasírsz*, motyogta. Jó ég, mekkora paraszt, gondoltam. *Te fogsz vissza-sírni engem*, válaszoltam először higgadtan, erre elnevette magát. *Felőlem mehettek, ahányan vagytok*, mondta. Most már biztos voltam benne, hogy Ármin cseszte föl az agyát, aminek megint én iszom meg a levét. *Azért sírod vissza aput is, mi?*, kérdeztem. Nem mondott rá semmit. *Apu is régen rájött, hogy milyen ember vagy, aztán lelépett. Mindenki le fog lépni mellőled.* Aztán felálltam, és otthagytam őt.

– És aztán? – kérdezem.

– Semmi – mondja Imola. – Felmentem az emeletre.

Körbenézek, és arra gondolok, hogy ezt úgyis mindenki hallotta, Imola monológja alatt valószínűleg az egész társaság a szemét forgatta. Sose halottam így beszélni őt, még csak levegőt sem vett. A körülöttünk állók és a többi utas arca viszont nem árult el semmit arról, hogy figyeltek-e egyáltalán bennünket.

– Na, látja, ez semmi – legyint a csöves. – Ahogy így elmesélte, ez csak semmiség. Az anyja már úgyis halott volt.

– Miért, maga hogy csinálta? – kérdezi Imola, de a busz hirtelen és erősen fékezni kezd. Az embereket meg mintha ilyenkor áramütés érné, úgy kezdenek egyszerre szedelőzködni. Látom Vöröspulóvert, Jácintot és Tomot, ahogy felállnak, idő előtt, hogy még a többi utas előtt leszállhassanak. Négy éve járunk ugyanabba az osztályba, de egy kezemen meg tudtam volna számolni, hányszor beszéltünk egymással.

– Ne menjünk be az első kettőre – mondja Imola a válla fölött, ahogy lelép előttem a járdára. A csövest keresem a leszálló tömegben.

– Jó, és hova menjünk? – kérdezem.

Imola előkotorja a táskájából a cigarettát, és rágyújt. Beleszív néhányszor, majd csak annyit mond: menjünk a parkba.

2.

Arra ébredtem, hogy mindenki halott körülöttem.

Reggel, amikor lementem a konyhába, és megláttam anyám arcát, majdnem felsikítottam. Olyan volt, mintha viaszba mártották volna. Aztán ugyanezt láttam a buszon is: élettelen viaszbábukat sorokba rendezve. Egész úton az ablakon bámultam kifelé, csak hogy ne lássam az üres arcukat. Amikor leszálltam, akkor sem néztem senkire, félttem, hogy mindenhol ezek a viaszarcok néznek majd vissza rám.

Napközben Greg elhívott randira. (Az ő arca teljesen normális volt, mint ahogy a többieké is az osztályban.) Úgyhogy most lefürdöm, mert bár egyáltalán nem érdekel az este, és semmi kedvem sincs Greggel találkozni, a fürdőkádban mindig úgy érzem, hogy leoldódik rólam valami fölösleges. Ahogy teleengedem a kádat, egyből beleereszkedem a vízbe, ami olyan forró, hogy égeti a bőröm, szinte egyből gyöngyözni kezd a homlokom. De amint megszokom, teljesen alámerülök.

Még egyszer elmondom magamban: a láthatatlanság nem velünk született képesség.

Aztán kimondom hangosan is, és próbálom elhinni, hogy ez tényleg így van. Talán egy pillanatra működik is a dolog, mert hirtelen felgyorsul a szívverésem. A víz levezeti

a testem lüktetését a kád falába, ami visszaveri azt. Ez a ritmikus dobolás adja meg a valódi súlyát a kimondott mondatnak. A láthatatlanság nem velünk született képesség, mondom még egyszer, aztán kinyitom a szemem.

És ahogy leviszem a hangsúlyt, a vízmelegítő kontroll lámpája kikapcsol, ugyanabban a pillanatban pedig tompa puffanásokat hallok. Felülök a kádban, de túl hamar próbálok levegőt venni, és ettől az orrom telemegy vízzel.

– Imola! – kiabálja az ajtó túoldaláról anyám, és még egyszer kopogtat. – Gyere már ki, az isten szerelmére! Hallasz?

Próbálok mély levegőt venni. A fürdőszó, amit a vízbe szórtam egyszerre marja a szemem, és az orrom.

– Hallom – válaszolok. A kádban ülve mélynek hallom a hangomat. – Mindjárt – prüszkölöm.

Kilépek a kádból, és megtörölközöm. Fürdőlepedőt csavarok magamra, és kimegyek a konyhába. Anyám az asztalnál ül, a semmibe bámul. Ahogy meglát, felpattan, és szó nélkül a fürdőszobába siet. Felmegyek a szobámba, felöltözöm. A hajam csupa víz, nekem pedig semmi kedvem megszárítani.

A mobilomon két nem fogadott hívás, és egy üzenet Gregtől. Azt kérdezi, hogy „áll-e még az este...” Visszaírok neki, hogy „áll”. Aztán felnyitom a laptopom, és látom, hogy Greg chaten is írt: „nyolcra vagyok érted...”

„Ok”, válaszolom, és közben akaratlanul is arra gondolok, hogy miért használ három pontot mindig az üzenetei végén. „Várom”, teszem még hozzá, és kilépek.

1:300, videó, 8'30", 2015.

A Minerva Sajtófóto Archívum nyomán; zene: Kedves Csanád, Recitativo, 2009, <https://www.youtube.com/watch?v=3Xo7qlsJMM>

A nyitva felejtett szövegszerkesztő a képembe világít, hunyorogva végigfutom az utolsó néhány sort, aztán onnét is kilépek.

Semmi kedvem az estéhez. Azon gondolkodom, hogy visszahívom Greget, és lemondom az egészet. Utálok randizni. Fogalmam sincs, hogy egyáltalán mit fogunk egymásnak mondani. Az elmúlt négy évben talán összesen két szót szoltunk egymáshoz. Gondolom, megnézzük azt a filmet a moziban, amire Greg jegyet vett, aztán azt mondom, üljünk be valahová, amire ő azt feleli „oké”. És ha már ott vagyunk a mozinál, úgyis a szemközti cukrászdába ülünk be, ahol majd süteményt rendelünk. Ez aranyos lesz. Greg megkérdezi majd, hogy melyik a kedvenc süteményem.

– Tessék? – kérdezek vissza, és úgy teszek mintha nem értettem volna a kérdést.

– Az anyud cukrász, nem?

– De. Az – válaszolom. – Honnan tudod?

– Ó, hát... – mondja elhaló hangon, és végül nem derül ki, honnan a fenéből is tudja, hogy az anyám cukrász. Én meg nem forszírozom tovább a dolgot.

– Szóval melyik a kedvenced? – kérdezi újra.

– Nem is tudom, hú... – Egy pillanatig úgy teszek, mintha töprengenék, aztán rávágom, hogy a „kókuszgolyó”. Végül azt rendelek, és két harapásra meg is eszem.

Aztán szóba kerül néhány sulis dolog. Tulajdonképpen nem is vészes az egész. Végül csak nem bírom ki, és megkérdem tőle, mit gondol arról, amit a héten vettünk bioszból.

Nem fog tök buta képet vágni, mert annyi azért dereng neki, hogy az emberi agyról tanultunk, de nem igazán érti majd, milyen véleményének kellene lennie az agyról. Én meg elmondom, hogy tulajdonképpen arra a két apró izére gondolok, ami a temporális lebenyen található. Az amigdalára. Na, erre már nehezebben emlékszik, de azért beugrik majd neki. „Amik az emberi érzelmeket csinálják?” – talán ezt kérdezi majd, de nem tud rá mit mondani.

– Szerintem ez történik velünk – jelentem ki.

– Mármint mi?

– Hát, hogy visszafejlődik az amigdalánk – mondom. Látom rajta, hogy baromira zavarban van, és tudom, hogy ez szemétség tőlem, de azért elmondom, hogy szerintem „ez van”.

– Most gondolj bele – töröm meg az alig pár másodpercig tartó kínos csendet. – Teljesen visszafejlődik, mi meg majd olyanok leszünk, mint a zombik. – Erre valamit hümmög, és a kávéscsészéjébe bámul, fel se néz. – Vagy mindentől *undorodni* fogunk. – teszem még hozzá.

Innentől kezdve pedig, amíg haza nem érünk, az lesz a közös bennünk, hogy mindketten engem utálunk.

– Milyen illatos vagy – jegyzi meg anyám, amint belépek a konyhába. Még mindig csak a fürdőlepedő van rajtam. – Elmész ma este? – kérdezi háttal állva.

– Jaj, igen, el – válaszolom, és kinyitom a hűtőt. – Nincs tej itthon? – kérdezem.

– Ha ott nem találsz, akkor nincs – mondja, és aprított hagymát szór egy fazékba, a hagyma azonnal felsistereg. Szótlanul kevergeti, közben fel se néz, a konyhát lassan sült hagyma illata tölti meg.

Az órára pillantok, fél hét van.

Próbálok nem gondolni az estére, de valahányszor eszembe jut, hogy találkoznom kell Greggel, összeugrik a gyomrom. Nem az izgalom miatt. Egyszerűen tudom, mi lesz ennek a vége.

Megkérem anyámat, hadd lofassak egy kis pirult hagymát a fazékból.

– Azt hittem, randizni mész.

– Nem megyek – mondom, miközben előhalászok a kenyértartóból egy szelet kenyeret, és gondolatban is eljátszom, hogy mindjárt felhívom Greget, lemondom ezt az egész marhaságot, és bocsánatot kérek. Ettől a gondolattól pedig a gyomrom is megnyugszik.

Anyám tesz a hagymából a kenyérszeletemre, amit odatartok a fazékhoz. Még azelőtt beleharapok, hogy visszaülne az asztalhoz. Közben arra gondolok, hogy gyűlölöm kéne anyámat. Vagy ha nem is, legalább meg kéne utáltatnom magam vele. Bár talán ehhez már késő. Nem is értem, mi miért nem utáltuk meg egymást az elmúlt években, mint sokan mások.

– Nagyanyád nagyon szerette ezt – szól a válla fölött anyám.

– Tudom, mondtad már – válaszolom nyeglén.

Takarékra veszi a főzőlángot, és apró húsdarabokat dobál a fazékba. Kimegy a fürdőszobába, és beindítja a mosógépet, hallom, ahogy bekapcsol a vízpumpa. A váltásruháit mossa ilyenkor. Valamit neszez az előszobában, és egy kis halom friss ruhával jön vissza, amit egy műanyagtáskába rak. A táskát pedig az egyik székre készíti holnap reggelre.

Szeretném, ha anyám megtiltaná, hogy ma este elmenjek itthonról. Jó lenne, ha azt gondolná, tönkretettem az életét, aztán mindent hagyna a francba, és másnapra eltűnne. Reggel arra ébrednék, hogy üres a lakás. A konyhapulton találnék valamennyi pénzt. Mondjuk annyit, hogy kihúznám vele azt az egy-két hónapot, amíg leérettségizem és találok valami munkát. Aztán nem sokkal az érettségi után felhívna anyám, hogy megkérdezze, hogyan ment a dolog.

– Jól – válaszolom majd. A háttérzajokból arra lehetne következtetni, hogy valami forgalmas helyen, mondjuk, egy repülőtéren van.

– Ügyes vagy – mondaná, majd letenné a kagylót, és soha többé nem hallanánk egymásról.

Fél nyolckor Greg már odalent parkol az utca túloldalán. Felismerem az autóját, amit nemrég kapott a szüleitől. Várom, hátha felhív, hogy itt van, de nem. Úgy döntöttem, azt a ruhát veszem fel, amiben ma a suliban is voltam. Fekete harisnya és piros, skót mintás szoknya, fekete trikóval. Ha még a szemem is kihúznám, valami depressziós csajnak nézénének. Ezt viszont nem akarom. Felveszem a karórámat, ami a nagymamámé volt. Évekkel ezelőtt elszakadt benne a rugó, a mutatók azóta hat harmincnyegyet mutatnak. A számlapra pillantok, és eljátszom, hogy késésben vagyok. Kapkodni kezdek, gyorsan kikapcsolom a laptopom, lehúzó a rolót, és sietve elköszönök anyámtól.

A tévét nézi, valami vetélkedő megy épp. Köszönés helyett megkérdezi, szükségem van-e pénzre.

– Nem – válaszolok kurtán, miközben a cipőmet kötöm. Anyám utolér az előszobában, és az ajtófélfának dőlve még azt is megkérdezi, viszek-e magammal kabátot.

– Nem – mondom ismét.

– Inkább vigyél – mondja, és már akasztja is le a dzsekimet a fogasról. Egy szó nélkül veszem el tőle, és még egyszer halkán elköszönök.

Épp elhívja valaki előlem a liftet, amikor kilépek a lépcsőházba. Még mindig úgy teszek, mintha késésben lennék, úgyhogy elkezdek lefelé trappolni a lépcsőn. A második forduló után kis híján fellököm az alattunk lakó öregasszonyt.

– Jó estét! – köszön, aztán megkérdezi, nem láttam-e a kutyáját.

– Nem – válaszolom halkán, mire elkezdi mondani nekem, hogy néz ki. Alacsony, hosszúsőrű, barna tacskó.

– Nagyon jó kutya. Hallgat a nevére – mondja.

– És mi a neve? – kérdezem. Értetlenül bámul rám, mintha tudnom kéne, hogy hívják azt a kurva kutyát. A helyzet az, hogy én tudom, hogy hívják, csak épp a néni nem. És ami azt illeti, tavaly láttam, ahogy a tacsit elcsapja odalent egy autót.

Már jó ideje az agyamra megy az öreglány, de anyám azt mondja, legyen vele türelmes, mert „igen okos asszony”. Volt valamikor. Anyám szerint egyetemen tanított, filozófiát, és több nyelven beszél.

– Mennem kell – mondja, és hátat fordít nekem. Látom, hogy a melegítőjét hátulról teljesen átáztatta a vizelet.

Greg mintha mély álomból riadna fel, úgy rezzen össze, amikor megkocogtatom a szélvédőt. Intek neki, miközben átsétálok az autó túloldalára, és beszállok az anyósülésre.

– Szép autód van – mondom köszönés helyett.

– Kösz – mondja zavartan, és beindítja a motort. Ettől a rádió is bekapcsol, de még mielőtt megszólalna, Greg nullára veszi a hangerőt.

– Mi ez, tévé? – kérdezem, és a műszerfalán lévő monitorra bökök.

– Valami olyasmi – válaszolja. – Lehet rajta filmeket is nézni.

– És te vezetés közben filmezel?

– Nem, dehogyis – neveti el magát. Suta mozdulattal sebességbe teszi az autót, és kikanyarodik a parkolóból. Az első stoptáblánál hirtelen fékez, és miközben állunk felhangosítja a rádiót. „Csinálj olyat, hogy másnap szégyelled” – ez a dal szól épp, és mire az a rész jön, hogy „ne húzd le addig, amíg más meg nem nézte”, Greg gázt ad.

Baromira örülök, hogy zenét hallgatunk, ahelyett, hogy beszélgetnénk. Arra gondolok, hogy ha a vetítés fél kilenckor kezdődik, és a film majdnem kétórás lesz, addigra talán a legtöbb kocsmá és kávézó bezár, ha találunk is nyitva valami helyet, nem kell majd túl sokat beszélgetnünk. Ez egy kicsit megnyugtat.

– Milyen filmre is megyünk? – próbálom túlharsogni a zenét, mire Greg megint a rádióval kezd el babrálni, hogy lehalkítsa.

– Az a címe, hogy Fehér hús – válaszolja. – Ilyen sci-fi ízé. Valami olyasmiről szól, hogy az emberiség...

– Á, ne mondd el! – vágok közbe.

Lehajtom a napellenzőt, a beépített kis tükörben az ajkaimat bámulom, és próbálok észrevétlenül vicсорítani. A fogaim kissé sárgák. Erről eszembe jut, hogy dél óta nem gyújtottam rá, és pusztán a gondolattól megkívánom a cigit.

– Rágyújthatok? – töröm meg a csendet.

– Persze – bólint Greg, és leengedi az ablakot a jobbomon. Előveszem a Pall Mallt a táskámból, és rágyújtok. Igyekszem a kocsiból kifelé fújni a füstöt, de az új huzat és műanyag illatát lassan elnyomja a dohányszag, Greg mégsem teszi szóvá. „Szóval, ennyit a lázadásról...” Még mindig ez a dal szól. Jó lenne tudni, hogy melyik zenekar, de most semmi kedvem megszólalni.

Eljátszom, hogy nincs ehhez a városhoz semmi közünk, egyszerűen csak keresztülhaj-tunk rajta.

– Tetszett a film? – kérdezi Greg, ahogy kilépünk az utcára. Mindkettőnkől pattogatott kukorica illata árad.

– Furcsa volt – válaszolom, miközben cigarettát veszek elő. Próbálok meggyújtani, de nem gyullad az öngyújtóm. – Nincs tüzed, ugye?

Greg a fejét csóválja.

– Bocs – szólok oda egy lánynak, aki éppen akkor lép ki az ajtón –, nincs tüzed vélet-lenül?

A csaj összerezzen, mintha azt kérdeztem volna tőle, szülne-e nekem egy gyereket. Valamit motyog az orra alatt, talán azt, hogy „nem dohányzik”, és lelécel. Végül egy közelben lődörgő csövest szólítok meg.

– Elnézést – mondom hangosabban, mert valamiért minden hajléktalanról azt hiszem, hogy nagyot hall –, tudna tüzet adni?

– Magának bármit – válaszolja kaján mosollyal az arcán, és előkotor a belső zsebéből egy összelapult gyufásdobozt.

– Baszki, végre! – sóhajtom, és úgy szívok bele a cigibe, mintha egy mély levegőt vennék. – Menjünk még valahova? – kérdezem, és szinte azonnal meg is bánom. Bár, egészen fel vagyok dobva valamiért. Arra gondolok, hogy ha Greg megpróbálna rám mászni hazafelé, talán még hagynám is neki. De tudom, hogy nem fog. Talán egy puszi-hoz lesz csak bátorsága. Azt hiszem, Greg nemhogy lánnyal nem volt még soha, de még csak nem is csókolózott. Őszintén szorítok neki, hogy ma este összejöjjön.

– Még mindig nem mondtad meg – mondja, mikor visszasétálok hozzá. A hátát a fal-nak veti, próbál laza lenni, de fogalma sincs, hogy most mi legyen.

– Mit nem mondtam meg?

Greg hanyag mozdulattal megkocogtatja bal válla fölött az épület falát, rajta a plaká-tot, amiről egy meggyötört arcú, baseballsapkás fickó bámul rám. Az alak feje fölött vér-vörös felirat: *Fehér hús*.

– Ja, tényleg – habogom. Fogalmam sincs, mit válaszoljak neki. Igazából baromi unal-mas volt a film. – Volt az a jelenet, amikor az az óriási tömeg gyűlt össze a téren...

– Igen, még az elején – vág közbe egykedvűen. Látja rajtam, hogy egyáltalán nem érdekel az egész.

– Na, és az a főszer – folytatom valamivel lelkesebben –, amikor az emelvényről üvöltve kérdezte a tömeget, hogy „Mit akartok?“, azok meg ordítottak, hogy „békét és nyugalmat”.

– Jaj, igen! – mondja Greg zavartan, mintha egyszerre csak ő nem lenne képben. – Már ott figyeltelek, hogy nem leszel-e rosszul.

– Miért lettem volna? Na, mindegy. Szóval, mikor aztán erre meg az a fickó az emelvényen visszakérdezett, hogy „Mire vagytok képesek ezért?“, és a tömegből néhányan kiváltak, karjukon újszülött csecsemővel, és fel akartak mászni az emelvényre...

– Nehogy elférjek melletted! – mordul fel ekkor valaki a hátam mögött elhaladtában. Megfordulok, és rögtön felismerem, az a fickó, aki két sorral előttem ült a moziban. Körülbelül a film felénél mehetett ki, ha jól emlékszem.

– Kapd be! – vetem oda neki, bár tudom, hogy ezt már úgyse hallja meg.

Greg elneveti magát.

– Szóval, aztán elkezdtek az anyák a földhöz meg a falhoz vágdosni a saját újszülöttjeiket, és valamelyikük az egyik csecsemő vérével azt mázolta fel a falra, hogy „Öljétek meg a forradalmárokat!”

– Az a rész tetszett? – kérdi döbbszent hangon Greg.

– Hát, elég durva volt, igen – válaszolom.

Greg csak áll előttem, elhúzza a száját, mintha töprengene valamin, nekem meg eszembe jut az a szám, amit az autóban hallgattunk. Elkezdem dúdolni a refrént, és közben magamban énekelem rá, hogy „szóval, ennyit a lázadásról”.

– Menjünk még valahova? – szakítom meg a csendet. A hangomban idegességet érzek.

– Nem tudom – válaszolja Greg bizonytalanul. – Nyitva van még valami?

– Sétáljunk egyet – mondja végül. Bólintok, és azt mondom, oké, de baromira mehetnékem van már. Egy hajléktalan jön velünk szembe megint. Szerintem ugyanaz, akitől korábban tüzet kértem. A fickó néhány lépésnyire előttünk megtorpan, és követni kezd a tekintetével. Ez mégsem ugyanaz az férfi, állapítom meg.

– Kapd be! – üvöltöm neki is, és közben mélyen a szemébe nézek. Greg összerezzen, azt kérdezi, mi bajom van? A fickó előredől, néhány öklendezés után sárgás epét hány. Összefröcsköli vele a nadrágját.

– Nincs semmi bajom – válaszolom. – Csak ne bámuljon.

– Mi ütött beléd? – kérdezi megint.

– Ez a fickó halott – mondom neki.

– Miért, le akarod vadászni?

– Dehogy – nevetek fel, és megint érzem, hogy ideges a hangom. – Csak nézd meg az arcát!

Greg nem néz az öklendező hajléktalanra, mintha képtelen lenne elviselni a látványt. Persze megértem.

– Mit néztek rajta? – kérdezi, és most már mintha ő is ingerült lenne.

– Olyan, halott – mondom.

– Szerintem csak simán rosszul van, piás – szögezi le. Ahogy ezt kimondja, hirtelen én is megérezem az alkoholszagot.

– Mintha idegrángása lenne – jegyzem meg. Greg pedig belém karol, és finoman húzni kezd. Azt hiszem, más helyzetben nem lenne annyi bátorsága, hogy megérintsen.

Megkerüljük az egész épülettömböt. Mire visszaérünk, a csöves nincs már ott, csak egy sötétlő tócsa maradt utána. Kiszáradva egy fiú és egy lány jön velünk szembe. Amikor elhaladunk mellettük, nekik is odaszólok, hogy kapják be.

– Kapd be te is – válaszolja higgadtan a csaj. A fiú erre idétlenül elröhögi magát.
– Látod, ezek például élők – bököm oldalba Greget.
– Elmész a picsába! – szól utánunk a lány.
– Te, lehet, hogy neked keverték valamit a kóládba odabent – mondja nevetve Greg, és látom rajta, hogy most már ő is menne.

– Nemmm tudooooom – dudorászom. – Leheeeeet.

Úgy érzem, meg kéne magyaráznom neki, hogy miért játszom ezt az idióta játékot, hogy egyszerűen nincs más választásom, ha már egyszer nem visz el ebből a városból. Jólesik most azt mondani az embereknek, hogy kapják be. Ennyit a lázadásról. Aztán mintha ugyanarra gondolnánk, elindulunk a parkoló felé.

– Ne törődj velem! – töröm meg a csendet. – Tudod, csak a műtétem miatt van.

– Miféle műtét? – kérdezi döbbsenten Greg.

– Amigdala – válaszolom, majd kisebb hatásszünetet tartok. – Tavaly ültették be. – Előrehajtom a fejem, és a hajamat jobb kézzel felemelve a bal kezem középső ujjával próbálom kitapogatni a nem létező heget. – Lehet, hogy még látszik is.

– Az meg mi a franc? – értetlenkedik Greg, a tarkómon érzem a leheletét, miközben fölém hajol, hogy a nem létező heget megnézzem. Hallom a szuszogását, azt, ahogy mélyen beszívja a hajam illatát.

– Nem látom – mondja csalódottan.

– Mindegy, már benőtte a hajam – válaszolom, és felegyenesedek. Nem értem, miért hiszi ezt el. Tényleg csak pár napja vettük bioszon az amigdálát. Egyáltalán, miért hiszi el, hogy bármit is beültettek a fejembe. Miért nem gyanakszik? Miért nem kérdezi meg?

Teljesen más a csönd most kettőnk között, mint idefelé jövet. Már nem kérdezem meg Gregtől, hogy rágyújthatok-e. Még körbeautózunk néhány utcát, hátha nyitva találunk egy kocsmát vagy kávézót, de semmi.

A városból kifelé menet meglátok egy kivilágított reklámtáblát, amit idefelé nem vettem észre. Az áll rajta, „Öljetek meg!”, és egy öltönyös fickó kétségbeesett arccal bámul vissza róla a szemléelőre. Összerázkódom, előredőlök az ülésben, egy pillanatra behunyom a szemem. Mire újra felnézek, épp a tábla mellett haladunk el. A fickó ábrázata közelebről már nem is olyan kétségbeesett, és mintha a felirat is más lenne. „Öleljetek meg!”, hát persze.

– Ismered ezt a pasast? – kérdezi Greg, mikor észreveszi, hogy a visszapillantóból is a táblát nézem.

– Fogalmam sincs, hogy ki ez – válaszolom. – Miért, te tudod?

– Anyám főnöke.

– És mit akar anyád főnöke ezzel?

– Magányos. Ezt anyám mondta. Még Valentin-nap előtt rakatta ki, azóta itt van.

– És sikerült valakit felszednie? – kérdezem.

– Nem hiszem. Különben nem zaklatná anyámat nap mint nap.

– Mivel zaklatja?

– Azt nem tudom, de folyton hívogatja. Napközben, odabenn a munkahelyen meg *olyanokat* mond neki.

– Milyeneket? – kérdezem, és kezdek meglepődni magamon, hogy tényleg érdekel, hogyan akarja Greg anyját megdugni a főnöke.

– Hát, csak ilyen... – Greg hirtelen beletapos a fékbe, és visszavált egy kisebb sebességfokozatba. – Kurva nyúl – jegyzi meg higgadtan. Biztosan utálja a fickót, és szívesen kinyírná, de legalábbis szétverné a képét.

– Először azt olvastam, hogy „Ölj meg!” – mondom, és fogalmam sincs, miért mondom ki ezt hangosan is, mindenesetre látom, hogy tetszik Gregnek az ötlet.

Greg ugyanoda parkol le a lakásunk előtt, ahol korábban várt rám.

Ha most megpróbál megcsókolni, azt hiszem, hagyni fogom. Nincs jelentősége. Holnap úgysem tud majd a szemembe nézni, mintha szégyellnie kellene magát bármiért is. Végül csak egy puszit ad az arcomra. Elköszönök, és kiszállok a kocsijából.

A lépcső tetején, a bejárati ajtó előtt azonban eszembe jut, hogy Greg baromira elszúrta ezt a pillanatot. Na, nem a csók miatt. Egész este most lett volna először lehetőségünk igazán beszélgetni. Ettől nagyon felcseszem magam. Pedig semmi kedvem sincs – és nem is volt – beszélgetni vele. Visszanézek, és látom, hogy még mindig ott áll a kocsija a parkolóban. Lemegyek a lépcsőn, ő pedig leengedi az ablakot. Nem száll ki, csak néz rám odabentről. Mindkettőnk arcát narancsszínűre festi egy utcalámpa fénye.

– Mit is mondtál, te hova készülsz tovább menni? – kérdezem.

– Mármost mire gondolsz? – néz rám értetlenül. – Milyen suliba?

– Aha.

– Jogra – válaszolja unottan.

– Miért pont oda? – kérdezem.

– Fogalmam sincs – röhögi el magát. – Apám is azt végezte, nekem meg... *tényleg* fogalmam sincs, hová mehetnék.

– Nem is érdekel?

– Nem tudom – válaszolja zavartan. – Szerintem tökmindegy. Nem?

– És mit fogsz csinálni azután?

– Azután? Gondolom, ügyvéd leszek.

– De mit csinálnál legszívesebben – kérdezem, némi dühvel a hangomban.

– Semmit – feleli. – Nincs ötletem.

– Ez minden?

– Ez – válaszolja, és valamit magyarázni kezd az életről, hogy neki igazából teljesen mindegy az egész, hogy úgysem lehet néhány évnél tovább tervezni. Ilyeneket mond, meg azt is, hogy teljesen mindegy, mit végez az ember, mert később úgysem azt csinálja majd. Nagyjából eddig figyelek rá, a zenére koncentrálok, ami halkán duruzsol az autórádióból, és akkor hirtelen eszembe jut a csöves.

– És azt... – szakítom félbe Greget –, azt nem tudod véletlenül, hova tűnt? A csöves. Szerinted hova lett?

– Milyen csöves? – néz rám értetlenül.

– Az, amelyik ott volt a mozinál. Szerinted hova mehetett?

– Nem tudom.

– Hova tűnnek, ha befagy a tó?

– Milyen tó? – kérdez vissza, és látom, hogy fogalma sincs, mitévő legyen. Kinyitja a kocsiját, de megragadom kívülről a kilincset, és visszacsukom. Greg rémülten fürkészi az arcomat, de az is lehet, hogy inkább undorral. Képtelen vagyok megállapítani. Biztos jó ügyvéd leszel – mondom neki, és újra elköszönök tőle.

A bejárati ajtó előtt állok megint, és a kulcsot keresem a táskámban, amikor felmordul Greg kocsijának a motorja. Sebességbe kapcsol, és úgy porzik el, hogy most már biztos vagyok abban, hogy undort láttam az arcán. Lefogadom, holnap inkább be sem megy a suliba, csak hogy ne kelljen velem találkoznia. De igazából nekem mindegy is. Most egyedül az érdekel, mi lett a csövessele. Sőt, hirtelen az összes hajléktalanról tudni szeretnék mindent.

A lépcsőházban az utolsó forduló előtt beelépek valami tócsába, amiről egyből tudom, hogy az alattunk lakó idős asszony széfolyt vizelete. De ez is hidegen hagy, mint bármi más, mert most csak a hajléktalanok érdekelnek, hogy hová mennek, ha befagy a tó.

Halkan nyitok be a lakásba, gondolom, anyám már biztosan alszik. De az is lehet, hogy még ébren van, csak úgy tesz, mintha aludna. Bemegyek a szobámba, felhajtom a laptop fedelét, bekapcsolom a gépet, aztán visszamegyek az előszobába, levetem a kabátom, a cipőt hanyagul rúgom le a lábamról. Ellenőrzöm, hogy bezártam-e a bejárati ajtót, azután eloltok minden lámpát. Marhára nem érdekel már, mit látott Greg az arcomon. Bizonyára egy rakás pénzt fog keresni jogászként. Vagy nem. Lehet, hogy az érettségig kitalálja, mit is szeretne valójában csinálni. Vagy nem. Mindegy is. Annyi biztos, hogy szép lassan elrohad majd az ő amigdalája is a fejében, ami viszont irtó szomorú. Pontosabban az lenne, ha érdekelne. De én most igazából csak egyetlen dolgot akarok tudni: hová lesz az a sok Greg, ha befagy a tó.

Leülök a gép elé, és rákeresek a neten erre a mondatra, de csak valami ócska regényrészletet dob ki találatként. Úgyhogy megnyitom a szövegszerkesztőt, és írni kezdek.

After the war is before the war, (részlet a térinstallációból), kidobott karácsonyfákból készített farkadok, rajz, Ernst Múzeum, Budapest, 2007

II. Vöröspulóverek és Jácintok

1.

A csöves már mélyen alszik a padon, mikor újra elsétálunk mellette. Imola szív egy utolsót a tőle kapott cigarettából, és anélkül, hogy elnyomná, a pad melletti szemetesbe pöccinti. A parkba csak tompán szűrődik be a városi forgalom zaja. Ez valamiért megnyugtat, olyannyira, hogy legszívesebben elfeküdnék a fűben valahol.

– Azt hiszem, a szüleim boldogtalanok – jegyzem meg halkán.

– Az előbb még azt mondtad, halottak – válaszolja Imola.

– Miért, mi a különbség?

– Hogy mi a különbség? – mosolyodik el. – Az élet és a boldogság között?

Ahogy minden egyes alkalommal, most is zavarba jövök attól, hogy visszakérdez.

Tudom, hogy hatalmas baromságokat beszélek.

– Hagyjuk – intem le végül.

– Ugyan már! Egyébként én sem tudom a választ. Ha jobban belegondolok, talán az én anyám se volt soha boldog. De valószínűleg soha nem is élt.

– Akkor te is látod ezt rajta? – kapom fel a fejem.

– Nem. Csak érzem. Őt is körbelengi az a szag, amiről beszéltem. Ráadásul azt is érzem, hogy anyám engem okol a boldogtalanságáért, azért, hogy valójában soha nem élt igazán. Pedig apámat kéne. Csak hát ő nincs itt. Vagy talán épp az lehet a baj, hogy mindig itt van.

Imola arca teljesen megváltozik beszéd közben. Mintha több évet öregedett volna.

– Szerinted a szüleid szeretik még egymást? – kérdezi.

– Lövésem sincs – felelem.

– Az én anyám még mindig szereti apámat.

– Ez szép dolog.

– Francokat! – vágja rá, majd kis gondolkodás után folytatja. – Anyám hálósobája közvetlenül az enyémmel van. Néha hallom a falon át, ahogy dugnak a pasijával.

– Sajnálom.

– Azt, hogy dugnak? – néz rám döbbenten. – Én nem sajnálom. Anyám szép pillanatokot él át ilyenkor. Már azt is megérezem a falon keresztül, ahogy visszafojtja a lélegzetét az orgazmusa előtt. De közben gondolatban egyre csak apám nevét hajtogatja. Néha, amikor már nem bírom hallgatni, lemegyek a konyhába. Ülök, és bámulok magam elé. Nem sokkal később anyám is lejön a lépcsőn. Zilált, a haját próbálja rendbe tenni. A legtöbbször egyszerűen kontyba tűzi... Ilyenkor érzem a hajlataiból áradó izzadságszagot, amibe belevegyül az elvesztegetett lehetőségek bomlásszaga is.

– A fejek az elélezés után a legtisztábbak – teszi még hozzá. – Olyankor senki nem agyal bevásárló listákon, vagy épp azon, hogyan is ölje meg magát.

Miközben Imolát hallgatom, Vöröspulóvert látom felénk közeledni. A park túlsó bejárata felől jön. Gondolom, ő is ellőgta az első órákat. Imola felszisszen, amikor észreveszi őt. Ha csak teheti, kerüli Vöröspulóvert. Egész jól indult a kapcsolatuk, amíg Vöröspulóver bele nem zúgott Imolába.

Vöröspulóver régebben verseket írt. Több versében is idézett Rimbaud-tól, hozzá hasonlóan úgy tervezte, érettségi után ő is felhagy a költészettel. Igaz, egy sorát sem tudnám felidézni, de azt hiszem, egész jó verseket írt. Imola szerint az igazán jó versekre

nem is emlékszik az ember, egyszerűen csak feloldódnak a vérében, és aztán ott keringnek a szervezetében élete végéig.

– Nem megyünk el valahova? – kérdezi Vöröspulóver köszönés helyett.

– Már most is *valahol* vagyunk – jegyzi meg epésen Imola. Látom rajta, hogy legszívesebben elküldené a csajt a francba. Ritkán látom őt ennyire feszélyezettnek. Pedig Vöröspulóver miatt igazán nem kellene. Azt hiszem, ő az egyik legjelentéktelenebb ember az univerzumban.

Mostanság sokat gondolok Vöröspulóverre esténként. Főleg azokon a napokon, amikor irodalomórán a tanár felkéri, hogy olvassa fel valamelyik versét. A felolvasásait általában tapsvihar fogadja. Ilyenkor arra gondolok, talán nekem is költőnek kéne lennem. Nem azért, hogy nekem is tapsoljanak. Egyáltalán nem irigylem őt. Űgyis Vöröspulóver a *költő* mindenki számára. Egyértelmű, hogy híres irodalmár lesz egyszer. Neki nincs szüksége szuperképességekre. Tud bánni a szavakkal. Ha épp akkor hívják ki felelni, amikor egy kukkot sem tud a leckéből, kidumálja magát. Neki aztán tényleg mindegy, miről szól az üres fecsegés, az integrált egyenletekről, mitózisról, vagy épp Kantról. Viszont minden ilyen próbálkozásán érezni lehet, hogy tele van elfojtott mondandóval. Talán pont ebből tudom, hogy mindig is több lesz nálam: neki velem ellenben van mit mondania, így esélye is arra, hogy valami jelentőset alkosson az életben. De végül majd mindketten ugyanúgy eltűnünk a rohadt nagy jelentéktelenségünkkel, csak éppen Vöröspulóver még előtte *megpróbálja*.

– Menjünk a Hordóba! – javasolja lelkesen, ügyet sem vetve Imola gorombaságára.

Ehhez meg aztán nekem nincs semmi kedvem. A sulinkhoz közeli Hordó az egyik legócskább kocsmá a városban. Hétköznap délelőttöként is tele van baltaarcú munkanélküliekkel. Mindegyikük munkásruhát vagy kezeslábast visel, mintha épp a melóból jönnének, de mindennap, nyitástól zárásig a sörük fölött ülnek. És bár a tulaj már rég nem dohányzóvá tette a helyet, az mégis az olcsó dohányfüsttől bűzlik. Az emberekből jön. Lehet, hogy nem is a ruhájuk, vagy a lehetetük ennyire áporodott, hanem a pórusaikból *okádják* ki ezeket az ocsmány szagokat. Egyáltalán nem lepődnek meg azon, ha egyszer belépve az asztaloknál és a bárpultnál nem látnék mást, csak emberméretű, filterig leégett cigarettacsikkeket, melyekből az életben nem szívott soha senki egy slukkot se.

Átvágunk a zebrán. Közben ide-oda kapkodom a fejem, mert attól félek, összefutunk anyámmal. Azt hiszem, most már én is dühös vagyok Vöröspulóverre. Soha korábban nem szerettem volna annyira kettesben lenni Imolával, mint most. Ráadásul egész úton egy szót sem szólunk egymáshoz. Azt is baromi furcsának tartom, hogy egyáltalán hozzánk szegődött. Az osztálykirándulás óta alig beszéltek Imolával, sőt, Vöröspulóver kifejezetten kerüli őt.

– Ezt add oda neki, légyszí! – jött oda hozzám nem sokkal az után, hogy Imolával elhídegült a kapcsolatuk, és a kezembe nyomott egy összehajtogatott füzetlapot.

– Add oda neki te! – válaszoltam, és az üres pad felé böktem, ahol Imola szokott ülni.

Ettől iszonyúan begyulladt, azt mondta, nyugodtan beleolvashatok, nincs benne semmi különös. Csak adjam oda neki, mert én amúgy is jóban vagyok Imolával.

– De mi ez? – kérdeztem, miközben széthajtogattam a lapot. Vöröspulóver egy Villon-verset másolt le valahonnan, gyöngybetűkkel.

– Ezt még nem vettük – mondta zavartan. – Ballada a kalózok szeretőjéről.

– Látom – vágtam rá, és elolvastam néhány sort. „*a tengert nézte gonosz mosolyával, hol város előtt egy hajó állott, nyolc ágyúval és tizenhét vitorlával*”. Ez a sor valamiért alá volt húzva, és lejjebb még egy szó: „Mind!”

– Akkor odaadod neki? – kérdezte türelmetlenül.

– Oké, persze – válaszoltam. Azzal ott is hagyott.

Mégis majdnem elfelejtettem átadni a lapot, csak hazafelé, a buszon jutott eszembe. Imola némán elrakta Vöröspulóver üzenetét, és soha többet nem beszélt róla.

A Hordó most is azokkal a kifacsart lelkekkel van tele, mint általában. Legtöbbjük a pult fölötti, elnémított tévét bámulja.

– Egy nagysört lesz szíves! – lép oda elsőként Imola a pulthoz.

– Ne hülyéskedjete már, gyerekek – röhögi el magát a csapos –, még csak délelőtt fél tíz van! Amúgy meg hány évesek is vagytok?

– Akkor egy kissört – válaszolja Imola higgadtan.

– Ne bassz már! – sziszegi Vöröspulóver. – A suliban kiszúrják, ha berúgsz.

Imola válaszra se méltatja. Kér még egy doboz cigit a csapostól, és otthagy minket. A kocsma túlsó végében ül le, az egyik ablak melletti asztalhoz.

Vöröspulóverrel Kofolát kérünk. Hosszú, kínos csendben feszengünk egymás mellett, míg a pultos kicsapolja. Arra gondolok, hogy ő az egyetlen lány az osztályban, aki semmit nem változott az évek alatt. Bár már rég nem hordja azt a kinyúlt, vörös pulóvert, amit elsős korunkban szinte minden nap, és amiről a becenevét is kapta, mégis ugyanaz a csaj áll előttem, aki négy évvel korábban is volt.

Mire megkapjuk az italunkat, Imola már félig kiitta a sörét. Az ablakon át a járókelőket bámulja.

– Nektek most milyen órátok lenne? – kérdezi unottan Vöröspulóver.

– Fogalmam sincs – vonom meg a vállam.

Persze, mondhattam volna azt, hogy matek, vagy infó. Ezekről az órákról, ha csak tehettem, ellógtam. Teljesen hülye vagyok mindkettőhöz. Nem úgy, hogy az ember valamit nem tud, aztán leül, megtanulja, és többé nem lesz hülye. Én úgy vagyok teljesen sötét, hogy még különórákat is vettem. Egyszerűen nem vagyok képes felfogni ezt a két tantárgyat. A tanár persze rendes velem, amikor időnként a táblához hív egy két és fél méter hosszú integrálegyenlethez. Semmi gond, Viktor – mondja higgadtan, úgy egy örökkévalóságnyi csönd után. – Szerintem te ezt képes lennél megoldani, csak zavarban vagy.

– Persze, csak valami belement a szemembe, tanárnő, egy pillanat – válaszolom általában, közben azon gondolkodom, mennyi háromszor négy.

– Azt hiszem, most jön ki Bukowski a vécéből – súgja izgatottan Vöröspulóver.

– Hú, akkor most tutira elszabadul a pokol – jegyezi meg gúnyosan Imola, és lehúzza az utolsó korty sört.

A fickó, aki tényleg úgy néz ki, mint Bukowski, legalábbis az arca épp olyan, mintha gyerekkorában egy botmixert toltak volna a képébe, odajön az asztalunkhoz.

– Bocsá... – harapja el a szót, miközben nagy erőfeszítések közepette visszanyeli a hányását. – Bocsánat, fiatalság – fut neki újra, és rátehénkedik az asztalra.

Mindhárman úgy nézünk rá, mint egy féregre, ő meg csak elbámul a fejünk fölött, és próbál stabilan megkapaszkodni az asztalban.

– Ti hova jártok? – kérdezi krákogva. – Mik lesztek?

Imola és Vöröspulóver összenéznek, de nem válaszolnak. Eszembe jut Imola előbbi mondata, és ettől összeugrik a gyomrom, úgy érzem, itt tényleg bármelyik pillanatban elszabadulhat a pokol. Hogy ez a fickó mindjárt elkezd taperolni valamelyiküket. És akkor majd, ahogyan a filmekben is lenni szokott, fogok egy sörösüveget, szétverem az asztal élén, és a fickó torkának szegezem.

– Nézze... – mondom halkán, de a fickó közbevág.
– Gimnazisták vagyok, mi? – kérdezi, közben a mutató- és középsőujjával hadonászik felénk.

– Azok – válaszolom kurtán.

– Ó! – görbül le a szája. – Hát, ezt nagyon sajnálom.

– Mi a francot kell ezen sajnálni?! – csattan fel Imola.

– Hát, csak azért... – inti le az öreg, de a mondatot már nem tudja befejezni, mert a csapos átkiabál neki a terem túlsó végéből, hogy hagyjon békén minket, a bűdös francba. A fickó elhallgat, de nem megy el, csak lehorgasztja a fejét, és a taknyot szívogatja az orrában.

– Te nem ismeresz engem, igaz? – néz rám kis idő múlva, de a feje ismét lehanyatlik, mintha mély álomba zuhanna vissza.

– Maga Bukowski, nem? – kérdezem zavartan.

– Kérem? – kapja fel a fejét ismét.

– Bukowski, a költő. Nem maga az? – ismétli meg helyettem Vöröspulóver.

– A nagy bűdös francokat! A bácsikád vagyok – mondja a szemembe nézve.

– Jaj, maga az, aki kivágta a szűnyoghálót, és megszökött anyám nővére elől.

– Ez van, baszki – vonja meg a vállát, és egy doboz cigit kotor elő a bal mellzsebéből.

– Az ember sose lehet eléggé felkészülve arra, hogy boldoggá érzszakolják.

– Az nagyon rossz lehet – felelem.

– Hát, nem könnyű – mondja. – De ezt nem most fogjuk megdumálni.

– Nekem az is jó, ha összefoglalja két mondatban.

– *Csak jel vagyunk, s mögötte semmi* – húzza ki magát. – Ez így érthető, nem?

– Ez Keats! – vágja rá Vöröspulóver. A bácsikám elvigyorodik, és csóválja a fejét.

– Mondtam, hogy ezt nem most fogjuk megdumálni. Gyertek vissza pár év múlva. Én itt leszek.

– Jó, akkor Byron – erősködik Vöröspulóver.

Az öreg csak legyint, a csapos meg újra odaszól neki valamit a pult mögül.

– Megyek – mondja. – Megyek! *Nehézléptű az idő, de világra hozza majd az igazságot*, gondolom.

– Ne menjen el! – szólal meg Jácint az öreg háta mögött.

Fogalmam sincs, mikor érkezhetett. Egyikünk se látta belépni az ajtón, mintha csak ott termett volna. Vigyorogva kezet ráznak az öreggel, úgy, mint akik évek óta ismerik egymást.

Nem sokkal később a bácsikám és Jácint leülnek a szomszédos asztalhoz. Nekem pedig akaratlanul is eszembe jut az első általános iskolai farsangi bál, amin muskétásnak öltöztem.

Anyám a mélykék színű ponchóját alakította át nekem köpennyé, amire egy gyűrött keresztet is varrt. A poncho a bokámig ért. Amíg nem csatoltam fel hozzá a műanyag kardot, és nem vettem fel a nagyapámtól kunyerált kalapot, úgy néztem ki benne, mint egy szerzetes. Aznap pedig rajtam kívül szinte minden fiú Batmannek vagy Zorrónak öltözött. Persze, próbáltam elmagyarázni, kik is voltak a muskétások, és hogy valójában ők is az igazságot védtek, meg ilyenek, de sehogyan sem illetem a többi gyerek elképzeléseibe, akik pont a kizsákmányoló nemesség, vagy Joker ellen szerették volna felvenni a harcot. Egyébként az egyetlen srác, aki Jokernek öltözött, váratlanul hasmenést kapott, így a tanító hazaküldte.

Atyám, ön miért nem táncol? – kérdezte az osztályfőnököm, miután levonultunk a tornaterembe. D'Artagnan grófja vagyok, nem holmi szerzetes, maga földtűró paraszt!

Az osztályfőnököm Jácint anyja volt. Jácint, hogy megtorolja az anyját ért sérelmet, csapatba szervezte az összes sötét lovagot az osztályunkból, így legalább egy tucatnyi igazságosztóval kellett párbajt vívnom a nap végén.

Jácint anyja több hónapra különültetett a leghátsó padba. Végül mindketten megfedkedtünk a történekről, és miután már lejárt a büntetésem, akkor is a leghátsó padban maradtam, egyedül.

– Amúgy Hölderlin – vetem oda Vöröspulóvernek.

– Tényleg, baszki! – kiált fel.

Próbálok nem odafigyelni arra, miről dumálnak Jácinték a szomszéd asztalnál, de képtelen vagyok ignorálni a bácsikám krákogó hangját.

Jácintnak is elmondja a *Mnémoszüné* első sorát, majd beleiszik a sörbe, amit Jácint rendelt neki, és mivel látja, hogy a fiú érdeklődő, elmondja az egész verset. Jácint csak mosolyog, aztán mond valamit Istenről és a kvantumfizikáról, amire Vöröspulóver cinikusan felhorkant.

– Jól van, gyerek, de nem hiszem, hogy ennek bármi köze is lenne a vershez – mondja a bácsikám. Jácint zavartan mosolyog, azt hiszem, ő is meg van győződve arról, hogy Istennek semmi köze a világegyetemhez. Lehet, csak a dugót keresi, amit kihúzhat, hogy az egész mindenség szép lassan lefolyhasson. És lehet, hogy akkor minden visszafelé történne. Mondjuk, meg nem történté lehetne tenni azt is, hogy három éve lefeküdtek Vöröspulóverrel, amire a lány úgy gondol, hogy attól kezdve nem tud igazán jó verseket írni.

Az a kirándulás egyébként baromi nyomasztó volt szerintem. Nem tartom meglepőnek, hogy néhányan képtelenek voltak józanul elviselni az egészet. Emlékszem, hogy Vöröspulóver a hátam mögött időről időre azt sóhajtozta, hogy neki *muszáj* innia.

– Tisztára, mint Csernobil, baszki! – mondta, amikor megláttuk a szállásunkat. Szürke, ötemeletes épülettömb volt, legalább ötven éves lehetett. A homlokzatán valami omladozó virágnév volt látható.

Úton odafelé, a buszban átható alkoholszag terjengett, mintha az emberek tiszta szeszt vedeltek volna egész úton. Elképzelésem sincs, hogy miért nem csinált valamit az osztályfőnökünk. Talán egyszerűen csak próbált tudomást sem venni az egésztől. Igazából én is csak akkor vettem észre, mikor végre kiszállhattunk, és mélyet szíppant-hattam a friss levegőből. Ha valaki rágyújtott volna útközben, lehet, hogy berobbant volna az alkoholgőz. Még szerencse, hogy Fifi kitepte Tom szájából a cigarettát, amikor rákanyarodtunk az autópályára.

Fift csak én és Imola hívtuk így. Imola szerint úgy nézett ki a lány a dús, göndör hajával, mint egy pudli. Fifnek nem volt semmilyen szuperképessége. Imola szerint az egyedüli dolog, ami ment neki, az a be- és kilégzés. Másra nem is igazán volt szüksége. Fifi az egyetlen ember az osztályban, akinek nincsenek gondolatai, mondta Imola. Kérdeztem, hogy ezt hogyan érti, amire azt felelte, hogy valahányszor Fifi szemébe néz, csak tücsökciripelést hall. Aztán elnevette magát. Szóval, minden jel szerint csak hülyéskedett.

Fifi, és barátnői jelentették az osztály fiúi számára a *nőket*. Persze, volt rajtuk kívül még egy tucatnyi lány. De a jelek szerint azok nem igazán érdekeltek senkit sem. A legtöbb fiú Fifivel szeretett volna lefeküdni. Fifi után következhetett a *maradék* három-négy csaj, akiknek már a nevére sem emlékszem. Igazából nem is számít, hiszen ők egytől egyig mind Fifik voltak. Maguk is csak arra vágytak, hogy Fifik lehessenek. És a gimnáziumi négy év alatt ez többé-kevésbé sikerült is nekik. Akár össze is lehetne őket gyúrni egy figurává.

Vöröspulóver Fifitől kapta későbbi csúfnevét. Fifi nem tudta elképzelni, hogyan képes valaki állandóan ugyanabban a kinyúlt vörös pulóverben járni. Ezért kezdte el a lányt

Vöröspulóvernek szólítani, noha akkor valójában még abban sem volt biztos, hogy Vöröspulóver egyáltalán lány.

Azt hiszem, a legtöbb fiú számára Vöröspulóver akkor kezdett el nőként létezni, amikor a szálláshelyre való megérkezésünk után lementünk a partra, és mindenki fürdőruhára vetkőzött. Vöröspulóvernek szikrázó fehér bőre volt, amire fehér alapon fekete pöttyös fürdőruhát öltött. Távolabbról csak a fekete pöttyöket lehetett látni, aminek köszönhetően a lány olyan látványt nyújtott, mintha egyes részeit kicenzúrázták volna. De mást is észrevehettek azok, akik alaposabban megfigyelték. Vöröspulóvernek éppen olyan izmos combjai voltak, mint Fifinek, és épp olyan lapos hasa.

Arra ébredtem, hogy valaki az ajtón dörömböl, és részegen azt ordítozza: mindenki le a partra! Elképzelésem sincs, ki lehetett az. Greg, akivel egy szobában aludtam azon a kiránduláson, átfordult a másik oldalára, közben hangosan káromkodott, de alig néhány másodperc múlva újból mély álomba merült. Néhány órával korábban ő is holtreszegen támolgott be az ajtón, és ruhástul zuhant az ágyba.

Olyan hajnali három lehetett.

Azt gondoltam, ha az a valaki tudta volna, hogy én is abban a szobában lakom, talán nem dörömbölt volna be. Pedig én le akartam menni a partra, annak ellenére, hogy senki sem hívott.

A földszint és az első emelet közötti lépcsőfordulóban ültek, Imola vigasztalóan karolta át Vöröspulóvert. Nem értettem, mi történik. Néhány órával korábban Vöröspulóver épp olyan részeg volt, mint Greg. Faltól falig dülöngélve közlekedett a szálloda szűk folyosóin, és akárki jött szembe vele, azt átölelte. Soha senki nem látta őt ilyen állapotban azelőtt.

– Gáz van? – kérdeztem halkán Imolától, ahogy odaértem hozzájuk. Egy pillanatra nézett csak fel, de nem válaszolt. Közben Vöröspulóver újból felzokogott.

Nem tehettem mást, otthagytam őket. Odalent a hallban már nem találtam senkit, kihalt volt az egész épület. Egyedül indultam le a partra a gyéren megvilágított utcákon.

Mire odaértem, a fél osztály a vízben lehetett, sikoltoztak, ordibáltak. A parton állva néztem, ahogy a sziluetjük megvilágítja a Hold, és a túlparton álló világítótorony villogzó fénye. Láttam, ahogy Fifi lecsatolja a melltartóját, kihajítja a partra, és nemsokára még néhány lány követi. Aztán a fiúk következtek, a vízben lehúzták nadrágjaikat, és egyenként a part felé hajították őket. Mindenkinek jó kedve volt, és én nem mertem bemenni a vízbe közéjük.

Elsétáltam a part mentén, és amikor már csak tompán hallottam a hangjukat, levetköztem. Meztelenül álltam a parton, nem féltem attól, hogy bárki is megláthat. Lassan bementem a vízbe. Addig sétáltam befelé, amíg a víz a tarkóig nem ért, és akkor újra megéreztem azt a minden mástól különböző, összetéveszthetetlen *hideget*, amit reggelente szoktam érezni anyám és apám beszélgetéseit hallgatva.

Papucsokba bújtatott lábak vettek körül, és én mindegyik papucsról tudtam, hogy kihez tartozik. Egy kék szíjjal körbevont, vastag parafapapucsot kerestem, Jácintét, de azt nem találtam.

Végül elrúgtam magam, és úszni kezdtem. Fogalmam sincs, hogy honnan jött az ötlet. Elhatároztam, hogy átúszom a túlsó partra, és megnézem a világítótornyot. Sosem láttam világítótornyot közelről, de már eleve azt gondoltam, úgymint kiábrándító lesz. Még a táv felét sem tettem meg, amikor visszafordultam. Nem a fáradtság miatt. A gondolat, hogy csak úgy átúszsam a folyót, szinte teljesen eltűnt, helyette belém fészkelte magát egy másik. Hogy ott is csak ugyanazt találom majd: a semmit. Aztán arra gondoltam,

hogy igazából nem is a parton szeretnék lenni, hanem a vízben, a többiek között. Úgyhogy kimásztam, megtöröltem magam a pólómmal, és visszasétáltam a szállóhoz.

Imola és Vöröspulóver még mindig ott ültek a lépcsőfordulóban, egymásba karolva csókolóztak. Elsurrantam mellettük, felmentem a szobámba, és végigdőltem az ágyamon. A víz hidegét még órákon át éreztem a tarkómon.

Imola hangja rángat vissza a jelenbe, azt mondja, mehetnénk lassan.

– Felőlem oké, csak ezt itt még megiszom – felelem.

Feltápáskodik az asztaltól, és odamegy a bácsikámhoz.

– Szerintem Hölderlin verse egy baromi nagy tévedés – mondja.

– Persze hogy tévedés – válaszolja kelletlenül a bácsikám, miután félbeszakították a beszélgetésüket Jácinttal. – De attól még lehet benne valami.

– Én nem akarok hinni ebben – jelenti ki higgadtan Imola.

– Pedig úgy néz ki, hogy te is csak egy árnyjáték vagy. Biztosan játszottál már olyat, hogy a zseblámpa fényébe tartott kezeddél állatokat formáztál. Na, ez a kivetített forma vagy te. Csak éppen úgy tűnik, hogy a kéz, ami megformáz, valójában nem is létezik.

– És maga mit csinált, amikor erre rájött?

– Fogtam egy konyhakést, kivágtam az ablakon a szúnyoghálót, és megléptem – feleli a bácsikám.

– Miért nem használta az ajtót?

– Ez menekülés volt. Valahonnan tudnia kellett az asszonynak, hogy nem megyek vissza többet.

– Írhatott volna egy levelet – jegyzi meg Imola.

Nec Plus Ultra, névjegykártya, Maybe 2 - PLAN-WORKS c. kiállítás és szimpózium (megvalósulhatatlan művek), Gyárfás Jenő Képtár, Sepsiszentgyörgy, 2007

– Oké, te nyertél! – csattan fel az öreg. – Rettenetesen összeszartam magam attól, hogy olyanná tettem magam, amilyené soha nem akartam válni.

– Nem akart apa lenni?

– Hát, *rohadtul* nem.

– Tudja mit, ez egy elég pocsek sztori ahhoz képest, hogy akár egy főgonoszt is eljátszhatná benne. Tönkretette a felesége életét, és még egy rendes indokot se talált hozzá.

– Legközelebb ügyesebb leszek – mondja bácsikám.

– Legközelebb nem hívom meg szerepelni – vágja rá Imola, és otthagyja a bácsikámékat.

Odakint az utcán alig teszünk pár lépést, mikor Vöröspulóver hirtelen megtorpan.

– Nála van, baszki! – mondja ziláltan.

– Micsoda? – kérdezem.

– A fürdőruhám! A fekete pöttyös, ami az osztálykiránduláson volt rajtam – válaszolja histérikusan. – Vissza kell kérnem tőle.

– Nyugodj meg – próbálja csitítani Imola, és a lány vállára teszi a kezét. – Nem a bugyidban hordod a superképességedet.

– Hagyj már ezzel a baromsággal! – inti le Vöröspulóver, és még mielőtt Imola bármit is válaszolhatna, visszarohan a Hordóba.

– Szerintem ne várjunk rá – mondja Imola, és cigit vesz elő. Miután meggyújtotta, elindulunk a sulifelé.

2.

– Ezt még elszívom, aztán mehetünk – fújom a füstöt Vöröspulóver felé. Pedig egy szót se szólt, hogy mehetnénk már. Látom rajta, hogy indulna, de nem mondaná az istennek sem, csak néz rám, és közben igazgatja a táskája pántját, ami épp lecsúszni készül a válláról.

– Néha tényleg Jézusra hasonlítasz – szólal meg halkán. – Csak neki sosem volt üres a tekintete.

– Miért, honnan a fenéből tudod, hogy milyen volt Jézus tekintete? – vágok vissza.

– Csak mondom, sose látni ezt rajta – motyogja Vöröspulóver.

– Mert sohasem olyanra mázolja – mondom. – Jézusnak könnyű dolga van. Az én képemet nem olyanra festették.

– Nem akartalak megbántani – mondja halkán.

– Az én hibám. Néha hajlamos vagyok bedőlni ennek, hogy tényleg rá hasonlítok. De tudom, hogy nem. Anyámra hasonlítok. Az ő tekintetét örököltem.

– És az övét ki festette üresre?

– Apám.

– Akkor gyűlölöm apádat – feleli erre, és megint megigazítja a szíjat a vállán.

– Látod, ezzel te máris közelebb kerültél hozzá érzelmileg, mint én.

Erre már nem tud mit mondani, valami műanyagdarabot kezd el piszkálni a lábával, ami előtte hever a földön. Csak mi ketten állunk a buszmegállóban, nekem meg semmi kedvem órára menni ma reggel. Rá akarom beszélni Vöröspulóvert, hogy helyette ülünk be inkább valahová. Látom, hogy nincs sok kedve hozzá, bár tudom, hogy ő is szívesebben lógja el az első két órát.

Útközben elmesélem az előző esti mozizást Greggel. Elmondok neki mindent, azt, hogy végül is egész jól sikerült az este, és habár a film baromi unalmas volt, utána beül-

tünk egy kávézóba dumálni, aztán hazavitt. Vöröspulóver meg hallgat végig, csak néha mond egy ahá-t vagy ühü-t.

– És fogtok még találkozni? – kérdezi végül.

– Persze – mondom. – Majd bioszon.

Erre nem mond semmit, csak erőltetetten felnevet. Igazából örülnék neki, ha beszélne hozzám, annak még inkább, ha kérdezne a tegnap estéről, de azzal is beérvén, ha legalább egy picit féltékenynek látszana.

– Ide menjünk be – mondom, mikor a Hordó elé érünk. – Tényleg baromira semmi kedvem most órára menni.

Tanácsalanul néz rám egy pillanatig, végül megvonja a vállát.

Odabent néhány melósforma fickó üldögél, meg néhány velünk egykorú srác. A csapos nem kérdezi meg, mit kérünk, csak bámul ránk.

– Két nagysört, legyen szíves – szól oda neki Vöröspulóver. A csapos alig észrevehetően bólint, és elővesz a pult alól két poharat.

– Kiviszem – mondja halkan.

Leghátul ülünk le, egymással szemben. Előveszem a cigimet, és rágyújtok. Vöröspulóvert is megkínálom, vesz egy szálat a dobozból. Alighogy beleszívok, a csapos megjelenik mellettünk, és leteszi elénk a söröket, kicseréli a szomszéd asztalon a hamutálakat, majd elviharzik.

– Amúgy erről írhatnál egy verset – szólalok meg.

– Miről – néz rám Vöröspulóver.

– Anyámról, meg az arcáról.

– Egyébként Jézusról írtam verset idefelé jövet – válaszolja. – Vagyis egyelőre csak fejen van meg, majd később leírom.

– Ez eléggé hülyén hangzik – jegyzem meg. – Szerintem hagyni kéne Jézust a picsába.

– Hagyom, persze, csak úgy éreztem, hogy nekem is kell egy. Tudod, ez olyan, mint amikor Fifiék meglátnak valamit az Avon katalógusban.

– Miért, Jézust nem lehet Avon katalógusból rendelni? – nevetek fel.

– Nem tudom – válaszolja, és belekortyol a sörébe. – Majd elkérem tőlük, és megnézem.

– Na, és hogy van a vers? – kérdezem.

– Félek, hogy te vagy Jézus, és szívem a kenyér.

– Ehhez tényleg rendelhetsz valamit a katalógusból – válaszolom. – Simán el tudok képzelni mellé egy dinnye ízű szájfényt.

Erre elneveti magát, és azt mondja, ő az Aloe Verás balzsamra gondolt.

– Nem, ahhoz túl nyomasztó – mondom, és én is megeresztek egy mosolyt.

Pedig két éve még Vöröspulóver is használt dinnye ízű szájfényt, amit képtelen vagyok felfogni, mert utálja a dinnyét. De a dinnyeízesítésű dolgokat imádja. Nem eszi meg az epret sem, de az epres rágót meg az epres joghurtot igen. Nem iszik kávé, vagy ha mégis, akkor telepakolja cukorral, de a kávésekszet letolja bármikor.

Igazából Vöröspulóver sem Istenben, sem pedig Jézusban nem hisz. Az ördögben se. De azért a kedvenc regénye *A Mester és Margarita*, és bár semmi kedvem nem volt hozzá, addig csesztetett, amíg el nem olvastam. Amikor pedig elolvastam, folyton azzal jött, hogy „milyen jó volna, ha egyszer csak itt is megjelenne az ördög, és mehetnénk boszorkánynak a bűdös francba”.

És most írt egy *Jézus ízesítésű* verset.

Azt hiszem, szerelmes vagyok Vöröspulóverbe, és talán ő is szerelmes belém, bár ezt sosem tisztáztuk. Az egész sztori megtorpant valamikor két évvel ezelőtt, amikor az osztály-

kiránduláson megcsókolt. Egészen váratlanul történt, és az egészről tényleg csak a dinnye ízű szájfényre emlékszem, amit azóta már nem is használ. Ha belegondolok, a dolgot megelőzőleg nem is volt köztünk semmilyen kitapintható érzelem, nem lehetett azt a zavarodottságot sem észlelni, amit általában „vibrálásnak” vagy „kémianak” szoktak nevezni.

Vöröspulóver a kiránduláson egész nap a barátaival lógott, akik közé én sohasem tartozhattam, annak ellenére, hogy egy osztályba járok velük. Azóta persze már Vöröspulóver sem tartja velük a kapcsolatot, de azt hiszem, Vöröspulóver új barátai közé sem tartozhatnék, mint ahogyan ő sem része az én baráti körömnek. De azon az osztálykiránduláson még nagy volt közöttük az összhang: szinte állandóan együtt voltak, együtt mentek be a vízbe, és együtt is jöttek ki, együtt szárították a napot, még a mosdóba is együtt jártak.

Én mindig is utáltam másokkal vécére járni, másokkal enni, vagy épp fürdeni, úszni. Nem azért, mert szeretek egyedül lenni, egyszerűen csak utálok hallgatni azt, ahogy mások vizelnek, nézni, ahogy rágnak, és rühellem azt is, ahogy úsznak mellettem, és locsolják a vizet egymásra. Szerintem ez teljességgel természetes.

Azt terveztem, hogy éjjel, amikor már üres az egész strand, kiszököm a szállásunkról, és a közeli világítótornyba is feljutok majd valahogy. Délutánra járt már, egyedül feküdtem a napon, amikor árnyék vetült rám. Vöröspulóver állt fölöttem.

– Te nem unatkozol egész nap? – kérdezte.

Valami olyasmit válaszoltam, hogy nincs időm unatkozni: napozok.

– Miért nem jössz be te is? – kérdezett megint.

– Majd később – mondtam. – Nincs kedvem ilyenkor, könnyen leégnék a vízben.

– Aha – mondta. – Van egy könyvem – tette hozzá. – Itt hagyom neked.

– Kösz, nem kell – válaszoltam. – Nem szeretek olvasni.

– Amúgy én se – mosolygott. – De ez állítólag jó.

– Mert, mi ez? – kérdeztem, amikor letette elém az irtó régi könyvet, aminek semmi nem volt a borítójára írva.

– Nem ismerem – mondta. – Apám adta az útra, ha unatkoznék.

– Apád nem tudta, hova jövünk?

– De, csak szerinte keveset olvasok. Vagyis hát semmit...

– És azt akarja, hogy az osztálykiránduláson pótolod be a lemaradásod? – kérdeztem, és felültem a kiterített pokrócon.

Vöröspulóver letérdelt elém, és a kezébe vette a könyvet.

– Apám költő – mondta. – Meg ilyen irodalmi dolgokkal foglalkozik.

– Tudom – válaszoltam. – De nem olvastam tőle semmit.

– Nem baj – legyintett. – Én sem, de anyám se, pedig apám azt hiszi, hogy a verseivel hódította meg.

Erre felnevettem, és Vöröspulóver is elmosolyodott.

– Azt hiszem, apám elég szar verseket írhat. Anyám is azt mondta, hogy attól fél, ha egyszer elolvasná, egyből el akarna válni.

– Ez azért gáz, nem? – kérdeztem.

– Nem hiszem. Szerintem apám is tudja magáról, hogy pocsék verseket ír.

– Lehet, hogy azt akarja, hogy te is verseket írj, nem?

– Lehet – jegyezte meg, és felállt. – Tényleg nem jössz be akkor? – kérdezte, én pedig ismét csak annyit mondtam, hogy majd később.

– Oké – mondta, és elindult a víz felé.

– Mi volt az a könyv, amit aznap a parton adtál? – kérdezem Vöröspulóvert.

Beleiszik a sörébe, majd hosszan mered maga elé, mielőtt válaszolna.

- Nem tudom – mondja, és elhúzza a száját. – Talán Sartre.
- Sartre – ismétlem.
- Úgy rémlik, igen – ráncolja a homlokát, és megkérdezi, vehet-e a cigimből. Bólintok, ő a doboz után nyúl, és kivesz belőle egy szálat.
- Tényleg nem olvastad? – kérdezi.
- Beleolvastam, de nem igazán rémlik belőle semmi.
- Amúgy én se olvastam, csak apám beszélt róla állandóan. Vöröspulóver elmeséli, miért kezdett el az apja Istenben hinni.
- Sartre-t olvasott, ennyi – jegyzi meg. – Bár szerintem apám baromira nem értett meg semmit az egészből. Én ugyan nem olvastam azt a könyvet, de ismerem apámat, és tudom róla, hajlamos úgy értelmezni dolgokat, ahogy neki a legjobban megfelel. A lényeg, hogy apám szerint az életnek semmi értelme. Azért olvasott el annyi könyvet és írt meg annyi verset – amiket egyébként a kutya se olvas –, hogy erre rájöjjön, hát, marha jó.
- Szerintem apád okos ember – vetem közbe.
- Hát, nem hülye, de a verseit tényleg a kutya se olvassa.
- Mert a kutyák nem tudnak olvasni – válaszolom, és elvagyorodom.
- Vöröspulóver kényszeredetten göcög egyet, de ennél többre nem méltatja a megjegyzésemet.
- A miénk tud egyébként, de csak Dosztojevszkijt hajlandó – mondja. – Egyszer apám felolvastott neki a *Kutyaszív*ből, szerintem azóta rühelli az embereket is.
- Szerintem apád furcsa ember – vetem közbe megint.
- A kutyánk furcsább – mondja. – Szerintem, ha tehetné, lelépne tőlünk. De nem csodálom. Legszívesebben én is lelépnék.
- Na, és amúgy mit akart Sartre-ral?
- Fogalmam sincs. Nem igazán figyeltem, mikor erről beszélt a kutyának. Bár, az megmaradt, amikor a hívókról dumált. Azt mondta, el nem tudja képzelni, hogy hihetnek az emberek egy maguknál tökéletesebb létformában. Miért veszik be azt, hogy Isten a saját képére teremtett minket. Mert ha ez így van, akkor mi magunk is csak valami silány másolatok vagyunk, giccses műtárgyak egy bővliboltban. Melléktermékek.
- És szerinted apád téved? – kérdezem.
- Nem tudom – csóválja a fejét. – Engem apám teremtett. Ha igaza van, akkor ezek szerint én is csak az ő mellékterméke vagyok.

Először arra gondoltam, hogy az alsóneműt magamon hagyom, és úgy megyek be a vízbe. De végül teljesen meztelenre vetkőztem, és az összes ruhámat halomba gyűrve egy nagyobb kőre dobtam.

A hideg a térdemtől egészen az ágyékomig felkúszott, de ott mintha egyszerűen megtorpant volna, nem terjedt tovább. Csípőtől lefelé nem éreztem semmi mást, csak a hideget, mintha az a felem már egy teljesen más helyre került volna. Azt gondoltam, ha tovább sétálok a vízben, addig, amíg teljesen el nem merülök, akkor az egész testem eltűnik erről a világról, én pedig megszűnök létezni.

Megfordultam, és visszanéztem. Láttam a lámpaoszlopok sorát a part mentén, úgy vicsorgott rám, mint valami hiányos fogsor.

Mintha a part akart volna elnyelni, és nem a víz.

A világítótorony bejárata fölött egy lámpa égett, az adott némi fényt, de odafönt a jelzőfény ki volt kapcsolva. Arra gondoltam, talán csak viharok esetén kapcsolják be. Aztán továbbsétáltam a vízben addig, amíg egészen a mellemig nem ért.

Elrúgtam magam a medertől, és úszni kezdtem.

Az volt a tervem, hogy addig úszok, amíg el nem érem a túlsó partszél, ahol ugyanolyan tompa fényű lámpaoszlopok vártak. Mintha ott is csak egy másik, hiányos fogazatú száj várna rám. Azt játszottam, hogy két száj között úszom, és csak annyi választásom maradt, hogy eldöntsem, melyiknek hagyjam, hogy lenyeljen. Abból az érzésből pedig, hogy esetleg teljesen megszűnhettek, nem maradt semmi.

Elég hamar elfáradtam, de mivel sose tudtam vizet taposni, a hátamra fordultam, és úgy próbáltam meg pihenni egy kicsit. Odafönt nem voltak csillagok, és ez eléggé kiábrándító volt. Sose szoktam a csillagokat nézegetni, de akkor nagyon megbámultam volna őket. Valahogy nem akartak összejönni a dolgok aznap este.

Eszembe jutott, hogy talán egyszer majd egy világítótorony-örhöz kellene hozzámen-nem feleségül. Vagy én magam lehetnék világítótorony-őr. Ha valaminek, akkor ennek van értelme. Ha ez lenne a munkám, akkor állandóan bekapcsolva hagynám a jelzőfényt. Az emberek tudnák, merre *nem* kell tartaniuk, ha nem akarnak.

Ez elég magányos meló lehet. Ha megismernék egy toronyőrt, akkor is feleségül mennék hozzá, ha nem lennék belé szerelmes. Segítenék neki abban, hogy ne érezze magát egyedül. Bárhogy is döntenék, azt hiszem, használhatónak érezném magam.

Megfordultam, és elkezdtem vissza, a világítótorony árnyéka felé úszni. Talán mégis-csak megszűntem létezni egy kis időre ebben az univerzumban. A víz mintha kezdett volna felmelegedni körülöttem. Olyan volt, mintha fürdővízben úsznék. A gyomrom tájé-kán pedig egyenesen forróságot éreztem, ami lassan elindult az ágyékom felé, aztán visszatért a gyomromhoz, és így hullámozott egészen addig, amíg partot nem értem. A sziklánál, ahol a ruháimat hagytam, Vöröspulóver állt.

– Most már túl késő az élet értelméről vitatkozni – mondom Vöröspulóvernek. – Nem is igazán érdekel, hogy melléktermék vagyok.

– Végül csak sikerült neki – motyogja maga elé Vöröspulóver.

Nem tudom, de nem is igazán érdekel, mire érti ezt. Örök nélküli világítótornyokra gondolok, betöltetlen állásokra, és arra, hogy miért nem akar mindenki világítótorony-őr lenni.

Veszek még egy szál cigit a dobozból, és meggyújtom. Várok, hátha mond még valami Vöröspulóver, de csak nem akarja kibökní. Most az egyszer tényleg nem érdekel, mire gondol, de látom, hogy majd' szétfeszíti belülről valami. Úgyhogy végül mégiscsak megkérdem:

– Még mindig apádról beszélsz?

– Én sohasem akartam verseket írni – válaszolja halkán. – Nem akartam sose Dosztojevszkijt vagy Kafkát olvasni. Semmit a realistáktól. De a *Mester és Margaritát* se akartam elolvasni. Nem akarom tudni azt sem, van-e értelme az életnek. Nem érdekel, hogy mit gondol erről Sartre. Apám azt akarja, hogy Schrödingert és Wittgensteint olvassak, pedig azt sem tudom, hogy ki a franc az a két ember. Igazából nem is vagyok kíváncsi rájuk. Ahogyan arra sem, hogy Isten vagy Jézus egyáltalán létezik-e. Tudatlan akarok maradni.

– Na, ehhez például még nem késő – fújom ki a füstöt.

– Ahhoz, hogy hülye maradj, mindig későn van – mondja.

– Ezt nem hiszem – válaszolom. – Én még mindig nem olvastam el annyi mindent, mint te. És nem is fogok.

– Akkor te még mindig használhatsz dinnye ízű szájfényt – mosolyodik el, engem pedig teljesen fölcselez ezzel. Vöröspulóvernek tényleg annyi. Tudom, hogy remek költő lesz belőle egyszer, de közben azt is látom, hogy nemsokára az ő arcát is viaszba mártja valaki.

Elnyomom a csikket, és az asztal fölé hajlok.

– A dinnye ízű szájfény nem a hülyeség színönimája – válaszolom.

Vöröspulóver elneveti magát. Feláll az asztaltól, és azt mondja, ki kell mennie a mosdóba, ha gondolom, mehetnének is lassan.

– Jól van – jegyzem meg. – Bár még mindig semmi kedvem órára menni.

Félúton az asztalunk és a mosdó ajtaja között még visszafordul, mintha mondani akarna valamit. Végül csak megvonja a vállát, ugyanúgy, mint mielőtt bejöttünk.

Kifizetem a pultnál a két sört, és veszek még egy doboz cigarettát, végül úgy döntök, hogy kint az utcán várom meg Vöröspulóvert, de ahogy kilépek a Hordó ajtaján, eszembe jut a többi ember, a viaszba mártott arcok, és megint félni kezdek. Lesütöm a szemem, és csak az előttem elhaladó bokákat bámulom, egészen addig nem is merek felnézni, amíg fel nem fedezem magam előtt Vöröspulóver bokáját.

– Mehetünk? – kérdezi, miközben megpróbálja gumival összefogni a haját. A kezén almaillatú szappan illatát érzem.

Beletúrok a táskámba, hogy ellenőrizsem, eltettem-e a tárcámat, meg hogy cigit vegyek elő, és a kezembe akad Vöröspulóver dinnye ízű szájfénye.

– Hárslevelű – suttogta, miután eltolt magától. – Ezt érzed rajtam.

– Szerintem egész jó éjvéjat – válaszoltam. – Érzek benne valami dinnyés aromát.

Erre hangosan felnevetett, és elkezdte ledobálni magáról a ruháit. Egy szál bugyiban állt előttem, amikor hirtelen mintha eszébe jutott volna valami. Az apró ridiküljéből, amit állandóan magánál hordott, elővette a mobilját, és elindította a zenelejátszót.

Rövid csörömpöléssel és gitárszólóval kezdődött a szám, majd az énekes azt kezdte el énekelni, hogy „*főlnyitott szív van, annak taván bárka*”.

– Ezt ismered? – kérdezte, és letette a mobilt a ruhakupac tetejére.

– N-nem – válaszoltam remegve. Furcsa érzés volt, hogy bár egyáltalán nem fáztam, mégis az egész testem reszketett valamitől.

Besétált a vízbe, de alig tett néhány lépést, megtorpant.

– Ez rohadt hideg, baszki! – szisszent fel, de mintha mindegy is lenne, tovább sétált, eltátotta az ajkait, mintha ordítani próbálna.

– Nem jössz be még egy kicsit? – kérdezte, és elindult vissza felém.

– Már voltam bent – válaszoltam remegő hangon.

Vöröspulóver nem szólt egy szót sem, csak megfogta a karom, és gyengéden elkezdett húzni a víz felé. Abban a pillanatban, ahogy mindketten a vízhez értünk az énekes azt énekelte, hogy „*puha talpú lányok lépnek be a tóba, az egyiknél bor van, a másiknál szóda*”. Langyosnak éreztem a vizet, és minél beljebb sétáltunk, annál inkább kezdett megszűnni a remegésem.

Együtt rúgtuk el magunkat a medertől, közben megragadtam Vöröspulóver karját. A víz alatt éreztem, hogy lúdbőrizik, és ugyanúgy remeg, ahogyan én korábban.

– Mindjárt felmelegszik – mondtam. – Csak kicsit úszni kell.

Erre nem válaszolt, de a mozdulatai lelassultak, mintha vissza szeretett volna fordulni.

– Nem bírom – zilálta néhány karcsapás után. – Engedj el.

Elengedtem, ő pedig a hátára fordult, és elterült a víz felszínén.

– Nincsenek csillagok – jegyezte meg.

– Nincsenek – válaszoltam.

Nem tudom mennyi ideig feküdhettünk így a vízen, talán csak pár percig. Odakint a parton még egyszer megcsókoltuk egymást, de abból már csak a dinnye ízre emlékszem. Egy szót sem szoltunk egymáshoz, amíg felöltöztünk. A száraz ruha hamar felitta a bőrömről a nedvességet, majd hidegen tapadt rám.

Fel akartunk menni a világítótoronyba, de sehogy se tudtunk bejutni. Minden ablak és ajtó zárva volt. Így ez is kimaradt, és valahogy az egész pillanat jelentéktelenné vált.

– Ezt még elszívom – fújom a füstöt Vörös pulóver felé, amikor a sulis elé érünk. Némán megáll mellettem, és megigazítja a táskája pántját.

– Nincs sörszagom? – kérdezi halkán.

– Biztos van egy kicsi – válaszolom. – Szerintem használd ezt – teszem hozzá, és odanyújtom neki a szájfényét.

– Jézusom, ez még megvan?

– Persze – mondom. – Pont az ilyen alkalmakra tartogattam, mint a mai.

– Miért, mi van ma? – kérdezi.

– Fogalmam sincs – csóválom a fejem. – De a mai nap éppen megfelelő arra, hogy a hangya Holdra szálljon... – dúdoló, és elvigyorodom.

– Ezt ismerem – vigyorg Vörös pulóver is. – Jaj, mi is ez – húzza el a száját.

Bekeni az ajkát szájfénnyel, és újra elneveti magát. Érzem a leheletén a sör és a szájfény ízét, és látom, ahogy a mosolya megdermed lassan. A karórájára pillant.

– Mindjárt csengetnek – mondja.

– Jó, azt várjuk meg – felelem. – Aztán belopózunk.

Rágyújtok még egy cigire, bár tudom, hogy már nem lesz időm elszívni. Arra gondolok, hogy a világítótoronymnál történetekhez semmi köze a dinnye ízű szájfénynek. Ahogy Sartre-nak sincs köze ahhoz, hogy Vörös pulóver verseket ír.

Lassan úgyis felhagy a versírással, és majd regényeket ír. Azért vagyok ebben olyan biztos, mert aznap éjjel szerintem egyáltalán nem miattam jött le a világítótoronyhoz, hanem azért, hogy átússzon a túlsó partra. És ezt valószínűleg miattam nem tette meg. De én sem tarthatom őt vissza örökké. Meg fogja tenni.

Rájön majd, hogy a dolgok ott sem különbek, ez a csalódottság pedig egész életében ott marad az arcán. Mint azokén, akik reggelente a buszokon utaznak, vagy azokén, akik a Hordóban ücsörögnek délelőttönként, akik egész életükben gyártósorokon szerelnek össze olyan autókat, tévéket, amilyeneket soha nem engedhetnek meg maguknak. De ott van például az ügyvédekén is, akik valójában zenészek, festők vagy írók, költők szerettek volna lenni.

Lassan elindulunk, Vörös pulóver előre megy majd, és tartja nekem az ajtót. Én pedig az előcsarnokban megvárom, amíg lecseréli a cipőjét. Még egyszer bekeni az ajkait a szájfénnyel, aztán elindulunk fölfelé a lépcsőn, valaki majdnem fellök bennünket, óriási a zsvivaj, de én tisztán hallom, ahogy Vörös pulóver ezt dúdolja:

A mainap é-ppen megfelelő-rra-rra hogyahangya hold-ra száll-jon.

Az utolsó lépcsőfok után hosszasan kotorászik a táskájában, mire végre rátalál arra, amit keresett. Úgy sétálunk végig a folyosón, hogy a bal karját végig a táskába süllyesztve tartja. Éppen ott tart a szövegben, hogy *szánkba cukorkák repüljenek*, amikor megérkezünk az osztályunk elé, és csak miután belépünk az ajtón, akkor húzza elő a kezét a táskából, amiben egy félautomata pisztolyt szorongat, kibiztosítva. Két marokra fogja, én pedig a felkarját nézem, ahogy megremeg rajta az izom, miközben kiüríti a tárat az osztályunk felé.

(A szerző azonos című regénye a közeljövőben lát napvilágot a Fiatal Írók Szövetsége kiadásában.)

egy elmúlás esztétikája

van aki megvállik udvara
lehullott leveleitől én magam
alá söpröm a száraz
elhasználódott fotoszintézis
szakikat úgymond csodájukra
járok rájuk nem lépve
bár sajnálom széndioxidot
már nem kaphatnak tőlem
sem
agyam oxigént tőlük de
kivételes elmúlást igen
ennyire szépnek más élőlény
nem tud átadni halált itt érzem
igazán ez az élet rendje tud
gyönyörködtetni sötét
fázisában is
ilyenkor jut eszembe csak
azért sötét mert ismeretlen
esetleg fényes is lehet odaát ha van
valami
ha nincs akkor teljes
megnyugvás érzékszerveink
idegrendszerünk
lekapcsolása hol semmi sem
fáj
az sem fekete színnel
rokon
mindennel

hangod

mindig ott sétált a homlokom
mögötti kert kerítésénél
rajzolt absztrakt mintákat
írt rá neveket
sose az enyémet
azokat meg esőm lemosta
nem is tudta
ő tehetett róla hogy annyi ideje
ősz van a kertben több
évszaknyi de szerette
én nem
sokat lófrált benne fel-alá mert
ha nem volt eső boldogan
lépdesett leveleimen
ropogtak eltűntek talpa alatt csak
fülemben cseng pár szétszakadt sor
odafújta az emlékezet egy anyajegy
mellé fülcimpámra végül
írtam neki telefonról üzenetet
elképzelve hallom értesítését
őszintén naivan
bíztam benne miattam
választotta patakba hulló
kő hangját e célra
készülékére

szeretet

legerősebb izmodból jön.
szegycsont festegető.
átjár, hogy átjárhasson. máshoz.
testetlen testépítő is. vagyis alkotó.
elfogultan nem válogat.
lét-elem. mely nem merül le.
maximum rosszul van betéve
az irányítódba.

szorosan

„Kérem, hagyják el a szerelvényt, és erre
figyelmeztessék utastársaikat is!”
4-es metró Kelenföld
ajtók nyíltak huzat vitte a
lógatva óvott virág illatát
bágyadt várakozók unalmába
enyhén díszített forrását
instant örömüknek szál rózsaszirmait
két színnel festette meg a július
alap bordóhoz kevert 1/3 narancssárgát
vagy inkább karamellt
nem találkoztam eddig ilyen kombinációval
nekem is tetszett
gondoltam egy nőnek pláne fog
ki más érdemelne olyan szépet
mit azelőtt én sem láttam mint
Te kit egy hete nem
ez az egy hét hiányod ott ölelt meg
mindkettőnket szorosan elindult újra
egy metró türelmetlenkedőivel
mi maradtunk végállomásunkban

andante

tollpihék hintik be
a hegedűszó megnyugtató
hosszan kitarított hangokból
álló etűdjeit
szépen lassan libbenek rájuk
a terjedelem időtartalmának
rejtett időtlenségére
lepkeszínű madarakká áll
össze dallam és toll
darabbá
ami tudjuk nagyon is egész
a háttérben

zongorabillentyűn araszolgatnak
el a kellemetlen emlékek
kicsiket koppannak alattuk a
pici fakalapácsok
a búcsú útvonala:
g h g h g h g h g h g h g h

hab

fonott nyaklánc.
kék.
Euphoria illatú. Calvin Klein.
valakié.
vagyis nem akárkié.
otthon van. kár.
ronggyal letörölt asztal.
sör. újabb.
ez de dekadens hangulat.
pedig nem is vagyok bánatos.
én vigasztalom az alkoholt.
ő „valaki” után ejt cseppeket.
megmutatom neki az
élet habos oldalát.
utánna inkább fizetek.
hiszen „nem akárki” vár haza.

sziluettek

zöldfémes csillogás
szelíd vadkacsák lágy
hullámok generálói
zsíros tollakról gördülő
vízgyöngyökön villan
bogárhatú parkolólámpája
kiszállnak május éjszaka

ezt-azt előpakolnak nézik
lány fiú érettségire készülők
vagy első éves egyetemisták
nézik tojókat cserkész pár gácsér
plédjük leterítik visszasétálnak
rágyújtanak autófénye rádió kikapcs
tőkés réce sziluett-mozi bekapcs
leülnek kövek melegszenek

távolodik ring a tó ahogy mellette
szavak
sztorik el-elkapott tekintetek
mellkasok illatok
ujjak nyirkos tenyerek
hunyt szemű mosolyok
ajkak csendek
közelednek távolodnak
hamarosan egy árnyá
válnak partszakaszukon

leg alább

vannak ilyen napok
mintha mind hétfő szagú lenne
vagy vasárnap késő délután
igen inkább olyanok
sűrűk holnapra nem gondolók
inkább nem
legalább ezek valamilyenek
legalább vannak
meghatározhatók körülírhatók
ha én nem is
és még a sajt is holdból van

H. NAGY PÉTER

Visszaemlékezések 1.

Matyi, az igazság

Pecázom a Duna-parton. A pontos idő (dátum) nem érdekes, de jó pár évvel a rendszerváltás előtt vagyunk. Általános iskolás lehetek. Úttörő.

A peca magányos tevékenység, de állnak mellettem többen is, kisebb-nagyobb távolságban, ők is lógatják a zsinórt. Egyszer csak egy Matyi nevű idősebb horgász felkiált:

– Hé, fiúk, tudjátok, miért nem fogunk halat?

Most, hogy mondja, valóban, alig volt ma kapás. Hal egy szál se. Pedig itt, Tétényben, a hizlalda feletti szakaszon nem rossz a felhozatal. Jön a sok keszeg a hizlaldából ömlő szarra. Fogtam már itt csukát meg süllőt is. Egyszer Matyi bától pedig kaptam egy kecsegét. Ő fogta, de nekem adta. Ritkán mentem el a Dunáról hal nélkül. Fogtam vagy adtak, de mindig volt valami. Ma viszont katasztrófa történhetett.

– Miért nem? – kérdezik Matyitól néhányan kiabálva.

Én csak fülelek. Az öreg pecások befogadtak, tanítgattak erre-arra, hogyan kell a horgot rögzíteni, az ólmot felkötni, de Matyi mindig előállt valami újdonsággal. Egyszer azzal, hogy nem jó csalit használunk, be kell dobni a vízbe egy görögdinnyét, a halak megeszik, kijönnek a partra hugyozni, mi meg csak felkapkodjuk őket. Így hát hallgatok.

– Mert elvitték a Lenin-fiúk! – üvölt fel Matyi, hogy a túlparton is meghallják. Komolyan.

Az általánosban sokszor emlegették Lenint, tudtam akkoriban, ki is volt ő, és mi mindent köszönhetünk neki, mi, a Váci Mihály Úttörőcsapat. De hogy az ő haverjai vitték volna el a Dunából a halakat, azt nem tudom, ezt még nem mondta nekem senki.

A hang irányába néztem, és hirtelen megláttam a hajót. Oldalán ott virított a szokásos Lenin-fej. A hajón nagy sürgés-forgás támadt, hirtelen irdatlan repülő szerkezetek szálltak fel róla. Zúgva megközelelték a vizet, és hatalmas lapátjaikkal csak úgy merték a sok halat. Amikor a hajó megtelt, a repülő korpuszkulák leszálltak a fedélzetre. Éles fény villant, a vízi jármű pedig hihetetlen sebességgel eltűnt folyásirányban. Aztán a hullámok visszatértek.

Akkor arra gondoltam, hogy valószínűleg egy intergalaktikus háború közepén lehetünk, és a Lenin-fejes úrhajók innen pótolják az ellátmányt. Persze nem tudtam eldönteni, hogy a Lenin-fiúk a Bolygóvédelmi Szövetség tagjai-e vagy az idegenek.

Nem emlékszem pontosan, akkor nevetett-e valaki. Ma már nem horgászom, de akkor megfogadtam, hogy ha megöregszem, megint pecázni fogok. Olyan leszek, mint Matyi, tojok a rendszerre. Ez az igazság. A monolit.

TÓTH N. KATALIN

A gyermekrabló naplójából

– Szia! – köszöntem rá aznap este, mikor először találkoztunk szemtől szembe. Már sokat hallottam róla, tudtam, hogy Evának hívják, és nagyon kíváncsi voltam rá, de ő csak bámult rám, mint akinek földbe gyökerezett a lába, aztán futásnak eredt. Fel nem bírtam fogni ép ésszel, vajon mitől ijedt meg. A telepatikus fordító szerint helyesen ejtettem ki a szót, ami itt üdvözletet jelent. A kezemre speciális kesztyűt húztam, hogy felesleges ujjamat elrejtse. Kellemes arcom van, hosszú szőke hajam, barna őzikeszemem. Neki is kellemes arca van, hosszú szőke haja, barna őzikeszeme. Azt hittem örülni fog nekem, barátnőjévé fogad, a bizalmába avat, de nem így történt. Nyakába kapta a lábát, és úgy elszaladt, mint aki kísértetet látott. Honnan tudhattam volna, hogy a földlakók nem szeretnek találkozni a saját hasonmásukkal?

Napokig követtem anélkül, hogy észrevett volna. Titokban kilestem minden mozdulatát, beleértve a legintimebb pillanatait is. Tanulmányoztam a legkülönbözőbb testhelyzetben. Mindent tudni akartam vele kapcsolatban, még azt is, hogy hogyan kulcsolja alsó végtagjait a tenyészpárja derekára. Közben igyekeztem tapintatos lenni, nem kívántam zavarni. Hagytam, hadd élje a mindennapi életét úgy, ahogy megszokta. Diszkréten jártam a nyomában, akár egy árnyék, de ő mintha megérezett volna valamit. Nyugtalanul aludt, kapkodva étkezett, idegesen kommunikált a társaival. Nem értettem a viselkedését, hiszen nem bántottam, csak szemmel tartottam. Muszáj volt kinyomoznom, milyen ételt fogyaszt szívesen, ez ügyben egész nap kitarótan kajtattam utána, erre ő üres gyomorral felpattant a terített asztal mellől, hátat fordítva a jelenlévőknek. Eltűnt a mosdóban, és csak 5 terai perc után támolgott elő. Éjjelente mintát vettem a vérből meg a vizeletéből, de hiába reménykedtem, minduntalan csalódnom kellett. Az Eva nevű nőstény rendszeresen humán hormonokat vitt be a szervezetébe, hogy megakadályozza a spontán fogantatást.

A nevem Roa Leviata, a Garuda galaxis Chimméra nevű kisbolygójáról származom. Bolygónk lakosságát öröklődő genetikai betegségek tizedelik, a termékenység a kritikus szint alá csökkent, leszármazottaink pedig javarészt degeneráltak a beltenyészetnek köszönhetően. Én személy szerint egészségesnek számítok, de génjeim magukban hordozzák nagyanyám tettének következményeit, aki annak idején ifjú fejjel könnyelműen jelentkezett egy Chimmérán kívüli kísérlet alanyául.

Szorgalmasan figyeltem Kristinát, vele együtt edzettem. El sem hinnétek, milyen fárasztó volt, figyelembe véve a Terra kíméletlen

gravitációját. Fél óráig próbálgattam egy tampon felhelyezését, de nem mentem vele semmire. Ő meg beugrott a mellettem lévő intim kabinba, és 0,5 terrai perc alatt elintézte. Képzeltetek, milyen dühös lettem, hogy nem tudtam alaposan megfigyelni a technikáját! Időnként beövakodtam a szobájába, hogy álmában mintát vegyek tőle. Ígéretesnek bizonyult, hiszen a fiatal, tenyésztetre alkalmas hímek egymást váltották a fekvőhelyén. Megvártam, amíg elalszik, de gyakran én hibernáltam magam hamarabb, mint ő. Egyszerűen képtelen voltam alkalmazkodni a ritmusához. Volt olyan, hogy az egész nappalt átaludta, máskor meg csak pörgött, miközben figyelmen kívül hagyta a Terra ciklusát. Aznap reggel a hormonszintje bizakodásra adott okot, de meglehetősen zavart az opiátok, az alkohol és a barbiturátok jelenléte. Ennek ellenére a teszt pozitívan piroslott, és én azt se tudtam, hová legyek örömben. Egy holdforduló múlva terveztem a nagy akciót, hogy az én kincsemet megszerezsem. Beavatkozásra készen vártam, de Kristina eltűnt, és nem is mutatkozott három földi napig. Titokzatos távolléte után a magzatnak nyoma sem volt, viszont aggasztó belső sérüléseket regisztráltam rajta, és már a legkevésbé sem érdeklődtem iránta.

Szép emlékü szépanyám maga is egy titokzatos projekt eredményeképp jött a világra. Chimméra kormányzója, bölcs Pharaon még az ő születése előtt kihirdette a vészhelyzetet. Nem nézhette tovább, hogy bolygónk flórája és faunája megállíthatatlan hanyatlásnak indult. Pályázatot tett közzé, melynek támogatásával a legzseniálisabb javaslatot összeállító mesterek intergalaktikus utazáson vehettek részt, ahol lehetőségük nyílt teóriájukat tetszőlegesen választott genetikai anyaggal tökéletesíteni.

Nagyi a Hydra nevet kapta, ami a Terra legértékesebb életadó folyadéka. Szép, egészséges és intelligens volt. Nem csoda, hiszen hús válogatott egyed DNS-éből hozták létre az állományát. Komoly felkészülést követően készen állt a feladatra, hogy átutazza a galaxist, és megmentse Chimmérát.

A komor, sötét épület elszigeteltsége ellenére is megtetszett nekem, mégpedig azért, mert csupa nőnemű egyed lakta. Titokban mindet megvizsgáltam, de csak egyet találtam, aki megfelelt az elvárásaimnak. Agatának szólították, és a társaihoz képest meglehetősen furcsán viselkedett. Napközben velük együtt étkezett, hódolt ismeretlen Istenének, énekelt, gyakorolta a kötelező rítusokat, de este a cellája magányában sokat sírt, és különös dolgokat művelt. Meztelenre vetkőzött, aztán egy lavór víz tükrében nézegette magát. Majd ágyba bújott, és nem odaillő tárgyakat dugdosott a takarója alá. Ezek közül néhányat fogyasztásra alkalmas zöldségként sikerült azonosítanom, de elképzelésem sem volt arról, hogy mire használta őket. Tény, hogy utána megnyugodott, aztán mély álomba merült. A hormonszintje közben az égbe szökött, ezért sietősen akcióba lendültem. A sok csalódás után semmit sem akartam a véletlenre bízni, így a mesterséges beavatkozás mellett döntöttem. Naponta ellenőriztem az állapotát, és nagyon elégedett voltam vele. Ha most sikerrel járok, hamarosan hazatérhetek, és learathatom a nekem járó babérokat!

Nem tudom, hol rontottam el, hiszen minden tökéletesen működött. A gyermek a humán biológia alapelvei szerint fejlődött, mégsem kaptam lehetőséget arra, hogy megkaparintsam. Agata egy reggel ima után nem ment vissza a cellájába, hanem kimászott a meredek sziklára épült kolostor falához, és a mélybe vetette magát.

A krónikák úgy emlegetik Pharaont, mint előrelátó, bölcs uralkodót, aki sokat tett azért, hogy bolygónk populációja egyáltalán fennmaradt. Az ő ötlete volt, hogy rokon fajok segítségével mentsük meg magunkat. Nekünk, különleges teremtményeinek kötelességünk tovább éltetni az eszmét, ami létrehozott bennünket, és az életünket áldozni érte, ha szükséges.

Minden igyekezetem ellenére sem tudtam felmutatni semmilyen kézzelfogható eredményt, ezért aztán kísérletezés helyett a megismerésre fordítottam minden energiámat. Beiratkoztam egy Terra-körüli ismeretterjesztő utazásra, ami a földlakók körében nagy népszerűségnek örvendett. Eleinte négy keréken guruló fémkaszliban zötyögtek egész nap, ahelyett, hogy repültünk volna. Gurulni itt bárhová lehet, repülni viszont csak nagy távolságokra érdemes. Nevetnem kell... tudják ezek egyáltalán, mi az a nagy távolság?

Első megállónk egy szent helyen épült hatalmas templom volt, telezsúfolva mindenféle falfestménnyel. A földből sugárzó energiát szinte tapintani lehetett. Itt minden Isten fia és az ő anyukája körül forgott. Ha tudná Jézus Krisztus, mekkora felhajtást művelnek nevében a kései leszármazottak... Magda nagynéni személyesen találkozott ezzel az emberrel, és ennyi elég is volt ahhoz, hogy a pletykás népség összehozza őket. Magda szerint csak egy egyszerű, de tehetséges szónok volt, rosszkor tartózkodott rossz helyen, jókora felfordulást okozva már a puszta jelenlétével is. Röhögőgörcs környékezett, mikor megláttam Eros bácsikámat nyíllal a kezében, pufók angyalkának ábrázolva. Alig bírtam visszafogni magam, pedig templomban voltam, és a szakrális helyeket illik tiszteletben tartani. Szegény bácsi! Jó, hogy nem látja... Nagy mesélte, hogy egykor Eros feladata volt beválogatni a tenyészetbe az összeillő párokat. Nem nyíllal, hanem inszeminációs fecskendővel dolgozott, és sovány volt, mint a gebe.

Az idegenvezető azonban máshogy tudta. Meglepett, hogy a társai éppen őt választották széleskörű tájékoztatásra, ha csak ilyen szegényes tudással rendelkezett a saját népe eredetéről...

A sivatagi túra nem gyötört meg annyira, mint a többi turistát, mivel a Chimméra is száraz éghajlatú. Az utaskísérők vizet osztottak, az ital nevéből nagymama jutott az eszembe. Az első transzporttal érkezett, elképzelése sem volt, mi vár rá. Nevelőszülei, Zeuss és Heira elismert biológusként elsőként részesültek abban a megtiszteltetésben, hogy az Olympos projekt keretében egy kapszulában a Terrára lépjenek. Bőségesen állt rendelkezésükre mindenféle felszerelés és ellátás, ami a túlélésüket meg a szaporodásukat biztosította. Egy apró félsziget legkiemelkedőbb pontján értek földet, ami ideiglenes lakhely lett számukra. Sokáig nem is mertek elvegyülni az őslakosok között. Időre volt szükségük, hogy a nyelvet meg a helyi szokásokat elsajátítsák. Titokzatos életük viszont találgatásokra adott okot, hiszen a tevékenységük jól látszott a völgyből is, és a sok különös fényjelenség, a megváltozott időjárás, a szokatlan külsejű egyének megjelenése magyarázatot követelt. Laboratóriumuk kétszer is kigyulladt, mire megszokták, hogy a Terra levegője jóval oxigéndúsabb, mint a Chimméráé. Zeuss akkor parancsot adott öccsének, Háddesnak, hogy ásson le a hegy gyomrába, és vájjon barlangot, ahol nyugodtan tevékenykedhetnek, de a föld nem tűrte, hogy az idegenek alagutakkal fúrják át egyik dombtól a másikig. Amikor Háddes hosszadalmas fáradás után végre elért a Vezuv mélyére, a vulkán dühe kitört, és maga alá temette azt a területet, amit Zeuss tanulmányozni szeretett volna. A katasztrófában minden összegyűjtött adat megsemmisült, tehát kezdhették a munkát előlről. Heirának akkor az az ötlete támadt, hogy szervezzenek versenyt, ahol a legrátermettebb terrei hímek erejük összemérésével bizonyíthatják alkalmasságukat. Ha jól tudom, a kezdeményezés beváltotta a hozzá fűzött reményeket, sőt a mai napig is praktizálják, habár nem az eredeti formában.

Valami megmagyarázhatatlan szomorúság telepedett a lelkeimre, ahogy őseim életének történetét hallgattam egy idegen faj képviselőjének előadásában.

A parton végre kiszállítottak a kerek járműből, és egy hajó nevű úszóalkalmatlanságba tereltek. Iszonyodom a túl sok folyadéktól, de kíváncsiságom mindig felülkerekedik az érzelmeimen.

A hajó sokáig küzdött a tenger hullámaival, míg az idegenvezető mindenféle marhassággal traktálta a csoportot, akik akkora áhitattal hallgatták, hogy nem merem közbeszólni. Nagyanyám biztosan nem volt büszke azokra a selejtes utódaira, akik a legelső generációból származtak. Na de hogy Sküllá, Echibna, Medusa, Küklopsz és a többiek helyi lakosokkal, arra tévedő hajósokkal táplálkoztak volna!? Kizárt dolog. Egy félresikerült kísérlet termékeiként a szigorú szabályzat szerint azonnali megsemmisítés várt rájuk. Legalábbis én így tudom.

Számomra Egyiptom az emberiség bölcsője. Furcsa volt Bastett mama humán géneket hordozó imádott kismacsuskáját viszontlátni a sivatag kellős közepén ekkora kivitelezésben. Eredetileg Atonnak hívták, nem pedig Szfinxnek. Életképtelen volt a drága, és amikor elpusztult, Bastett mama vigasztalhatatlanul gyászolta. Még a tudományos munkát is elhanyagolta miatta. Leborotválta mindkét szemöldökét, aztán vallást alapított a tiszteletére. A trónon ülő terrai király, aki Pharaon kormányzónk nevét bitorolta, nem ellenkezett, hanem teljes háza népével együtt áttért az új isten hitére. Hatalmas szobrot emeltetett a különlegesen torz cica tiszteletére, amit a nagy özönvíz sem volt képes elmosni.

– Nincs abban semmilyen bikamúmia – kottyantottam el magam a Luxor alatti pincében, miközben a látogatók azon tanakodtak, hogy a megszentelt bikák testét tartalmazó óriási szarkofágok vajon hogy fértek be a szűk bejáraton. Azonnal megbántam, amint kinyitottam a számat. Az elszántabbak bakot adtak egymásnak, hogy a legkíváncsibbak bekukucskálhassanak a kőkoporsókba. Még szerencse, hogy semmit se láttak a vaskos fedelektől. Hogyan tudtam volna nekik elmagyarázni, hogy minden Apis más-más templom alatt nyugszik, és a hely, ahol most járunk, a félresikerült torzók temetője, melyeknek apróra darált csontjait bika alakúra fáslizott múmiák képében temették el? A látogatók körében az is rengeteg kérdést vetett fel, hogy minek mumifikáltak akkoriban annyi szentnek tartott állattetemet? Az egyszerű emberek eleinte Horuss nagypapának akartak kedveskedni velük, és ebből hamarosan divathóbort lett, hiába magyarázta nekik, hogy a szikkadt testek számára használhatatlanok. Anyám, Arianne mesélte, hogy a Terra világában a föld színe alatt semmi sem ugyanaz, mint a föld felett, és én hittem neki. Apám egy sajnálatos félreértés miatt végigjárta érte Minos Tauris katakombáit, és csak a szerencsének köszönhetően látta meg újra a napvilágot, tehát biztosan nem beszélt hülyeségeket. Helybéli kirendeltségünk később nyilvánosan is elnézést kért tőle azért, mert nem hozták időben tudomására a barlangban nevelt hibrid létezését.

Az Újvilág számomra nem mondott semmi újat. Manitou ükapám még jóval az én születésem előtt népesítette be. Minden bennszülött bőrét vörösre festette, mert ez volt az öreg kedvenc színe. Hallottam, hogy akkor veszítette el az eszét, mikor tiszta vérvonalból származó egyetlen fiát felfalta egy jaguár. Kultuszt csinált belőle, hogy a fájdalmát enyhítse, de hiába, Chimméra társadalma sohasem fogadta volna vissza élő utód nélkül. Bánatában valami Dorado nevű városban húzta meg magát a dzsungel közepén, és minden kapcsolatot megszüntetett az anyabolygóval.

Az idegenvezető hevesen gesztikulálva magyarázott az Andok lábánál fekvő kihalt romváros eredetéről, de én alig figyeltem rá. Quetzal dédnagypapa nem a tériszonyáról volt híres. Az antigravitációs lift segítségével bármilyen tömeget meg lehet mozgatni, és egy piramis alakú, vastag falú építmény minden szempontból ideálisnak nevezhető, ha a belsejében valaki titkos laborkísérleteket kívánna folytatni. Dédnagypapának némi vérre lett szüksége, de azt ő sem gondolta komolyan, hogy a maják ennyire komolyan gondolják majd az együttműködést. Később az inkák még inkább iparkodtak fedezni a szükségleteit. A piramis tetejéről patakokban ömlött a vér, és az őslakosok cserébe megelégedtek azzal, hogy Quetzal dédnagypapa évente egyszer esőt generáljon számukra a kukoricaültetvény felett.

Afrika sem szolgált meglepetésként. Maria bőre sokkal sötétebbnek tűnt, mint az enyém. Ez nem zavart különösebben, de az annál inkább, hogy egy kicsit sem hasonlított rám. Kétszer is ellenőriztem az adatait, az analízis során mégis mindig ugyanazokat az eredményeket kaptam. A DNA és a halo-gének egyeztek, Maria minden kétséget kizáróan szépanyám egyenes ági leszármazottja volt. A nyomába eredtem. A megfigyelés unalmasnak ígérkezett. Egész nap a konyhája előtt gubbasztott, hogy növényi eredetű táplálékot gyártson leszármazottai számára. Fiatal kora ellenére már három utóddal büszkélkedhetett, akik kivétel nélkül életerősnek bizonyultak. Boldog voltam, azt hittem, ő lesz az én megmentőm. Sajnos, most is csalódnom kellett, ugyanis a párja hosszadalmas törzsi háborúban vett részt, nekem pedig nem volt türelmem várni. Elővettem a vésztartalékokat, és titokban a magammal hozott spermával termékenyítettem meg. Tűkön ülve várakoztam. A magzat szépen nőtt, már csak néhány terrai nap volt hátra a nagy eseményig, mikor a család feje visszatért a győzedelmes hadjáratból, és egy gyilkos segédeszközzel agyoncsapta várandós feleségét. Napokig szomorkodtam, olyan fekete textíliába csavarva magam, mint a Terra lakói szokták, ha gyászolnak. Sajnos Maria élő gyermekei már túl idősök voltak ahhoz, hogy képesek legyenek akklimatizálódni. Kénytelen voltam másik alany után nézni.

Utazásom kezdetén még repülésért könyörögtem, de most már meggondoltam magam. A rozoga Tupoljev minden volt, csak biztonságos nem. Az összes illesztéke recsegett-ropogott, mintha pont ebben a minutumban akarna széthullani alattam. Tengeri só marta alkatrészei épphogy kibírták a hosszú utazást. Megérkeztem oda, ahonnan a történelmi feljegyzések szerint mások inkább szabadulni szerettek volna. Megérkeztem Szibériába.

Parom bácsikám váltig állította, hogy ebben a nagy kiterjedésű tartományban szinte bármit el lehet dugni. Legyen szó egy elfuserált kísérlet eredményéről, radioaktív szeméttelről, esetleg valami egészen másról, elég hozzá egy kis csinnadratta némi fényjelenséggel aláfestve, és máris minden el van intézve. A bennszülöttek majd egy ideig nyavalyognak, hogy tilos átmenniük a szomszédos faluba, a szeszfőzde alkalmazottai biztosan vizezik a vodkát, mert mínusz ötvennél megfagy, és nem jön ki a pohárból, négy aganca nő a lovaknak, törpülnek a medvék, ellenben ujjnyi vastagok a földigiliszták, olvad a tundrát fedő hóréteg, egyre feketébb a föld, ami egyre könnyebben beszívja a nap sugarait, és ez újabb hóréteget olvaszt meg, de hát kit érdekel ez?! Élnének csak a Chimmérán, majd megtudnák...

Nagyezsdát nekem teremtették az univerzum istenei. Minden berendezésem riadót fújt, mikor először egymásba botlottunk. Nem tárgítottam tőle, még a Rossiáról is lemaradtam miatta. A neve nyelvünkre lefordítva reményt jelent. Reményt az én számomra. Boldog voltam, mikor összejött Kosztyával. A nagydarab legény módosulatlan genetikai állománnyal büszkélkedhetett, kiváló fizikai kondíciójának köszönhetően naphosszat rendületlenül vágta a fát, ő meg egész nap sütötte neki a pirogot. Aztán történt valami különös, és Nadja többé szóba sem állt Kosztyával. Megdöbbsentem. Másnap a bábuska tanácsára már Sergejnek vitte a pirogot meg a vodkát, mert ő volt az erdő tulajdonosa. A cingár, hajlott hátú, kölyökképű humanoid láttán még az életkedvem is elment. Sürgősen jegyet váltottam a legelső vonatra, és hátat fordítottam Oroszországnak.

Nincs okom panasza, egy terrai viszonyokhoz mérten korszerű repülő masina transzportált Ausztráliába. Ráadásul valami okból kifolyólag két vadászgép kísért egész úton, hogy a biztonságunkat garantálja.

Ez a sziget olyan, mintha nem is ezen a bolygón lenne. Mégis mindenki elhiszi, hogy itt van, még azok a földlakók is, akik sohasem jártak itt. Ezt nem egészen értem... Pláton

papa szerint annak idején Ausztrália Atlantisszal is kereskedett. Ha belegondolok, nem is olyan badarság, bizonyítékok is akadnak, mégsem hiszi senki. Gondoljátok csak meg, ha Ausztrália most lesüllyedne a tenger fenekére, ezer terrai év múlva vajon ki hinné el nektek az erszényes állatokról, ugráló kengurukról, levélzabáló medvékről, gumifákról, kacsacsőrű emlősökről szóló vad beszámolóitokat?

Susan egészen biztosan a vérrokonom volt, ő hordozta a legtöbb Chimmérai gént, ezért letelepedtem a közelében, hogy szükség esetén kéznél legyek. Egy éjjel megvizsgáltam, és alkalmasnak találtam őt. Ideális alany válhatott volna belőle, de másnap szét tépték a dingók a telke kellős közepén. Egy terrai hétig sirattam. Ennyire peches nem lehetek...

Elődeim nem először taposták a Terra talaját. Már nem tudjuk pontosan, hányadik generációnk volt az, akik még a gyíklények korában léptek erre a földre. De valamelyik dédapám említette, hogy Dee ómami akkor járt itt, mikor ez a sziget egy földrészt alkotott a mostani jégbirodalommal. Dee ómami egy kitörni készülő tűzhányót tanulmányozott éppen, mikor az a bizonyos dög meglepte. A felbőszült raptor elől menekült, miközben elvesztette a nyakláncát, amit ópapitól kapott ajándékba. A forró vulkáni hamuban hagyta a lábnyomát, de hogy a láncát hol hagyta, azt nem tudjuk. Ha megtalálták, akkor sem kapjuk vissza, mert terrai idő szerint már több mint egymillió éves lehet.

Nem érdekelt Dee ómami láncá, az Antarktisz elkerülve indultam nyugat felé. Sivatagos világból származom, nem bírom a hideget. Elegem van, visszautazom Európába.

A vén földrészt időközben előzőnlötték az ismert világ minden sarkából származó migránsok. Mintha egy újkori honfoglalás zajlana le a szemem előtt. Láttam én már sok eseményt, néhányszor még történelmet is írtam, de ilyen fokú invázióra nem voltam felkészülve. Bambultam egy ideig a média előtt, amit néhány kredit fejében bárki megtekinthet otthon a saját kivetítőjén, aztán arra gondoltam, minék áramlik ide ez a tengernyi nép, ha nem hoz semmi hasznot? Kiléptem az utcára, ami itt nyilvános közlekedőhely, és végigbámultam az egész csordán. Zömében fiatal nőstényeket láttam, akik szültek úton, útfélen, esetleg épp áldott állapotban voltak. Ennyi termékeny egyed közt találok megfelelő! Gyorsan visszarohtam a szállásomra a felszerelésemért. Megvagyok mentve, sőt, ha jól kezelem a helyzetet, Chimméra is meg van mentve!

Aisát és Sabát úgy őrizték, akár valami kincset. Sehogy sem értem hozzájuk, pedig a sátor, amiben laktak, nem volt valami biztonságos, de a lányok egy terrai percre sem maradhattak egyedül. Az apjuk vagy a bátyjuk állandóan ott lógott a nyakukon. Még egy hajszálat sem sikerült beszereznem tőlük, hogy bizonyosságot szerezzek, és a fertőző betegségeket kizárhassam. Elkeseredtem. Van még a Terrának olyan rejtett zuga, amit nem kutattam át alkalmas alany után?

Esti sétám alkalmával halott csecsemőt találtam a szemetesben. A baba minden kétséget kizáróan Dee nagyí távoli leszármazottja volt. A biztonság kedvéért szövetmintát vettem tőle, kielemeztem, aztán bögttem egy sort. Miért van az, hogy mindig későn érkezem?

Már nagyon vágyakoztam haza az enyéim közé.

Mint említettem, utálok a hideget, mégsem volt más választásom. Egyetlen porciám sem kívánta az Északi-sark klímáját, és abban sem voltam biztos, hogy az inuitok közt találok-e megfelelő jelöltet. Ki tudja, egyáltalán eljutottak-e idáig az őseim, és ha mégis, vajon hagytak-e maguk után nyomokat? Hetekig barangoltam a csontfagyasztó hidegben, de csak barátságatlan jegesmedvével meg dagadt fókákkal találkoztam. Tudatában voltam, hogy időm véges, és ha nem akarok örökre itt ragadni, össze kell kapnom magam. Kézelfogható eredmény nélkül nem érdemes visszaindulnom egy haldok-

ló bolygóra. A Chimmérán nem fogadnának szívesen utód nélkül. Mindegy, milyen úton-módon jutok hozzá, a feltétel meg lett pecsételve. Adódott volna még egy lehetőség, de az nem nyerte el a tetszésemet. Nem vagyok én tenyészlombik, hogy hosszú hónapokon át a saját testemet bocsássam táptalajként egy parazita rendelkezésére. Még mit nem! A nagy elmélkedés közben nem néztem a lábam alá, a hótakaróval borított jégpáncél orvul megnyílt alattam, és én hatalmasat zuhantam, egyenest a Terra mélyébe. Teljesen elveszettnek éreztem magam, hiszen nem volt kéznél egy angolul beszélő idegenvezető sem, aki kalauzoljon. Az örök fagy birodalma magába fogadott, a járat pedig ropogva omlott be a fejem felett.

A barlang talaja síkos volt, mindkét oldalról végeláthatatlan folyosók alkották. Az alaprajzát képtelen voltam feltérképezni, mert olyan szövevényesnek tűnt, akár egy labirintus, ami a változatosság kedvéért most a sarkvidék alatt található. Nem is sejtettem, milyen közel járok az igazsághoz. Körülöttem a jégfal áttetszően szikrázott a Sol felülről beszűrődő fényében, és nekem a lélegzetem is elállt attól a páratlan látványtól, ami a szemem elé tárult. Az évezredekkel ezelőtti események pillanatképei úgy fogtak körbe, mintha csak én is a jelenet szemtanúja lennék. Tőlem jobbra kifejlett mamut teste lebegett teljes életnagyságban, mellette félig kibelezett gyapjas orrszarvú, fuldokló kardfogú tigris és valami karcú, szarvasszerű állat szétmarcangolt maradványai, amihez foghatót még a felkészítem során olvasott dokumentumok közt sem láttam. A talaj meredeken lejtett a talpam alatt, nekem pedig olyan érzésem támadt, mintha nemcsak a tengerszint alá süllyednék, de az időben is haladnék visszafelé. Hatalmas, csonttá fagyott bőrmadarak, sosem látott békaszerű gyíkok kísérték utamon, akárcsak valami jégkorszaki panoptikumban. Egy félig lefejezett növényevő saurusz összezúzott teste kétoldalt kilógott gyilkosa szájából, lábai a haláltusa görcsbe merevedve, a ragadozó rusnya pofáján vörös jéggé fagyott vérpatak. Hatalmas páfránylevelek, legázolt zsurlóágak közt megbúvó krokodilféle hulló, még a nem sokkal előbb zsákmányolt páncélfejű hal farka is látszott a fogai közt. Elképedve bámultam a jégfal foglyait, akik láthatóan nem pánikhelyzetben, hanem hétköznapi életük egy pillanatában dermedtek halálra. Volt némi fogalmam a Terra prehisztorikus élőlényeiről, de ez a látvány minden képzeletet felülmúlt. Vajon Dee nagyit mit érzett, mikor egy hasonló fenevad eredt a nyomába? A legenda szerint ő csak a nyakláncát veszítette el, én a helyében talán a fejemet is elvesztettem volna. Na és Bastett néni? Kibújt volna a bőréből örömben, ha ilyen kardfogú macskákkal kísérletezhet holmi közönséges Felis helyett. Lefogadom, hogy ekkora fogakkal a Szfinx most teljesen másként festene, talán jóval méretesebb is lenne, de hogy mekkora, azt elgondolni sem merem.

A járat egyre jobban lejtett, már csak fenéken csúszva lehetett közlekedni benne. Nem kerülte el a figyelmemet, hogy olyan síkosra volt koptatva, akárcsak egy naponta használt csúszda alja. El sem tudtam képzelni, hogy fogok innen kijutni, ha kijutok egyáltalán. Borús gondolatokba merülve vettem be egy újabb kanyart, de a következő pillanatban azt se tudtam, hogyan fékezzek. Alig hittem a szememnek. Utam látszólag véget ért, mégpedig egy leviatán kítátott szájában. A nevem Leviata, anyámat névadáskor a bolygó elődeim által létrehozott, időközben kihalt teremtményei ihlették, mintha csak tudta volna, hogy egy napon visszatérek a titokzatos Terrára, végrehajtani nem kevésbé titokzatos küldetésemet. Szerintem ő sem gondolta volna, hogy szó szerint a névadóm belsejében landolok majd. Siklás közben kissé megnyugodva tapasztaltam, hogy a kígyó maga is a hátborzongató kiállítás része. Különös érzés volt leszánkázni a torkán, még akkor is, ha tudatában voltam, hogy nem képes kárt tenni bennem. Gyomorsavai jégkásává kristályosodva csillogtak az út két oldalán, én pedig megállíthatatlanul nekicsapódtam egy megalodon félig emésztett torzójának.

A levegő várakozással ellentétben nem hűlni, hanem melegedni kezdett. Kigomboltam magamon a vastag viharkabátot, mert úgy éreztem, menten megfulladok. Már a cipzárakkal voltam elfoglalva, mikor a falaknak tűnő belső részek egyszerűen rám olvadtak, aztán beborított a sötétség.

Tíz Terrai éve élek eltemetve mélyen a hótakaró alatt. Boldog vagyok. Mondhatom, sokkal boldogabb, mint valaha. Megkaptam, amire vágytam, ezzel teljesítve küldetésemet. De eszem ágában sem volt az eredményt átadni Chimmera kormányának. Vér és fájdalom árán szereztem kincseimet, ez a vér az enyém volt, a fájdalom minden másodpercét egyedül én éltem át. Megszenvedtem értük, és a szeretet összeköt velük. A biológiai apjuk, egy helybeli férfi állt mellettem, akiről tudtam, hogy semmilyen szempontból nem felelne meg a szigorú kritériumoknak, mert szarvak nőnek a feje mindkét oldalán, vörös a szeme, és patát visel a lábán cipő helyett. Csokolózás közben vigyáznom kell, hogy ki ne szúrja a szemem, de szeretjük egymást, és ez az, ami számít. Három utódunk sem nevezhető tipikus földlakónak, hiszen Dee nagy laboratóriumban előállított chimmerai állományát hordozzák vérükben. Chim az apjára ütött, de neki nincs bojt a farka végén, Immer az ötödik végtagját leszámítva kiköpött hasonmásom, a kis Era pedig már a szárnyait bontogatja. A jégpáncél lassan, de biztosan olvadozik a fejünk felett. Egyszer, ha majd eljön az idő, talán újra megpillanthatjuk a rendszer fényes napját, és együttes erővel belopjuk a múltat a jövőbe.

Apa, matrica, 2004

RACHEL WICK

Borne

– SF-monológ –

A saját fajtám is éppen elég veszélyt jelent.
A gyűjtögetők.

Akik csapóajtók alól ugranak elő, mint a pókok.
Akik átalakítják, amit a gyárakban találnak, és élelemért árusítják.
Akik valami jó zsákmányt találnak, és azt védelmezik.
Akik megtanulnak élelmet növeszteni a testükön, és
Akik önmagukat kannibalizálják egyre kisebb haszonnal.
Akik csontja szórja be sóval az összetört épületek mezejét.
Akik nem hagynak emléket vagy lenyomatot bennünk.

Túlélőkben.

Én nem viselem túl jól az igazán sötét helyeket.
Arra emlékeztetnek, amikor a szüleimmel kellett bujkálnom.

Szűk helyeken.
Egy gödörben.
Egy alagútban.
Egy szekrényben.
Egy dobozban.
Egy fűszálban.
Egy tükörben.

Célpontként.

Arra várva, hogy felfedezzenek, leleplezzenek, eláruljanak.
Olyan helyzetbe kerültem, amilyenbe még egyetlen ember sem.

Az egyik világban egy eleven szervezetbe vagyok begubózva.
A másik világban egy barlangban rejtőzöm egy vadállat elől.
Az ismerős és az ismeretlen határai egymásnak ütköznek.

Olyan érzésem támad, mintha nem tudnék lélegezni.
Tompá, zöld fény szivárog be a testfalakon, hogy lássak.
Az üvöltések között időnként egy-egy nyaffantás is felhangzik.
Nem számít, hogy lopva beszél hozzám a mézárálás alatt.

Valami.

A biotech hullám felnyúlik, lecsap, velem a közepében meghajol.
Agyonnyomnak a csillók. A gumyszerű test. Kommunikáció nulla:
Csapdába estem Borne-ban.

H. Nagy Péter gyűjtése

Cím nélkül, házikenyér, zokni, cipő, Casino Luxembourg – Forum d'art contemporain, Luxembourg, 2004

L. VARGA PÉTER

„ördögök és istenek a gépek”

Ember, technika, költészet. Szabó Lőrinc és Kassák Lajos

1 SZABÓ Lőrinc,
Technika és költészet [1944] =
BEDNANICS Gábor –
BÓNUS Tibor (szerk.),
Kulturális közegek. Médiumok a 20. század első felében Magyarországon,
Ráció, Budapest,
2005, 78–82, 80.

A századfordulót követő első évtizedekben nemcsak az avantgárdot, nem csak az izmusokat érdekelte kiemelt módon a technika és annak jelenléte, illetve a mindennapokban is egyre érzékelhetőbb befolyása a világra, hanem magát a kései modernségként leírható irodalmi korszakot. Technika alatt a modern értelemben, azaz az ipari forradalom utáni technika válik meghatározó jelentőségűvé, amelyről közlekedési összefüggésben már Petőfi vagy Baudelaire is megemlékezett költeményeiben. Az ipari társadalmak bonyolult és szerteágazó politikai, gazdasági, ökológiai, várostopográfiai és művészeti praxisai abban a tekintetben összeforrni látszanak, hogy egyik sem marad érintetlenül a technikától, illetve a technika nyújtotta kihívásoktól. A korszerű masinák elterjedése mindenekelőtt a közlekedésben-helyváltoztatásban, de rajta keresztül a gazdaságban és a politikában érezteti a hatását, de legalább ennyire meghatározó (és ezzel összefüggésben lévő) módon a hadviselésben és a telekommunikációban, végső soron a technikai médiumokban, melyek nem függetlenek az előző kettőtől, sőt szórakoztatóipari felhasználásuk bizonyos tekintetben (miként Kittler egy helyütt utal rá) a hadviselési technológia fejlődésének-fejlesztésének melléktermékeként írható le.

A korszak technikai közt a művészetek praxisai azért nyerne kitüntetett jelentőséget bölcséleti horizontban, mert oly módon kellett reflektálniuk saját keletkezésük és mibenlétük feltételeire, hogy közben az *emberről* való gondolkodás mintázatait se hagyják el – precízebben fogalmazva, e gondolkodási mintázatot még ne adják, vagy ne cserélik fel egészében. A korszak két alkotója, Szabó Lőrinc vagy Kassák Lajos esetében – noha poétikai szemléletük eltért a művészeteket illetően – az *ember* ugyanúgy kitüntetett alakzata a művészetnek, mint mondjuk a klasszikus modernség vallomások karakterű lírai éneke akár Ady-nál vagy Babits-nál az egyébként náluk is jelzesszerűen jelen lévő kételyek mellett, noha az ördögök és istenek világában a gépeknek mind nagyobb szerep jut – annak ellenére, vagy azt figyelembe véve, hogy Szabó Lőrincnél vagy Kassáknál a gép még messze nem ember, sokkal inkább technika.

Arra kérdésre, hogy hol kezdődik a technika, Szabó Lőrincnek egyértelmű válasza van: lírai értelemben technikai témának tekinti a tárgy-, a városkörnyezet vagy a természeti környezet olyan magától értetődőnek tetsző konstrukcióit, mint a felhőkarcoló vagy a fecskéfészek, ugyanúgy, miként megfogalmazása szerint a fejésnek, a kenyérsütésnek, a gályaépítésnek vagy a földművelésnek is technikája van.¹ A techné szó időbeli értelemben nem az ipari társadal-

mak attribútuma, ily módon akkor sem vonható az *idegenség* horizontjába, ha a korszak irodalmának témái közt atipikusnak vagy idegennek, azaz *költőietlennek* tűnik föl. „A materializmus és a materialista szónak ma egészen új értelmet kellene adnunk. Az anyag, az anyagi világ a legnagyobb csoda, amellyel csak találkozhatunk. A technika pedig – a technika szinte kultikus szolgája, papja ennek az új csodának.”² – Azt, hogy mi lenne az anyagságok elgondolásának új belátása, a technika pedig milyen közvetítőként vagy közegként lépne föl ebben a felfogásban, a költészethez való, Szabó Lőrincnél és Kassáknál is jól tetten érhető változó viszonyulás adja meg a lehetséges választ. A technika, ily módon beleértve: az újkori anyagság „miért volna száraz vagy költőietlen?” teszi fel a retorikai kérdést Szabó Lőrinc.³ E szerint az elgondolás szerint a mozdony, a repülő, a gépkocsi esztétikai távlatot nyer, ugyanúgy, ahogyan a görög–római hitregék a tűzhányók belsejébe magát az ördögöt (vagy magukat az ördögi teremtményeket) szállásolták el. „[...] a költők mégis valósággal technicizálták: Vulcanus rőt kohóit és a küklopszok roppant műhelyeit helyezték bele”.⁴ „Mióta kiürültek az egek és a tudomány [...] leleplezte a mindenség misztikumát, azóta új misztériumokkal telt meg a mérhetetlen űr éppúgy, mint a parányi vízcsepp, sőt a legkisebb paránynál parányibb atom.”⁵ Vulcanus kohói, az ördögök és a küklopszok műhelyei helyett a tudós feltárás tölti meg misztikummal az eget és a földet, e feltárás eredményeképp új kohók és új műhelyek létesülnek, a valóságos és bejárható kohókban és műhelyekben pedig a technika, az anyag és a tudomány papja lakozik. Szabó Lőrinc érvelésében mindennek nincsen se ahumán, se determinisztikus (technológiai determinista) vagy kultúrpeszsimista vetülete, és ebben a művészetnek van kitüntetett szerepe. A költészet ugyanis témává teszi a gépet és a technikát, azért, mert kontinuitás feltételezhető és érzékelhető a technika aspektusai közt: a kohó már a vonatot hozza létre és a vonatot táplálja, Daidalosz elképzelt szárnyai helyett pedig a gépmadár testében zajlik a valóságos utazás ott, „ahol régen csak álmok / jártak s mennydörgő istenek” (*Reggeltől estig – Egy repülőutazás emléke – II.: A szálló vasban*). A mennydörgő istenek, küklopszok és ördögök helyett gépek dolgoznak, a technika valóságossá válása azonban nem szabadítja meg a gépeket a fenti és lenti misztériumok eredetétől. Olyannyira nem, hogy isten–ember–gép teremtményi hármásában valamennyi rendelkezik e misztérium attribútumaival, egészen az azonosság kiterjesztéséig:

2 Uo., 79.

3 Uo.

4 Uo., 80.

5 Uo., 79.

*Azóta vas, ha vásra, tűz
vagyok, ha tűzre nézek,
s hiszem, hiszem, hogy ördögök
és istenek a gépek.*

– Így a *Gépek* című vers záró strófája. Az a konkrét és egyértelmű célkitűzés tehát, amely Szabó Lőrinc *Technika és költészet* című

6 Uo., 81.

7 Uo., 82.

8 KASSÁK Lajos. *Az új versről* [1927] = *Kassák Lajos válogatott művei* I., Szépirodalmi, Budapest, 1983, 590.

9 Uo., 591.

esszében megfogalmazódik, nevezetesen a lírai témák magától értetődő expanziója a technika, a matéria, a gép irányába, annak a belátásnak ad hangot, hogy az egykori misztériumok, az ördögök és istenek territóriumát immár gépek és ipari technikai eszközök népesítik be, melyek maguk is nemcsak, hogy magukra öltik e régi ördögök és istenek jegyeit, de az ember tekintete előtt azokká is változnak. A *Gépekben* az eredetileg gyermeki perspektíva időbeli folytonosságot mutat a felnőtt vallomástevével – *Azóta vas, ha vasra, tűz / vagyok, ha tűzre nézek* –, a gépek misztériuma pedig nyomatékos hitbéli pricipumot nyer az egykori misztériumokkal való azonosságban.

Valóságos technikák mellett ugyanakkor léteznek úgymond immateriális technikák is, mégpedig a gondolkodás technikája vagy a művészetek technikája. „Költészet és technika – írja Szabó Lőrinc említett esszében – két testvér, két édestestvér, s egyik a művészetben, a teremtésben, abban, hogy igazi mivoltukban mindig valami újat hoznak a világba, valamit, ami – olyan formában – még nem volt.”⁶ E koncepció ugyan tartalmazza az innováció mozzanatát, azonban nem tematikai értelemben. Ami megújuló erővel bír a költészet számára, az technika és ember szituáltsága. „A főtéma mindig az ember a költészetben s a technikai versek, képek, szobrok és zenedarabok végeredményben valamennyien emberi megnyilatkozások. [...] Ami az emberen túlmegy, az programköltészet, programművészet volna, nem kérünk belőle.”⁷

A művészi-lírai közlésfolyamat e konstellációban megtartja humán kondícióit és irányait, és viszonyulást keletkeztet anyaggal, technikával, géppel. Az esztétikai megkülönböztetés eltörlését követően is eme „új misztériumok” papra szorulnak, mégpedig a technika papjára, akihez az ember nem gyónni, de önmagát újrafelismereni és újraalkotni jár. A vasra, tűzre a pillantását odafordító ember új ördögöket és új isteneket lát, ezekben pedig végső soron saját magát.

Mindehhez képest némiképp meglepő, hogy egy programosnak tetsző modalitás egészen hasonló szemléletben gyökerezik deklaratíve. *Az új versről* címmel értekezést papírra vető Kassák például a verset „embertől elinduló és emberhez megtérő objektumnak” tartja, mely „inkább kozmikus, mint társadalomszemlélet eredménye”.⁸ Kassák elszakítja a költői művet attól a szociális közegtől, amelyben az előáll, és olyan egységet tulajdonít neki, amely kizárólag az egyénből fakad és oda is csatol vissza, de leképezi a kozmosz beláthatatlan tartományát, mert belőle fakad. A „rég”i verssel – azaz a nyugatos lírával – szembeállítva az egyén érzelmi-affektív kivetüléséből születik az „új” vers, melynek szavai, miként azt Kassák ekkor kvázi valamennyi írásában (de még a 12. számozott versben is) elsüti, „nem az értelem szürke teherhordói”, hanem „nyers, a költő érzései szerint alakítható anyag”.⁹ A Kassák-féle versfelfogás lényegében a fiziológiát materializálja a költői nyelvben, sőt egy helyütt, nem szokatlan módon, geometrizálja azt: az „élet for-

rásához” visszatérő művészi alkotás új, de minden szerkezet alapjául szolgáló, „összetartó konstrukciója a geometria”.¹⁰ De legyen szó aktivizmusról, kubizmusról vagy konstruktivizmusról, a művészetek humán eredete és célja következetesen rögzül abban a kozmikus vagy geometrikus-konstruktivista szisztémában, amely úgy társadalmi, hogy fölötte áll az egyszerű valóságnak (az új művészet „tisztá realitás”), valamennyi technikája pedig az embert feltételezi és kódolja: „A művészi alkotás – írja *A konstruktivizmusról* című értekezésében –, ha kritikai analízissel nyúlunk hozzá, a művészhez mint emberhez vezet vissza bennünket, az ember pedig társadalmi lény, és magától értetődik, hogy a művészi alkotás nem jelenthet egyebet, mint magát a körülöttünk levő világot és ebben a világban bennünket, érző, gondolkodó s cselekvő embereket. [...] Ez az emberi tartalom a művészi alkotás tartalmi eleme (és nem a politikai jelszavak vagy a filozófiai ötletek stb.), és ezen kívül jön a mű a maga egészében mint formaharmónia.”¹¹ A műalkotás dialogicitása, humán origója és közlőereje ebben a felfogásban nemhogy nem módosul, inkább sajátos módon radikálizálódik, mert az ember mint olyan a kozmikus mindenség totalitásába vetül ki, illetőleg általa és vele összhangban tételeződik.

Innen tekintve magától értetődőnek tűnik, hogy Kassák művészetszemléletében nem annyira a ráció, a gondolat vagy az eszme, illetőleg poétikai-retorikai tekintetben a jelentésképződés mikéntjén és folyamatán van a nyomaték, hanem egyfajta közvetlenség, amely egyúttal a mimetikus művészetértést is felszámolja, amennyiben koncepcionálisan és performatíve elutasít minden reprezentációs metodikát, legyen az produkciós vagy befogadói érdekelttségű.¹² Az egyetlen stabil és körülírható pontnak a „tisztá realitás” e sajátosan avantgárd szempontrendszerében érdekes módon az ember tűnik, amelytől mint kiinduló- és végponttól ez „új művészet” nem szabadult meg, de nem is törekszik megszabadulni tőle. Ellenkezőleg: megszabadítva azoktól a kötöttségektől, amelyeket az úgynevezett „gondolkodó” (azaz filozofáló, politizáló) és – a kassáki perspektívában: „szépelgő” – művészet rótt rá (itt a Kosztolányiról szóló értekezésére lehetne utalni, mely a rétori tehetőség és bűvészmutatvány elismerése mellett épp a nyelvi artisztikum súlytalanságát kárhóztatja), tehát az „új művészetben” az ember végre az lehet, ami. A jelentésképződés immateriális jármától, miként Kassák mondaná, megszabadult művészet itt egy tartalmi-formai lekapcsolódáson megy keresztül, ahol a művészi anyag az e felszabadulásként értett „tisztá realitás” alakjában viszi színre az embert.

Kassáknál a „kiürült eget” a kozmosz tölti be, amely ennek az enigmatikus emberi energiának a cseppet sem üres tere. Szabó Lőrinc és Kassák Lajos szemléleti párhuzama, az emberi entitásnak a centrális képzete, azonban különböző technikáknak enged teret. A matéria törekvése Kassáknál egy nem kevésbé istentelen anyag, a nyelvi materialitás – legalábbis elgondolásában, víziójában előállított

10 KASSÁK, *Jegyzetek az új művészethez* = *Uo.*, 855.

11 KASSÁK, *A konstruktivizmusról* = *Uo.*, 858.

12 Vö. KASSÁK, *A korszerű művészet él* = *Uo.*, 878 skk.

– jelenléte, Szabó Lőrincnél pedig a gép és a technika, melyek a líraiság új médiumaként is érthetők. Ez az új médium azonban még mindig megszakítatlan és elválasztatlan viszonyban van az emberrel, humán kondíciók közt dinamizálódik. A technika, a gép története e helyütt egyaránt az ember, valamint a költészet története, ha a kohókat más működteti is, és e kohók mást állítanak elő.

Ahol egykor Daidalosz szárnyai vetettek árnyékot, ott ma, a „kiürült égen” a „szálló vas” pillantható meg, és ebben a szembesülésben, csakúgy, mint a kohó előállította és működő mozdony belében, az élet felszabadulásának tapasztalata uralja a líranyelvet. Az uralom szava, fogalma e helyütt és e ponton nem véletlen, ugyanis a Szabó Lőrinc-i horizont mindezt hatalmi összefüggésbe is helyezi, mintegy centralizálja az élet felszabadulásaként értett, matéria és technika összjátékából keletkező viszonyrendszert. Eközben persze feltűnő, hogy a lírai beszélő az erről való tudást már elsajátítottként és kontinuusként tételezi, sőt a kijelentésaktus repetitív módon konstituálja a hatalmi szerkezet és egyén tudásbéli- emlékezeti munkáját – a felismerés itt tehát az újraszituálódó matéria és technika már benne rejlő potenciáljának elismerése:

*Mindig mondtam, hogy él a vas,
mindig mondtam, hogy minden él:
valaki víz most, az anyag
vagy valamely más nagy Vezér!
Óh boldog kiszolgáltatottság!
„Sorsod elindult, rabja vagy.”
Sohse tudtam ily tisztán hinni,
sohse voltam még ily szabad.*

A repülés fiziológiai élményének megörökítése mellett a *Reggeltől estig* záróstrófája a technika és a gép, de a költészet szabadságát is színre viszi, mégpedig egymással összefüggésben. Technika, gép és ember, költészet szinekdochikus mintázatba rendeződik, amikor a kiürült eget a repülő, a szálló vas foglalja el, annak gyomrában pedig a költészetet létesítő és abba visszatérő embert találjuk. Daidalosz fiának, Ikarosznak a hiú elragadtatottsága, az egykori ördögök és istenek, küklopszok helyén az élő vasat és az élő embert találjuk, melyek szabaddá teszik egymást. Költészettörténeti vonatkozásban a szóban forgó szabadság e „technikai” csere révén keletkezhetett, amely által az ég, ily módon a költészet újra benépesülhetett.

H. NAGY PÉTER

Névröncsol(ód)ás

KD(B)Z-montázs

Kassák Lajos *A ló meghal, a madarak kirepülnek* (1922) című dadaista ihletésű poémája egy olyan szöveghellyel zárul, amely – annak ellenére, hogy egy konkrét tulajdonnevet is tartalmaz – nem juthat nyugvópontra a magyar líra történetében. Természetesen az „én KASSÁK LAJOS vagyok / s fejük fölött elröpül a nikkal szamovár” – szállóigévé vált – megoldásról van szó, mely nem csak az egyik legtöbbet hivatkozott Kassák-részlet, de az egyik leginspiratívabb is az avantgárd dal párbeszédet folytató költészet későbbi alakulását illetően. A lehetséges példák közül a továbbiakban kettőt emelnék ki annak érdekében, hogy közelebb jussunk egy fontos kérdés megválaszolásához: miért nem tekinthető önazonosnak a név és az általa felvillantott – rögzíthetőnek gondolt – pozíció.

Domonkos István *Kormányeltörésben* (1971) című alkotása felől olvasva, a szerepelvőség lebontásának horizontjában *A ló meghal, a madarak kirepülnek* befejezése *pusztán egy tulajdonnevet* létesít; azaz olyan identitásról lehet itt szó, amelynek nem adható meg a jelentése. A nyelvkonstruálás retorikájára¹ épülő *Kormányeltörésben* kifutásában ugyanis szintén olyan alany szituálódik, amelynek nem kölcsönözhető „arc”. Sőt az utóbbi esetben még tulajdonnév sem létesül („név nem tudni”), a beszélő a nyelv kiszolgáltatottjaként a „kollektív” és a „privát” kérdésirányai felől elgondolhatatlan instrumentumként nyilvánul meg. Többek között azért, mert – a Kassák-vers költőlétre reflektáló soraihoz hasonlóan itt is – lehetetlen döntünk a közlés intonálhatóságának mikéntjéről (a Domonkos-szöveg zárlata úgy is értelmezhető, hogy a beszélő uralja gondolatait, ellenszegül az ideológiáknak, de úgy is, hogy nem lehet „öt” elgondolni). Emellett „Kassák művével ellentétben a forradalom elmulasztását az »én« önmagára találása vagy önmegnevezése sem kompenzálja. Az identitás megalapozásának lehetőségei a vers utolsó egységeiben sorra kudarcba fulladnak.”²

(Zárójelben érdemes megjegyezni, hogy Barak László *én?* című *Kormányeltörésben*-újraírása remekül kijátssza ezt az elkülönített eljárását. A vers – elődjéhez hasonlóan – olyan leltárszerű, enciklopédikus panorámát bontakoztat ki, melynek egyik legfőbb komponense a kultúrák, ideológiák stb. viszonylagossága. Az egyetlen monológként olvasható szöveget önisméltések, idézetek és narratív tömbök tördelik szét. A nagy ívű kompozíció talán legfontosabb mozzanata a beszélő identitásának kérdésességére épül. Másrészt olyan eljárással

1 Vö. KAPPANYOS András, *A taxiför vakációja, or what you will = Domonkos-symposion. Tanulmányok Domonkos István műveiről*, szerk. THOMKA Beáta, Kijarat Kiadó, Budapest, 2006, 32–33. A szerző meggyőzően érvel amellelt, hogy a versbeszéd nem azonosítható a nyelvelvejtéssel.

2 KULCSÁR-SZABÓ Zoltán, *Költőietlenség, versszerűtlenség, nyelvtelenség = Domonkos-symposion. Tanulmányok Domonkos István műveiről*, 65.

3 A három idézet: KULCSÁR SZABÓ Ernő, *Az elidegenített nyelv „beszéde”*. Az avantgárd hagyomány kérdéséhez = Újraolvasó. *Tanulmányok Kassák Lajosról*, szerk. KABDEBŐ Lóránt, KULCSÁR SZABÓ Ernő, KULCSÁR-SZABÓ Zoltán, MENYHÉRT Anna, Anonymus Kiadó, Budapest, 2000, 21., 23., 26.

4 Meg kell itt jegyeznünk, hogy *A ló meghal, a madarak kirepülnek* című kompozíciónak is volt olyan szövegközlése, amely alapján a mű vizuális költeményként is értelmezhető. Vö. Sz. MOLNÁR Szilvia, *Képvers versus szabadvers. Kassák Lajos: A ló meghal és a madarak kirepülnek = Kép – írás – művészet*. *Tanulmányok a 19–20. századi magyar képzőművészet és irodalom kapcsolatáról*, szerk. KÉKESI Zoltán, PETERNÁK Miklós, Ráció Kiadó, Budapest, 2006, 165–180.

van dolgunk, amely – a *Kormányeltörésben* című alkotás kihívásait vállalva – nem tesz különbséget irodalmi és nem irodalmi referenciák között, miközben újraírásként működik. Ezzel olyan kollázs- és bricolage-elvű szövegszervező stratégiák felé nyit horizontot, melyek egyfelől megkérdőjelezik az irodalmi beszéd kitüntettségét, az affirmatív szólamú szövegépítkezést, másfelől a különböző kontextusokból származó szövegtörédek rekontextualizálásával teret nyitnak az ironia permanens játékanak. Ugyanakkor ez a reflektált közeg arra is utal, hogy az avantgárd és a posztmodern találkozásából olyan végtelenül nyitott intertextuális mezők nyílnak, melyek elérhető közelségbe hozzák az abszolút szövegköziség eszményét.)

Mindez összefüggésbe hozható azzal a poétikai tapasztalattal, mely a *Kormányeltörésben* olvasását leginkább meghatározhatja, s mely – Kulcsár Szabó Ernő szerint – a Kassák-mű kapcsán is elmondható: „a modalitás stabilizálhatatlan játéka pátosz és ironia, állítás és cáfolat dikcionális végletei között” olyan – a dadára visszamenő – eljárása mindkét alkotásnak, amely a jelentéskölcsönzés kontingenciájával szembesít, s melynek következtében nincs módja a befogadásnak a mondottakhoz társítható jelentések hierarchikus rendezésére. Emellett e versek retorikájában – bár más-más módon – érvényesülni látszik az a szövegalkotó elv is, mely az olvasási „kód” rögzíthetlenségét eredményezi: „a metonimikus értelmezés mindössze egy töredezett történetnek, a metaforikus interpretáció pedig egyfajta szemantikai káosznak jut csupán a birtokába”. Más-más módon, hiszen *A ló meghal, a madarak kirepülnek* inkább önreflexív alakzatokkal és a nyelvi fenomenalitás jelentésképzetének elutasításával, míg a *Kormányeltörésben* inkább a mindenféle artistikumától megfosztott nyelv referenciálisan semlegesített terének fragmentarizációjával készíti elő a kölcsönzött identitások lebontását.

Ebben a kontextusban tulajdonítható fontos funkció annak a hatás-történeti fejleménynek is, hogy Domonkos verse arra a Kassák-darabra utal, amely a küszöbhelyzetekre jellemző kétirányú tájékozódás alkotása. „Hiszen miközben a mű poétikai karakterét szemmel láthatóan a dadaista nyelvhasználat uralja, Kassák olyan narratív szerkezetre nyúl vissza, amely nem az avantgárd diszkurzus terméke. Arra nézve persze meglehetősen megoszlik a recepció véleménye, hogy *A ló meghal...* dekonstruálja-e vagy pedig megőrzi – sőt, formaelvi szinten őrzi meg – a vándorlás nagy irodalmi elbeszélésének struktúráját.”³ A *Kormányeltörésben* történeti pozíciója annyiban feltétlenül rokonítható e szituációval, hogy – persze egy másik küszöbhelyzetben – szintén jellemzi e többirányú tájékozódás.

Első példánk után nézzük a másikat. Zalán Tibor *Mentholos görögdinnye* (1982) című alkotása szövegtörédekekből áll, melyek tipográfiai elrendezése vizuális hatások sorozatát hozza működésbe. (S itt mindenképpen helyénvaló inkább képi szerialitásról beszélni, hiszen a látvány egésze befoghatatlan a szemlélő számára.)⁴ A montázsszerűséget ily módon nem előidéz, hanem megerősíti a tipográfiai tényezők adagolása. Ugyanakkor szerepük van abban is,

hogy az irritálónak alakított szöveg ellenszegüljön az olvasás integráló stratégiáinak. Mindez és a nyelv szemantikai mezejének rombolása pusztán projekcióként leplezi le a műhöz rendelhető értelemkonstrukciókat. Mielőtt ennek tudatában felvázolnánk egy lehetséges interpretáció körvonalait, ismét Kulcsár Szabó Ernő mérvadó észrevételeit kell idéznünk:

Zalán Tibor *Mentholos görögdinnye* című – lényegében kassági szövegeket újraértelmező – nagyobb kompozíciója úgy szünteti meg a narratív alakban is megjeleníthető struktúrát, hogy a dolgok közötti kauzális kapcsolatokat a szövegdimenziók folyamatos változtatásával ironizálja vagy teszi drámai tartalmúvá. Ha Kassáknál a szövegek maguk sugallt modális jelentéseket, itt az ilyen típusú hangsúlyokat fonetikai konnotációk, variált hangzóparadigmák, olykor joyce-i eredetű szókontaminációk ellensúlyozzák vagy erősítik tovább. Itt lényegében annak vagyunk tanúi, hogy a nagyobb variativitás jegyében keletkezett kontextus lehetővé teszi bizonyos alapvető versalkotó tényezők átlépését a pusztán linearitásból a látványszerűség szemiotikai terébe: a szkriptovizuális vers nem adható ugyan elő, ugyanakkor számos – egyébként nehezen megragadható – poétikai hatásformát képes a vizuális interpretáció során kiaknázni. Az ilyen vizuális alkotásokban talán az a polivalencia a leggyakoribb, amely a szöveg szemantikai tartalmának és az extratextuális, optikai modalitásnak az ellentétességéből keletkezik.⁵

5 KULCSÁR SZABÓ
Ernő,
*Antimetaforizmus és
szinkronszerűség (A
lira mint esztétikai
hatásforma a konkrét
költészetben)* =
Uő., *Műalkotás –
szöveg – hatás*,
Magvető
Könyvkiadó,
Budapest, 1987,
374–375.

A *Mentholos görögdinnye* nyitánya azonnal megtöri az olvasás linearitását. A vizuális fáziseltolással közbeékelte részlet („*! nem lesz közöttünk semmi vita / hogyha ön nem moszkovita*”) két párhuzamos hasábra tördeli a verstestet. Az interpunkció elhagyása és a szünetek kontingens elhelyezése szintén hozzájárul a diszperzív hatás kialakításához. Az elemek önállósodását erősíti továbbá a kinagyított Ő-betűk láncolata, illetve a kalligrammává összeálló „kondenzcsíkok” és „ÉJSZAKÁM” szavak egymásba montírozása.

A szöveg második lapján fontos mozzanat veszi kezdetét. A felkiáltójelek között elhelyezkedő szavak kontaminációja a hasonlóságok tengelyén deformálja a szemantikai komponenseket, s egy jelentés nélküli összetétel aktusában semmisíti meg a nyelvet („A BÁLBAN”, „EZÜST TÁLCÁN”, „BÁLI TÁLCÁN”, „EZÜST BÁLCÁN”). A destruktív játékot a „HALÁL” szó és a jelekre való emlékezés zárójeles reflexiói keretezik. Az utóbbi érdekessége, hogy miközben a zárójelek száma eggyel mindig bővül, a pontokkal kiemelt „BÁLCÁN” szó előtt – a szemantikai struktúrából kimutatva – megjelenik a „mentholos” jelző. A középre szedett, kurzív részlet („*! Ilia Mihály örökös főszerkesztőnek / üzenem: meg elek es iirok!*”) után a rombolt nyelvből és az emlékezet befejezetlen referenciájából emelkedik ki a kompozíció címének szintagmája („*!! EZÜST BÁLCÁN / MENTHOLOS GÖRÖGDINNYE !!*”) A szétszerelés művelete tehát előállít egy disszonáns formációt, mely ugyanakkor őrzi a lebontás eseményét.

A második és a harmadik lapon folytatódik az emlékezés jeleinek sokszorozása. A második oldal alján itt is összeáll a cím jelölője, de

6 A 2. lábjegyzet a *Ver(s)ziók*ban közölt változatban még nem szerepelt.

már mint a jelenből perspektivált múlt attribútuma („emlékszem a mentholos görögdinnyére”), majd az utolsó oldalon az emlékezet autoreflexív folyamatot feltételez („emlékszem emlékeimre”), melynek pólusait alliteráció tartja egybe. E folyamat úgy is értelmezhető, hogy a rombolt nyelvből felbukkanó jelek identitásvesztése is végbe megy. A két lap több szövegrészlete mintegy elismétli a jelentésnélküliség bevéődését (pl. „délindbáb”), a jobboldali hasáb elváló kiemelése pedig rá is játszik erre, hiszen Illyés Gyula *Egy mondat a zsarnokságról* című alkotásának híres kijelentését torzítja el: „**! hol járnokság van / ott sárnokság van!**” Azon vers részletét, amely úgy tartja mozgásban a „zsarnokság” alakzatát, hogy újabb és újabb összefüggésbe ágyazva el is különbözteti önmagától. Zalán Tibor megoldása – kihasználva a jelölők játékát – nemcsak a „zsarnokság” végleges definiálhatóságát, hanem egyáltalán a szavak reprezentáció-elvű funkcióját kérdőjelezi meg („járnokság” – „sárnokság”).

Ezt a képi szintaxis is alátámasztja, mivel a töredékeket pusztán a tipográfiai mozzanat vonatkoztatja egymásra a kompozíción belül. Ugyanakkor éppen a tipopoétikailag hangsúlyos részek utalnak arra, hogy a szöveg határai lezárhatatlanok, a szavak mögött szavak állnak mint „referenciák”. Az önmagába záródó műalkotás illúziójának leleplezése, illetve a jelentőfolyamat felszámolhatatlan dinamikájának felvillantása a zárás aktusában szintén feszültséget termel. A halált szuggeráló részletek („PORRÁ LESZNEK KIK PORBÓL / VÉTETTEK”, „! uraim egy színpadról / valaki talán örökre / lehanyatlott!”) után jövőorientált sorok rekesztik be a – műimmanens – retrospektív azonosítás lehetőségét: „s legközelebb elmondom a napon felejtett hintaló történetét is / Kedves”. (Természetesen e kijelentés az *Ének a napon felejtett Hintalóért* című Zalán-szövegre, illetve a *Ver(s)ziók*ban szereplő *Hintalovaglás* című, decentráló hatású lettrista-vizuális alkotásra – azok ismételhetségére – is utalhat. Sőt a „Kedves” szó az eljárásra magára is utalhat ironikusan.)

A *Mentholos görögdinnye* – a *Hagyj még, Idő!*-ben található újraközlésének – vége mindemellett egy lábjegyzetet is tartalmaz („talán”), melynek feloldása: „zalán?”⁶ A nyelv által felidézett tulajdonnév itt ugyanúgy kerül be a szavak körforgásába, mint ahogyan a „BÁLCÁN” jel kialakult. S fel kell itt figyelni a párhuzamokra, hiszen míg Kassák *A ló meghal, a madarak kirepülnek* című poémájának végén pusztán egy arc nélküli tulajdonnév létesül („ez már az öregség jele / de nem jelent semmit / én KASSÁK LAJOS vagyok / s fejünk fölött elröpül a nikkal szamovár”), illetve míg Domonkos István *Kormányeltörésben* című költeményének utolsó sorai a névfelejtésről számolnak be („név nem tudni”), addig Zalán szövegének második lábjegyzete a szerepidentitás felfüggesztését az esetlegeség irányába tolja el. Ez is nagyban hozzájárulhat ahhoz, hogy a *Mentholos görögdinnye* poétikai eljárásait a neoavantgárd mechanizáló, személytelenítő technikáival hozzuk kapcsolatba.

Mindezek alapján – visszatérve a Kassák-vershez – elmondható, hogy az önéletrajzi poéma zárlata azt sugallja, hogy „a fejünk fölött”

elrepülő forradalom, amelynek eszménye végigkíséri a vándorlást és ezért már-már rögzíthető funkciójú szimbólum, megragadhatatlanná válik – legalábbis az önéletrajz énje számára. Az önéletrajzban megképződő identitás („én KASSÁK LAJOS vagyok”) tulajdonképpen a *költői konstrukció* révén jön létre. Vagyis azáltal, hogy az újral alkotott „önéletrajz” már nem a valós életút megjelenítéseként (egy élet „rajzaként”) működik, hanem maga teremt meg egy személyiséget. E személyiség csak úgy jöhet létre, hogy nem „elbeszéli”, hanem mintegy „újraépíti” életét. Hogy a végső önmeghatározás pusztán a név – a nagybetűs írásmód által kiemelt – megisméltése, sejteti, hogy a saját jelével egybeeső, a névvel azonosított én identitását a '20-as évek Kassákja kimondhatatlannak, megragadhatatlannak, a nyelv uralhatatlan működése által kioltottnak tekinti.⁷ Ennek mérlegelése valóban kulcskérdése az avantgárd utóéletével foglalkozó irodalomtörténetnek.

Emellett persze kardinálisan fontos, hogy az élő irodalom milyen kapcsolódásformákat kínál az adott jelenség vagy mű megközelítéséhez. Kassák esetében éppen tíz évvel ezelőtt a művész születésének 120. és halálának 40. évfordulója alkalmából a *Szörös Kő* c. folyóirat költői „játék(izmus)ra” kérte föl neves szerzőit, melynek apropója egy szintén lényeges Kassák-részletre épült. A felkérés olyan szövegek létrehozására vonatkozott, melyekben valamilyen formában – akár szó szerinti vagy torzított idézetként – szerepel az alábbi töredék:

madarak lenyelték a hangot
a fák azonban tovább énekelnek
ez már az öregség jele
de nem jelent semmit

A ló meghal, a madarak kirepülnek eme híres és igen produktív sorai természetesen szabadon variálhatók voltak, akár szét is kaphatták, össze is keverhették a vállalkozók; az elvárás mindössze az volt, hogy felismerhető legyen a Kassákra történő utalás. A felhasználás irányát, módját – és annak kontextusát – sem rögzítette a felkérés, mindössze az „ihlet” forrását vagy helyét helyettesítette az adott részlettel. A lap 2007/3-as száma hozta a felkérésre született műveket, hierarchia nélkül, a szerzőket ábécésorrendben közölve. Izgalmas anyag állt össze, mely azonnal reflexiót váltott ki.

L. Varga Péter kiváló tanulmánya a következőt mondja a blokkról:

A sikerültebb költeményeket hatástörténetileg – nagy általánosságban – három beszédbeli/szerkezetbeli sajátosság alapján gondolom értelmezhetőnek. E három sajátosság egyike sem »tisztán« a művek sajátja – inkább keveredésüket állapíthatjuk meg –, azonban ezek alapján térképezhetők föl azok a poétikai-retorikai eljárások, amelyeket a szövegek adekvátnak vagy lehetségesnek találtak a Kassák-töredékkel való párbeszédhez. Az egyik ezek közül mindenképp a későmodern – tehát időben a Kassákéhoz »legközelebb eső« – líra-

7 A végkövetkeztetéshez: KULCSÁR-SZABÓ Zoltán: *Kassák Lajos = EISEMANN György – H. NAGY Péter – KULCSÁR-SZABÓ Zoltán, Irodalom tankönyv 17–18 éveseknek*, kézirat.

8 L. VARGA Péter, *A Kassák-kód „felnyitása” – Jegyzetek az avantgárd hagyomány kortárs újraírásaihoz*, Parnasszus, 2007/3., 70–71.

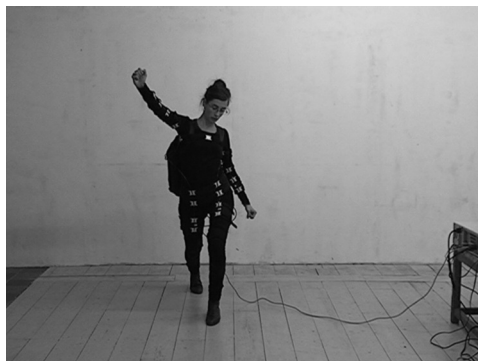
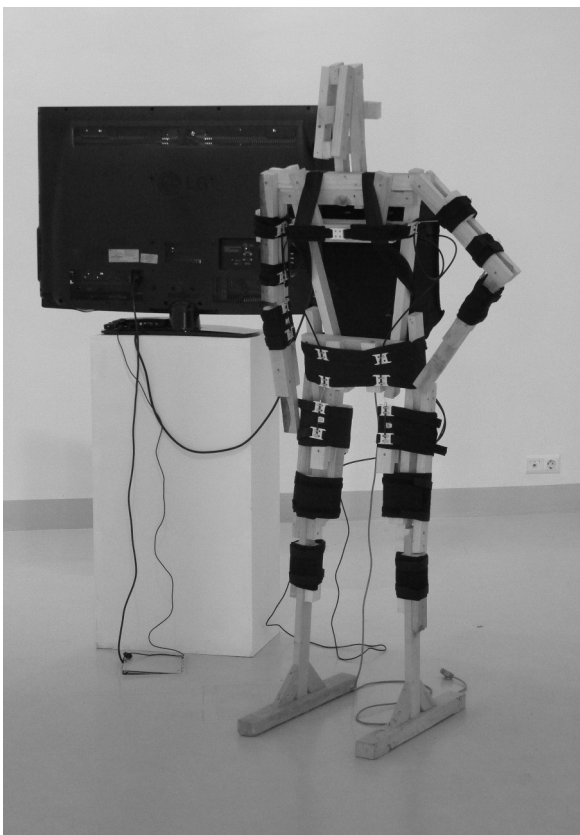
9 Uo., 76.

nyelv, a másik az avantgárd hagyomány (neo)avantgárd formakultúrája, a harmadik pedig a kortárs líra egy meghatározó vonulatát is jellemző nyelvkritikai attitűd némely jellemzője, illetve a palimpszesztus- (posztmodern) jelleg.⁸

A tanulmány ezt a hármas dinamikát Barak László, Tózsér Árpád, Csehy Zoltán, Halmi Tamás, Vida Gergely és Juhász R. József egy-egy versén keresztül mutatja be, érzékeltetve a Kassák-lírára nyitott horizont komplexitását. A *Szörös Kő* blokkjában megjelent 17 mű közül ezek szerint több darab is látványosan szemlélteti az újraírás konstruktív játékát. Ezek alapján jogos a tanulmány – mikroelemzésekkel alátámasztott – végkövetkeztetése is: „Innen nézve Kassák hatása ma sokkal termékenyebb, mint gondolnánk”.⁹ A fentebbi példák fényében ez a kijelentés még inkább megállja a helyét, s mindez hozzájárul ahhoz, hogy a Kassák-intertextusokat az avantgárd kontinuitás jelzéseiént olvassuk.

Wearable sound, mozgást rögzítő szerkezet, digitális hangeszköz, 2004.

Installáció, Magma, Sepsiszentgyörgy, videók két különböző koreográfiával: „A Tranzit Ház padlójának felmosása” (3’25”), 2004. „Végig-kacag vidám testünkön győzedelmes tervünk: a Munka” (1’17”), 2013

MOLNÁR BÁLINT

Értelmezéskísérletek B. E. Ellis regényeiről II.

Amerikai Psycho

Előszó gyanánt

Az Ellis-életmű harmadik darabja a híressé és hírhedtté vált *Amerikai Psycho* (1991), mely a szerző legnagyobb port kavaró regénye lett, s amelyről a mai napig jelennek meg az újabbnál újabb tanulmányok és elemzések. Talán éppen ezért én csak néhány jelenségre és párhuzamra próbálok rávilágítani az általam fontosnak tartott szempontok és elemzések alapján.

Ellis életműve nem tekinthető egységesnek. Fontosnak tartom tisztázni, hogy az első, a *Nullánál is kevesebb* c. regénnyel ellentétben, melyet joggal tartunk minimalista alkotásnak, ebben az esetben már sokkal inkább a posztmodern sajátos jegyeit vélhetjük felfedezni. A posztmodern definiálása egyébként sem egyszerű feladat, hiszen szerteágazó és sokszor ellentmondásos fogalomról van szó. Bán Zsófia szerint Ellis leszámol a korábbi műveiben alkalmazott minimalista módszerek eszköztárával, s ráatalál az ebből kivezető útra, mely tulajdonképpen egy paradigmaváltásnak is nevezhető.¹ Gondoljunk csak az irónia, reflexivitás, elidegenítés, intertextualitás adta lehetőségek kiváló alkalmazására. Nem jelölhető ki azonban egy éles határ a kettő között, és nem is a minimalizmus kontra posztmodern paradigmaváltásáról van szó, hanem: „sokkal inkább a modernizmus zárt/nyitott műveinek rendszeréből a posztmodernizmus »nyitott szerialitásába« való átmenetet képezi.”²

Egy olyan összetett elbeszélői szerkezettel találja magát szembe az olvasó, mely az elbeszélés médiumának fontosságát helyezi előtérbe, ezzel is eltávolítva Ellist a minimalizmustól. Az én-elbeszélő nézőpontjának korlátozottságával is számolni kell, Molnár Gábor Tamás szerint ugyanis erre is rávilágítanak azok a jelenetek, melyeket kifejezetten filmszerűen mutat be az elbeszélés.³ A regény az irónia révén mutatja be a szereplőit és azok konzumvilágát, melyek tulajdonképpen a tömegkultúra termékeiként és ezzel egyidejűleg a paródiájaként működnek.

Az alábbiakban a recepciótörténet után csak néhány, az általam fontosnak vélt és kiemelt jelenségeket említem, valamint azok magyarázataira teszek kísérletet, érintve a sorozatgyilkos motívumát, a valóság és a fikció kérdését.

1 BÁN Zsófia, *Túl a minimalizmuson. Paradigmaváltás Bret Easton Ellis Amerikai Psychojában*, Prae, 2004/2., 5.

2 Uo.

3 MOLNÁR Gábor Tamás, *Világirodalom a modernség után*, Hatágú Sip Alapítvány, Budapest, 2005, 129.

4 Bret Easton ELLIS,
Amerikai Psycho,
ford. BART István,
Európa Könyvkiadó,
Budapest, 2016, 48.
Az egyik kabátján
Bateman foltét, fel-
száradt foltokat talál,
amik öt csokoládé-
szirupra emlékezte-
tik.

5 Uo., 187–189.

A regényről

Az *Amerikai Psycho* szerkezete a *Nullánál is kevesebbé* emlékeztet. A főszereplő életét itt ugyanúgy a túlnyomórészt összefüggéstelen, sokszínű, töredékes, mozaikszerű fejezetekből látjuk anélkül, hogy egy összefüggő cselekményt kapnánk. A regény – a magyar fordításban – csaknem hatszáz oldalból és hatvan fejezetből áll, ami azt jelenti, hogy egy átlagos fejezet nagyjából hét oldallal hosszabb, mint a *Nullánál is kevesebb* egyes szakaszai. A könyv jelentős számú részeiben megtalálhatók azok a jelenségek és történések, melyeket Ellis az első regényében már felsorakoztatott. Az olvasó ugyanúgy végigkíséri a főhőst a számtalan partik, éttermek, bárók és éjszakai klubok, a szex és drogtúladagolás világán, valamint az is ismerős lehet, ahogy otthonában próbálja – hasztalanul – eltölteni az időt. Ehhez jönnek még azok a „kitérő” értekezések, melyekben a főszereplő, Patrick Bateman részletezéseit olvashatjuk a popzenéről, a márkákról, a modern szórakoztató elektronikáról és a testápoló szerekről. Ezen kívül az egyes fejezetek Bateman irodában eltöltött idejét mutatják be. Ezekben a jelenetekben természetesen semmit nem tudunk meg arról, hogy Bateman mit és hogyan is dolgozik valójában. Csupán a titkárnőjét irányítja hajthatatlanul, exkluzív éttermekbe intéz asztalfoglalásokat és kipiheni az előző éjjeliek kicsapongásait. Ugyanúgy, mint Clay a *Nullánál is kevesebb* esetében, Bateman sem hozakodik elő semmiféle produktív tevékenységgel. Bár itt felmerülhet a kérdés, hogy mit nevezünk produktívnak.

Ebben a regényben az elbeszélő az olvasót ugyanúgy szembesíti az erőszak ábrázolásával. A jelentős különbség azonban abban rejlik, hogy míg Clay azokban a részekben, ahol az erőszak kerül a középpontba, csupán csak a megfigyelő szerepét tölti be, addig Bateman, az *Amerikai Psycho* főhőse maga testesíti meg az agresszivitás minden lehetséges formáját. Mivel a regényben mindvégig a főszereplő szemszögéből látjuk a történéseket, ezért nevezhetjük ezt a nézőpontot állandó belső fokalizációnak. Ennek köszönhető, hogy az objektivitásnak, mely esetleg az elkövetett atrocitásokat számon kérje, nyoma sincs, illetve többek között ennek is tudható be az, hogy a regény ekkora botrányt váltott ki. (De erről bővebben a recepciótörténeti fejezetben esik majd szó.) Ezek ellenére az erőszak viszonylag későn jelenik meg a műben. Bár már korábban is, a második fejezettől⁴ kezdődően olvashatunk utalásokat, amelyek esetleg Bateman erőszakos cselekedeteit vetítik előre, az első konkrét agresszív megnyilvánulás csak százharminc oldallal később jelenik meg, akkor, amikor Bateman első túlkapasáról olvashatunk, amikor egy színes bőrű hajléktalant megkínoz és megkésel.⁵ A regény későbbi részeiben aztán Bateman további gyilkosságokat követ el: megöl egy homoszexuálist, majd egy kínai kifutófiút, később az üzlettársát, Paul Owent, korábbi partnerét Bethanyt, majd Elizabeth és Christie is áldozatul esik (az egyik fotómodell, a másik egy prostituált), de ne feledkezzünk meg a két eszkont-lányról sem, valamint

egy névtelen lányt is megöl (különös kegyetlenségek közepette) és végül a vad lövöldözés és autós üldözés során Manhattan belvárosában további áldozatok esnek: egy szaxofonos, egy taxisofőr, egy pénztáros, éjszakai portás, takarító és több rendőr is.

Az *Amerikai Psycho* ugyanúgy nem szolgál az olvasó számára összefüggő cselekménnyel, mint az elődje, a *Nullánál is kevesebb*. Az a cselekményszál, mely ott nehezen ugyan, de identifikálható a Clay és Blair általi kapcsolat fokozatos tönkremenéséeként, az itt már a hősök önmaguk összetörésével válik egyenértékűvé. Míg a regény első harmadában Bateman felszínessége, az ő ismeretségi köre és az egész Yuppie-társadalom bemutatása jelenik meg,⁶ addig a második harmadban a karakterek azonossága és egymással való felcserélhetősége rajzolódik ki, mely leginkább Paul Owen⁷ meggyilkolásának jeleneténél fejeződik ki leginkább. Az emberek egyenértékűsége és egyfajta felcserélhetősége lehet az egyik fő oka Bateman belső szenvedésének, mely a későbbi történetekben előtérbe helyeződik, és ez lehet az oka annak, hogy a regény utolsó harmadának elejétől kezdődően megsokszorozódnak az erőszakos cselekedetek.⁸ Bateman brutalitásainak csúcspontját egy vad ámokfutásban, a *Hajsza, Manhattan* című fejezetben éri el. Ez után a tetőpont után a regény ismét lassabb üteművé válik, és többek között az is világos lesz az olvasó számára, hogy Bateman sosem fog leállni, hogy továbbra is gyilkolni fog, mert abból a „pokolból”, amelyben ő él és amit ő képvisel, nincs kijárat. Így nyerhet végül megerősítést a regény kezdőmondata és *Dante* művének a jól ismert intertextusa, a KI ITT BELÉPSZ, HAGYJ FEL MINDEN REMÉNNYEL a mű végén, a zárómondat által: NEM KIJÁRAT.

Keletkezés és fogadtatás

A regény megírására Ellist az ösztönözte, amikor 1987-ben New York-ba költözött. Ekkor eldöntötte, hogy ír egy könyvet a városról: „A város inspirált engem, ugyanúgy, mint más írókat is.”⁹ Volt akkoriban egy olyan társadalmi réteg, amely hatalmas nyereségeket termelt, ezek egy csoportját *yuppie*-knak nevezték. Ez a megnevezés a fiatal, huszonöt-harmincas éveiben járó, sikeres, mérhetetlenül gazdag üzletemberek csoportjára volt értendő. Ezek az emberek megszállottan törekedtek a lehető legdrágább luxuscikkek beszerzésére, halmozására és fogyasztására, ugyanis ezzel próbálták kifejezni pozíciójukat, ez vált mércévé a köreikben. Vagyonuk, kapcsolataik, életstílusuk eredeti funkciója nem is számított igazán – pusztán a demonstráció célját szolgálták. New Yorkban Ellis tehát pont ezekkel a fiatal, Wall Streeten dolgozó emberekkel találkozott, akik elképzelhetetlenül sok pénzt kerestek, és kizárólagosan csakis a pénz képezte érdeklődési körüket. Ellis azt nyilatkozta, hogy eredetileg pusztán a pénzről, ezen yuppie-k mindennapjairól tervezett írni, és nem pedig egy ámokfutóról. A Wall Streeten eltöltött rövid idő alatt jobban megismerkedett ezzel az életstílussal, engedett a szokásoknak. Saját szavaival úgy fogalmazta meg az itt eltöltött időt, mintha épp

6 Tehát körülbelül a *Kedd* című fejezetig: *Uo...*, 181.

7 *Uo.*, 303.

8 A *Lányok* (402.) című fejezettől egészen a *Hajsza, Manhattan* (493.) fejezetig (ez 10 fejezetet foglal magába) Bateman több embert megöl, mint a többi, fennmaradó 50 fejezetben összesen.

9 Jaime CLARKE, *An Interview with Bret Easton Ellis* = <http://www.jstor.org/stable/20134803>

10 Uo.

11 Bret Easton ELLIS, *Holdpark*, ford. M. NAGY Miklós, Európa Könyvkiadó, Budapest, 2008, 27.

12 FODOR Péter – L. VARGA Péter, *Az eltűnés könyvei. Bret Easton Ellis*, Prae.hu, Budapest, 2012, 85.

Bateman egy átlagos napját olvasnánk: „A nap végén mindig találkoztak a Harry’snél, találkoztak az új ribanccal, akivel épp randiztak, megvitatták, mi a legelőkelőbb étterem, beszéltek az új kocsi vételéről, a hamptonsi házról, amit ki akartak bérelni, megbeszélték melyik klubba menjenek, hol volt a dílerük, beszéltek öltönyök, ruhák vételéről, kirándulásról stb.”¹⁰ Két hét elteltével azonban arra eszmélt rá, hogy neki egy sorozatgyilkosról kell írnia. Ezen elhatározásának pontos okát nem tudta megmondani, csupán így érezte logikus döntésnek.

Évekkel később azonban mégiscsak megpróbálkozott a motiváció felfedésével. Ellis elbeszélője a *Holdpark* című regényben megjegyzte, hogy Patrick Batemant eredetileg az apjáról akarta mintázni, de végül valaki más lépett a helyébe. Azt próbálta megmagyarázni, hogy ez az „új alak” hogyan irányította őt az alatt a három év alatt, amíg a regény íródott:

Amikor rémülten felfogtam, mit akar tőlem ez az alak, próbáltam ellenállni, de a regény kényszerített rá, hogy megírjam. ... a könyv maga akarta, hogy megírja valaki. Önmagától íródott, és nem érdekelt, hogy én mit érzek. Rettegve néztem a kezem, ahogy tollam szántja a sárga íróötömb lapjait, amikre az első vázlatot írtam. Taszított ez a teremtmény, és nem akartam vállalni, hogy az enyém. De Patrick [...] nem tágított.¹¹

Arra a kérdésre, hogy miért épp az *Amerikai Psycho* volt az a könyv, amely irodalomtörténeti szempontból is jelentős vitát generált (még a megjelenése előtt is), több megoldás is adódik, ugyanakkor hozzá kell tenni, hogy nem könnyű feladat a kérdés megválaszolása. Fodor Péterék felhívják a figyelmet arra, hogy ez a regény egy speciális eset, mégpedig abban a megközelítésben, hogy azzal szembesíti kutatóját, hogy az irodalmi nyilvánosság nem határolható be a szerzők, könyvek, szövegek, kritikusok, irodalomtudósok körébe. Az *irodalom mint üzem* működésénél – ezáltal a regényt körülvevő vitánál is – már olyan mellékszereplők is a diskurzus résztvevőivé váltak, mint pl. a szerkesztőségi munkatársak, kiadóvezetők, könyvtárosok, könyvkereskedők, társadalmilag elkötelezett „olvasók”. És az is sokatmondó, hogy mennyire új keletű dolog volt az, hogy ilyen rétegek is az irodalmi nyilvánosság részesei lettek, hogy Ellis a kialakult botrány után azt mondta, hogy a regényírás során legfeljebb arra számított, hogy a sorozatgyilkosok fognak tiltakozni ellene.¹² És megemlíthető még maga a médiaesemény is, mely hatalmas méreteket öltött és nem mellesleg rengetegen tettek szert hírnévre épp a regény kritizálása által.

Ellis ezen regényét is eredetileg a Simon & Schuster adta volna ki, sőt meg is előlegezték 300 000 dollárral a készülő művet. Időközben megjelent azonban két rövid, ám korántsem erőszakmentes részlet a regényből a *Time* és a *Spy* magazinokban október végén és decemberben, mely nagyban hozzájárult a könyv megjelenését ellenző kampány kiváltásában. Tehát már a regény a megjelenése előtt viták

egész sorát váltotta ki – ami önmagában véve is ellentmondásos jelenség. A kiragadott mondatokat a cikk szerzői pedig rögvest Ellis hangjaként definiálták. Így történhetett meg az, hogy a fentebb említett kiadó egyszerűen elállt a könyv kiadásától, melyet azzal indokoltak, hogy a jó ízlés és társadalmi felelősség mindennemű haszonszerzésnél fontosabb számukra. Ez abban az 1990. december 16-án megjelent New York Times cikkben olvasható,¹³ mely az imént említett két magazinközlésre reflektált, és nem mellesleg olyan elmarasztaló jelzőket használt, mint pl. *szadista, undorító, gyűlöletes, utálatos, értelmetlen, egészségtelen, értéktelen és ócska – hulladék*. A cikk írója többek között a regény cenzúrázását is szorgalmazta. Aztán természetesen a Random House elnökét is elmarasztalta és azt nehezményezte, hogy haszonszerzés céljából ezt az „undorító” publikációt nyilvánvalóan rengeteg példányban el tudják majd adni. A regény kézírata tehát negyvennyolc órán belül elkelt: a Knopf, a Random House leányvállalata vette meg a jogokat a Vintage-sorozat számára. A tervezett januári megjelenéshez képest két hónappal később, 1991 márciusában jelent meg az *Amerikai Psycho*.

Már 1990 decemberében, de a kiadás után is egyre több feminista véleményformáló jelent meg, akik általában a nők ellen elkövetett erőszakokat nehezményezték, illetve a regényt erőszakosan elítélő és elutasító kritikai reakciók egész sora látott napvilágot, melyet már számos tanulmány és szakirodalom¹⁴ részletesebben megemlíttet (pl. a Tara Baxter-féle jelenséget), így én nem tartom lényegesnek azok újbóli elemzését. A legnagyobb hiányossága az elmarasztaló kritikák többségének, hogy úgy alkottak véleményt, úgy vitáztak nyilvánosan, hogy a szöveg egészét még nem is ismerték – nem is ismerhették, mert a regény még meg sem jelent –, pusztán a kiragadott részletekkel foglalkoztak. Így ezen kritikákkal foglalkozni a továbbiakban nem célszerű.

A recepciótörténet szempontjából sokkal fontosabb a későbbi kritikák és az abban foglaltak indoklása és megmagyarázása. Érdekes, hogy a fentebb taglalt ún. „amerikai öntudat” mindezidáig engedett az ehhez hasonló erőszakos műveknek. Gondoljunk csak az 1974-es *A texasi láncfűrész mészárlás* megjelenésére, vagy Freddy Kruegerre és társaira – a sor még jócskán folytatható lenne. Ezek a filmek a műfaj abszolút klasszikusainak számítanak, ugyanúgy telítve vérengzéssel és erőszakkal. Mégis, mi lehetett az oka annak, hogy ez a regény az Egyesült Államok történetében egyedülálló módon, ennyire „kiverte a biztosítékot”?

A kérdés megválaszolásához több értelmezési lehetőség is segítségül hívok: elsőként a korabeli és új keletű kritikákból emelem ki a közös pontot, majd az olvasást befolyásoló esetleges zavaró tényezőket sorolom fel, végezetül pedig egy érdekes párhuzamot vonok *A bárányok hallgatnak* c. könyvvel és filmadaptációjával – rávilágítva a befogadás okozta dilemmákra.

Sári B. László tanulmányában arra vállalkozik, hogy az ún. „transzgresszív próza” születésének alapszövegét – mely szerinte az

13 Roger ROSENBLATT, *Snuff This Book! Will Bret Easton Ellis Get Away With Murder?* = The New York Times Book Review = <http://www.nytimes.com/1990/12/16/books/snuff-this-book-will-bret-easton-ellis-get-away-with-murder.html?page-wanted=all>

14 Vö. FODOR – L. VARGA, *I. m.*, 83–93. SÁRI B. László, *Az új irodalmi érzékenység: az Amerikai pszichó és a transzgresszív regény kialakulása* = ; M. NAGY Miklós, *Mert megöltük az összes polipot* = <http://www.korunk.org/?q=node/6676>

15 SÁRI, I. m.

16 Bret Easton ELLIS, *Nullánál is kevesebb*, ford. M. NAGY Miklós, Európa Könyvkiadó, Budapest, 2010, 194.

17 FODOR – L. VARGA, I. m., 91–92.

Amerikai Psycho – értelmezze a fogadtatás tükrében. Meggyőződése ugyanis, hogy a regény megjelenését övező botrány tünetértékűen mutatja be a megváltozott amerikai irodalmi színtér koordinátarendszerét. „Nem kevesebbet próbálok állítani, mint hogy az *Amerikai pszichó* botrányával a transzgresszív próza, a bevett irodalmi konvenciókat és a reprezentáció intézményesült formáit felforgató írásmód megjelenésének lehetünk tanúi.”¹⁵

Ellis első regénye ugyanúgy hemzseg az erőszakos cselekedetektől. Azonban, ha párhuzamot vonunk a *Nullánál is kevesebb* és az *Amerikai Psycho* agresszív jelenetei között, akkor megállapíthatjuk, hogy az elbeszélői alapelv újrafogalmazásával van dolgunk, hiszen a korábbi mű történetmondója, Clay megfogalmaz egy nagyon minimális és bizonytalan indoklást arra, hogy miért sétáljon ki abból a szobából, ahol a tizenkét éves kislányt megerőszakolják: „...nem hiszem, hogy ez helyes.”¹⁶ Az 1991-ben megjelent regény azonban nem szolgál semmiféle morális fogódzóval – és pontosan ebben rejlik az, ami a szöveg hatását alapvetően meghatározza.

Fodor Péterék említik¹⁷ Norman Mailer hosszabb értekezését a regényről, melynek legfőbb kifogása az volt, hogy Ellis elmulasztotta bemutatni az olvasó számára Bateman belső világát, a főszereplő rémtetteinek belső motivációját. Majd ezt a kérdést illetően rögtön ismertetik a szerző álláspontját is, mely szerint nem az a célja a regénynek, hogy Bateman mozgatórugóit feltárja, hiszen nem fejlődésregénynek és nem is lélektani alkotásnak, sem pedig példázatnak nem tekinthető a mű.

Összességében tehát megállapítható, hogy az elmarasztaló kritikák – a dolgozatban nem említettekkel együtt – nagy része elsősorban azt nehezményezi, hogy nem derül fény a főszereplő tetteinek belső motivációjára. Az ok-okozatiság hiánya, a főhős motíváltványa, illetve a gonosz méltó büntetése és a világ rendje iránt érzett olvasói igény ilyen formában tehát kielégítetlen marad.

Zavaró jelenségek

Ez a rész arra vállalkozik, hogy felsorakoztassa azokat a mozzanatok, melyek a regény megértésénél a kritikus tömeget, az átlagos olvasót zavarba hozhatták, s végül a kritikus hangok alapjául szolgálhattak. Hogyan sikerült elérnie Ellisnek, hogy – irodalomtörténeti szempontból egyedülálló módon – ennyire megosztó legyen? Az olvasás során a befogadó általában megpróbál azonosulni az elbeszélővel, esetleg valamely szereplővel. Itt jelentkezhet az a probléma, mely az olvasó számára szokatlan, furcsa, esetleg zavaró hatást kelthet – egyszerűen képtelen azonosulni az elbeszélővel. Vessünk tehát egy pillantást a regény narrátorára, tulajdonságaira, cselekedeteire.

Az elbeszélő alapvető állapotában *semmit sem csinál*, csak vásárol, majd elmeséli, hogy mit vásárolt, hogy milyen zenét hallgatott. Tévét néz, és ha nincs rá ideje, felveszi a műsort. Kokaint vág az American Express hitelkártyájával, és rendületlenül kozmetikázza

magát, oldalakat olvasunk arról, hogy milyen arckrémet használ. Ha ezeket épp nem, akkor éttermekbe jár, ahol olyan ételeket eszik, amelyek a „földi halandó” számára teljesen ismeretlenek és nem melleleg elérhetetlenek. A korabeli kritikák például azt is nehezményezték, hogy Ellis „agyatlan fogyasztóként” ábrázolja a manhattani yuppie-kat. Sári B. László nagyon helyesen világít rá, hogy Patrick Bateman a kulturális fogyasztás „értő kritikusaként”, és nem hétköznapi fogyasztóként jelenik meg a regényben. Az *Amerikai Psycho* azt a kényes társadalmi jelenséget is ábrázolja, hogy az, ami az elbeszélőnek anyagi jólétéből adódóan bőségesen megadatott, arra az alsó középosztály csupán csak vágyakozhat. Ezért értelmezhető a kritikusok körében az „agyatlan fogyasztó” az utálat jeleként.¹⁸

Feltűnő jelenség, ami már a *Nullánál is kevesebbnél* is megfigyelhető, de itt már halmozottan igaz, hogy az elbeszélő nem rendelkezik identitással. Mindenfajta önazonosságát vagy a televízióból származtatja, vagy azokkal a termékekkel azonosítja magát, amelyeket épp vásárolt. Bán Zsófia kijelentésével értünk egyet, melyet már a regényhez írt utószóban kiválóan megfogalmaz: „A regényben a személytelenség, arctalanság pornográfia tombol partikularitása, identitása, bizonyossága itt csak a tárgyaknak van, csak a különböző márkanévek ismerhetők fel biztosan, a személyek nem.”¹⁹ És ez a hatás csak még erőteljesebb lesz, amikor kiderül, hogy Patrick Bateman nem az egyedüli, ugyanis senki más nem hiszi, hogy rendelkezne identitással, mindenki összekever mindenkit mindenkivel. Néha fogalma sincs az elbeszélőnek arról, hogy épp kivel beszél. Ez is kiváló példája az ábrázolt társadalomban meglévő szerialét jelenségre: mindenki csinos, jól öltözött és gazdag, így senki sem emlékszik pontosan a másik nevére, sőt a meggyilkolt emberek többségét nem is keresik – fel sem merül az egyének hiánya.²⁰ Bateman egy alkalommal a férfimosdó egyik repedését bámulva azzal a gondolat-tal játszik el, hogy mi lenne, ha összezsugorodna és belebújna, hogy eltűnhessen: „valószínűleg senkinek se tűnne fel, hogy eltűntem. Senki... se... bánná.”²¹ Identitásképző elem lehet ugyanakkor az a fajta hatalmi játék, amit ő játszik, illetve a névjegykártya-jelenség.

Az elbeszélő sem hiszi, hogy mások rendelkeznének identitással, mert ő sem tudja senkiről, hogy kicsoda. A zavaró jelenségek sora egyre nő, amikor egy idő után világossá válik az olvasó számára, hogy az elbeszélő azért mást is csinál a felsorolt tevékenységeken kívül: nőket ver ruhafogással, hajléktalanokat kínoz és öl meg, kollégákat gyilkol, nőket és férfiakat csonkít meg és főz meg, több nőt meg is erőszakol, majd fűrógéppel feldarabol. Ellis egy új és különleges eljárást alkalmaz: nem tesz különbséget az elbeszélői nyelvben. A gyilkosságait is ugyanazon a szenttelen hangon közli, mint a korábbi eseményeket, pl. a vacsoráját.

Félmeztelen vagyok, úgy tanulmányozom magam az X-kluzív kondicionálószalonnal öltözőjében a mosdókagylók fölötti tükörben. A karizmom duzzad, a gyomorfalamban feszesebb nem is lehetne, a mellem

18 Vö. SÁRI, I. m.

19 BÁN Zsófia, *Yuppikarusz bukása* = Bret Easton ELLIS, *Amerikai Psycho*, Európa Könyvkiadó, Budapest, 1999, 576.

20 Vö. KÉKESI KUN Árpád, *Az értelemhiány keresztútjai*, Literatura, 1996/1., 71.

21 Ellis, *Amerikai Psycho*, 2016, 319.

22 Uo., 526.

23 Anthony BURGESS,
Gépnarancs, ford.
Gy. HORVÁTH László,
Európa Kiadó,
Budapest, 2007, 42.

akár az acél, a hasfalam kőkemény, a szemem fehérje, mint a jég. Az öltözőszekrényemben három vagina hever, melyeket nemrégiben metszettem ki mindenféle nők testéből, akiket a múlt héten öltem meg. Kettő már meg is van mosva, a harmadik még nincs. Az egyikre hajcsattal kedves kis svájcisapkát tűztem, a kedvencemre pedig kék szalagot (Hermés) kötöttem.²²

Az elbeszélő számára tehát nincs semmiféle különbség a vásárlás és a mézszárlás között. És, hogy a felsoroltakon kívül mit csinál még az elbeszélő akkor, amikor épp nem gyilkol? Például a végtelenségig sorolja a márkaneveket, különös tekintettel az ásványvizek típusaira, vagy szinte már szaklapokba illő leírásokat ad kedvenc együtteseiről, énekeseiről. Itt egy érdekes és fontos intertextusra hívnám fel a figyelmet: a zenei elemek alkalmazásánál eszünkbe juthat Anthony Burgess 1962-ben megjelent regénye, a *Gépnarancs*, amelyben a szöveg nyelvezetének, stílusának szerves részét képezi a zene. „Utána a csodálatos Mozarttól hallgattam a Jupitert, és új képek, más licók jelentek meg, hogy a földbe tiporjam és szétloccsantsam őket, majd arra gondoltam, meghallgatok még egyet, mielőtt átkelek a határon, és mivel valami igazán sztárújt és erőset és határozottat akartam, J. S. Bachot vettem elő, a Brandenburgi versenyt, középső és alsó húrokra.”²³ „Zene ment, egy igen finom málenkij húros kvar-

Kert (...), köztéri intervenció (zöldségkertészet a Huesca-i béke-emlékműnél), fotók, vers, dal, Huesca, Spanyolország, 2006

tett, testvéreim, Claudius Birdmantól, akit jól ismertem.”²⁴ Alex, a főhős, fanatikus rajongója a klasszikus zenének, nem mellesleg motívációs hatásként is működik, ugyanis előfordul, hogy egy-két dallam után kedvet kap a késelésre. Eszünkbe juthat Bateman zenei aláfestése, amint Paul Owen meggyilkolását készíti elő. A zenei motívumok tehát a *Nullánál is kevesebb*hez képest nem merülnek ki a dalcímekben, hanem már komoly, egész elemzések is olvashatók. A márkanevek szerepével kapcsolatban Fodor Péter és L. Varga Péter megjegyzik, hogy ezek a regény fontos mediális előképének imitációi, és példának hozza fel az életmódmagazinok divatfotóit, melyek képaláírásai „tétélesen sorolják föl a modellen látható ruhadarabok és kiegészítők márkaneveit.”²⁵ Felveti továbbá annak a gondolatmenetnek a lehetőségét, mely szerint: „az azonos szintaktikai funkcióval bíró elemek halmozása, a személynevek és árucikkek leltárszerű felsorolása, a személyiség ismételhetségének és kicserélhetőségének tapasztalata Andy Warhol sorozatképeit is földézhethi.”²⁶

24 Uo., 50.

25 FODOR – L. VARGA, *I. m.*, 122.

26 Uo.

amamente
como una
tiñorizada
fortunada-
un estado
usticia de-
iendo otra
yes vigen-
falta en el
ará su no
es absolu-
que la re-
pañola de
'la lengua
ano...' y
'\$ lenguas
des en las
utónomas

ia lugar a
drán ser,
de todos
gón, una
nicación,
, es una
material
erie color
'\$ lequiter-
alista. Si
cidos de
'especies
habilitar
de la ne-
nas más
tar, reco-
encia de
to políti-
si, si de
gir entre
or ejem-
yo mis-

gias, tenemos una sociedad estable, madura y culta, es tiempo de avanzar todos para que el Aragón de mis hijos y de los hijos de todos sea más justo, más solidario, más abierto, más rico y más culto. Estamos ante otra oportunidad de hacer un poco de justicia, ¿la dejaremos otra vez escapar?

Miguel Ànchel BARCOS
Sabidnigo

La Paz

O me estoy haciendo viejo / o es que en Huesca cada vez / meán más fuera del tiesto / los miembros del Club Rotario / hicieron un monumento / deseándonos la paz / que todos tanto queremos.

Ayer sin buscar más lejos / me encontré con la sorpresa: / yo siempre vi en los jardines / tulipanes, pensamientos, / flores que oran la ciudad / y sirven de lactimiento.

¡Si que es cara la verdural! / pero en el Ayuntamiento / combaten la carestía / a base de plantar huertos.

Como el jardín de la paz / es tierra de regadío / está plantado de tomates, / cebollas para ensalada, / de lechugas y pepinos, / zanahorias y borrajas, / de hortalizas lo más fino.

Estando mirando al suelo / se me acercó un hortelano / que me dijo con tristeza: / "¡qué te parece Luciano!, / si poner en los jardines / los productos de la huerta / ya puedo cambiar de oficio / o a pedir en una iglesia.

En las rotondas patatas, / cebada en las jardineras, / en el parque entre los pinos / pondrán matas de maíz / "pa" comer los estorninos.

El agua de los pantanos / regará la Hoya de Huesca / y entonces tendremos todos / frutas y verdura fresca / recogida en los jardines, / cerrarán los verduleros / y en los "super" venderán / sólo sardinetas y huevos / que no se puedan plantar, / detergentes y jabones, / latas para conservar / los productos preparados; / por estas cosas y más / Dios nos coja confesados / si la cosa sigue igual.

Luciano VALLÉS

cartas@diariodelaltoaragon.es

DIARIO DEL ALTOARAGÓN agradece las cartas de sus lectores y escoge para su publicación las que no excedan de treinta líneas mecanografiadas (2400 caracteres). Es imprescindible que vayan firmadas con nombre y apellidos y debe constar la dirección, el teléfono y fotocopia del D.N.I. (escaneado en el caso de Internet). No se publicarán escritos firmados con seudónimo o iniciales. DIARIO DEL ALTOARAGÓN se reserva el derecho de resumir o extraer el contenido de las cartas cuando lo considere oportuno.

Összegzésképp megállapítható, hogy a zavaró jelenségek első és legfontosabb alapkitétele már a korábban említett (és a nem említett kritikák) többségében is megfogalmazódott: nincs morális ítélethozatal, nincs sikeres nyomozás, nincs lelkiismeret furdalás és nincs vége a gyilkolásnak sem. Az erőszak megtestesülését pedig nem egy külső – mint ahogy azt a *Nullánál is kevesebb* elbeszélője, Clay teszi –, adott esetben pl. egy nyomozó szemszögéből, hanem pont a gyilkoséból, belső nézőpontból mérjük fel. Ez a gyilkos azonban a befogadó számára szokatlan: nincs explicit módon kifejezett indítéka a gyilkosságokra. Az indíték mondhatni maga a gyilkolás. És, hogy a hatás még erősebb legyen, a laikus olvasó még ígéretet sem kap, de még csak nem is reménykedhet, hogy Pat Bateman abbahagyja a vérengzést.

A fogyasztás háromféle jelentést kap a regényben, melyek természetesen tovább oszthatók: vásárlás, evés, pusztítás. Patrick Bateman, a regény elbeszélője az ideális fogyasztó, ugyanis ennek a fogyasztási filozófiának a logikáját követi, mely azt is meghatározza, hogy a tevékenységek ne ismerjenek határokat. Bateman tehát nem ragad le a fogyasztói társadalom szabta korlátoknál, hanem ő ugyanezt az alapelvet alkalmazza az emberi társadalom egészére. Leegyszerűsítve: ha neki van pénze és van hatalma, akkor miért ragadjon le ott, hogy egy egyszerű, hétköznapi táskát vesz meg? Miért ne csinálthatna emberbőrből táskát? Hogyha a legfinomabb vacsorát eheti a legelőkelőbb étteremben, akkor miért ne ehetne embert ugyanúgy, pusztán fogyasztási kedvből? Ez lehet az egyik magyarázat Bateman konzumvilágára. Tehát a fogyasztás logikájának a végső megvalósulása válik az ironia forrásává: amikor már nem egyszerűen az árucikk, az élelmiszer, az ital és a kábítószer az, ami fogyasztható, hanem a többi ember is fogyasztás tárgyává válik. A regényben ábrázolt konzumtársadalom alapanyagává tehát a test válik – a materialista kultúra végső megvalósulását láthatjuk.²⁷

Egy olyan szatírával van dolgunk, ami azzal a gondolattal játszik el: milyen következményei lehetnek a posztindusztriális, fogyasztói társadalmi logika végletekig vitelének? Ezt az emberekre és mindenre kell érteni. Mi történne, ha azt mondanánk, hogy mostantól minden árucikk? Alapelve: ha ezt és ezt elfogyasztja és nem elégíti ki, akkor újabb és újabb termékeket fog magának keresni. Gyakorlatilag nincs különbség termék és ember között. És ahelyett, hogy tojással, vagy kólával lenne tele Bateman hűtője, női agyvelővel és férfi vérral van tele – hiszen ez számára mind ugyanazt jelenteni: fogyasztani, fogyasztani, fogyasztani. És ahogyan azt Kékesi Kun Árpád is megállapítja: „az egyén nem más, mint a fogyasztóipar által gyártott sorozattermék”.²⁸

Nagyon fontos továbbá – és ezt nem vette figyelembe annak idején a kritikusok többsége –, hogy gyökeres különbséget kell tenni az elbeszélő és az író között. A fiatal, gazdag és sikeres Ellis, illetve a fiatal, gazdag és sikeres Bateman egymás értelmezőjévé vált annak idején. Bateman azonban egy embergyűlölő gyilkos, Ellis pedig egy embergyűlölő gyilkost ír le, és a gyilkolást társadalmi kontextusba

helyezi. És hogy többek között miért volt baklövés a szerzőt a főszereplővel azonosítani? Fodor Péterék példaként hozzák fel erre a *Randevú Evelynnel* című fejezetet,²⁹ melyben Bateman fülére tapasztott kézzel hallgatja barátnőjét, az elmondottak ugyanis unalmasak és közömbösek számára, de nem kevésbé informatívak annál, mint amit Bateman szövegalkotóként produkál a könyv meghatározó részében. És ezzel kapcsolatban egy találó választ fogalmaznak meg: „A könyvet »felszínessége« miatt elunó és kárhóztató egykori kritikusok hada így tulajdonképpen Bateman viselkedését ismételte meg – innen nézve az is világossá válhat, miért volt végtelenül elhibázott szerző és főszereplő azonosítása a regény megjelenése körüli vitában.”³⁰

A sorozatgyilkos-jelenség

„De még évekkel később sem voltam képes a könyvre nézni, nemhogy megérinteni vagy újraolvasni – volt benne valami... hát igen, valami gonosz.”³¹

Ahogy az előző fejezetben kiderült, a szerialitás fontos eleme a regénynek. Ezt az elvet továbbá a sorozatgyilkosságok, a sorozatgyilkos motívuma is alátámasztja. A sorozatszerűség azonban meghatározza a műalkotás tárgy- és karakterábrázolásán túl a befogadói értelmezést, illetve pozíciót is.³²

A regény címe a Hitchcock-klasszikuson túl explicit módon utal a főszereplő tébolyultságára, ugyanis a sorozatgyilkosok nagy része bizonyíthatóan pszichopata tulajdonságokkal rendelkezik. Gyakran jellemző rájuk, hogy cselekedeteiktől eltekintve viszonylag normális életet élnek. Ugyanúgy, mint Bateman esetében, akinél nem jelenthető ki teljesen egyértelműen, hogy mentálisan stabil-e, vagy sem – így meglehetősen összhangban van a regény címében rejlő „Psycho” utalásrendszerével.³³ Egy kriminológiai kérdésekkel foglalkozó oldal a sorozatgyilkos fogalmát az alábbi módon definiálja: „A sorozatgyilkosokról általánossággal megállapítható, hogy fehér, heteroszexuális férfiak, akik a húszas és harmincas éveikben járnak. A gyilkosok egy része bonyolult fantáziavilágban él, amelyet maga épít, az ebből való kitérés a csúcspont, amit az első gyilkosság jelez. Áldozataik között lehetnek nők, férfiak, gyerekek egyaránt.”³⁴ A hasonlóság Patrick Bateman és a definíció között úgy gondolom, megkérdőjelezhetetlen. A szaklapok és leírások gyakran azt is említik, hogy az ilyen gyilkosok általában problémás gyermekkort, esetleg családi háttért tudhatnak maguk mögött. Ezt a leírást még tovább erősítheti az, amikor kiderül, hogy az elbeszélő külső ránézésre egy átlagos családból származik, de abban a fejezetben, ahol a testvérével találkozik egy bárban,³⁵ illetve akkor, amikor a begyógyászott anyját látogatja meg a szanatóriumban,³⁶ egyre inkább világossá válik, hogy a családtagjaival nem értik meg egymást, nem tudnak értelmes párbeszédet sem folytatni (párhuzamként szintén említhető Clay viszonya testvéreihez és szüleihez).

29 FODOR – L. VARGA, *I. m.*, 106.

30 *Uo.*

31 Bret Easton ELLIS, *Holdpark*, ford. M. NAGY Miklós, Európa Kiadó, Budapest, 2008, 28.

32 BÁN Zsófia, *Túl a minimalizmuson. Paradigmaváltás Bret Easton Ellis Amerikai Psychojában*, Prae, 2004/2., 7.

33 A regény címének utalásairól bővebben: FODOR – L. VARGA, *I. m.*, 101–102.

34

<http://www.mayhem.net/Crime/serial.html>

35 ELLIS, *Amerikai Psycho*, 2016, 317–325.

36 *Uo.*, 519–520.

37 Uo., 134.

38

<https://www.thoughtco.com/serial-killer-edward-gein-972713>

39

<http://www.biography.com/people/ted-bundy-9231165>

40 FODOR – L. VARGA,
l. m., 109.

Nem elhanyagolható az a tény sem, hogy Pat Bateman fokozottan érdeklődik a sorozatgyilkosok iránt. Ez az első olyan jelenség a regényben, amellyel kitérnek társai közül. Erre kiváló példa, amikor egy párbeszéd során a barátainak felemlíti Ed Geint és az ő álláspontját a nőkről, aki először elgondolta, hogy milyen lehet rendesen megismerkedni egy nővel és beszélgetni vele, végül, hogy miként mutatna a feje egy pózna végén. A társai ezzel a közbeszólással nem tudtak mit kezdeni, zavarukban felnevettek.³⁷ Egy-két mondatkorábban azonban megemlézték, hogy Batemant mindig is érdekelték a sorozatgyilkosok. Világosan kiderül a szöveg egészéből, hogy egyes bűnözők tevékenységével teljesen tisztában volt, többször hivatkozott rájuk, gyakran már példaképnek is tekintette őket. Így talán nem elhamarkodott az a kijelentés sem, hogy cselekedeteiben szerepe lehetett sorozatgyilkos és ámokfutó „elődjének”, melyek valós történelmi személyiségek, brutális gyilkosságaikat valóban elkövették. Ed Gein és Jeffrey Dahmer például szexuális és kannibalisztikus vágyait élte ki áldozatain, Gein ráadásul azok húsát és bőrét felhasználva különféle tárgyakat is készített. Előbbi esetében például Batemannel párhuzamot vonva az is hasonló, hogy közvetlen társasága, baráti köre semmit nem tudott valódi énjéről, a kedves oldalát ismerte, valamint, hogy családi háttere szintén problémás volt – bár Gein esetében vallási fanatikus anyja révén ez hatványozottan befolyásolta későbbi cselekedeteit.³⁸ Patrick foglalkozott más sorozatgyilkosokkal is. Meghatározó volt számára pl. Ted Bundy, akinek a nevéhez harminc gyilkosság fűződik, aki ugyanúgy külsőre a megnyerő, intelligens oldalát mutatta, de áldozatai között szintén megtalálhatók nők és fiatal lányok, sőt még egy tizenkét éves is. Bundyt végül 1989-ben kivégezték³⁹ (a regény írását épp ebben az évben kezdte meg Ellis). Nagy érdeklődéssel figyelte továbbá Charles Manson és David Berkowitz „pályafutását” is.

A regény főszereplője egyszerre szolgál kriminológiai és film-történeli mintázatként, ugyanis a hasonlóság tagadhatatlan Bateman karaktere és a klasszikus slasher horrorok szadista elkövetői között.⁴⁰ A filmes médiumok tekintetében a recepciótörténet kérdésénél már említettem, hogy *A texasi láncfűrészes mészárlás*, vagy épp a *Freddy Krueger* karakter valamiért befogadhatóbb volt a közönség, a nagyérdemű számára. A válasz erre abban rejlik, hogy ezek a klasszikusok mind szolgálnak egyfajta indoklással, lélektani magyarázatokkal.

Egy érdekes párhuzam: *A bárányok hallgatnak*

A sorozatgyilkos-jelenség vizsgálatánál szeretnék egy rendkívül érdekes párhuzamra rávilágítani. Ed Gein történelmi jelentőségű brutalitása azért sem elhanyagolható, mert az *Amerikai Psychon* túl más jelentős művek inspirációjaként is szolgált. Ő adta az ihletet például *Buffalo Bill* karakterének megformálásához is, *A bárányok hallgatnak* című regény és annak filmes adaptációjához egyaránt. Itt válhat fontossá és egyben

érdekessé a sorozatgyilkos kérdéskörének szempontjából a két mű, az *Amerikai Psycho* és *A bárányok hallgatnak* összevetése.

A Thomas Harris által írt *A bárányok hallgatnak* című regény⁴¹ 1988-ban jelent meg és nagysikerű klasszikussá vált, díjazott darab lett. A siker tovább halmozódott, amikor 1991-ben elkészült a filmes adaptációja is (r: Jonathan Demme). Ugyanebben az évben jelent meg az *Amerikai Psycho* című regény is. Azt, hogy ezt a regényt hogyan fogadták, már tárgyaltam a vonatkozó fejezetben. *A bárányok hallgatnak* filmadaptációja – mely szinte ugyanakkor látott napvilágot – viszont teljesen ellentétes fogadtatásban részesült: öt Oscar-díj, Golden Globe- és BAFTA-díjak, és még számos elismerést és jelöléseket kapott. Mindkettő témája mondhatni ugyanaz: sorozatgyilkos és sorozatgyilkos. Ráadásul az utóbbinál kettő is megjelenik: Hannibal Lecter (Anthony Hopkins alakításában) és a már korábban említett Buffalo Bill (Ted Levine), akit üldöznek – mivelhogy nők bőréből varrt magának ruhát. Ellis regénye botránykönyv volt a megjelenésekor, a Jonathan Demme által rendezett pszichothrillert pedig mindenki felmagasztalta (megj. az *Amerikai Psycho* 2000-ben megjelent filmadaptációja szintén nem lett megközelítőleg sem olyan sikeres). Felmerül a kérdés, hogyan lehetséges az, hogy az egyik egy hatalmas, közönségsikert arató film (már a könyv is az volt), amit még a viszonylag konzervatív amerikai filmakadémia is elismer és számos díjjal jutalmaz, a másik, ami pedig ugyanebben a téma- és tárgykörben születik, egyszerűen nem lesz az?

A válasz első megközelítésben a *politikai korrektség* fogalma lehet. Eszerint egy patriarchális világban a Nő az, aki megfejt a dolgokat és felülmúlja a Féfit – adott esetben a nyomozó társaságot és természetesen az üldözött sorozatgyilkost (itt eszünkbe juthat a feminista tiltakozók hada Ellis regényének megjelenésekor). A regény főszereplője Clarice Starling női FBI-ügynök (a filmben Jodie Foster alakította), aki – egy kis túlzással mondhatni a történelemben először – sokkal okosabb, mint a teljes, férfiakból álló FBI együttvéve. Egyrészt felülmúlja a többi férfi nyomozót (sokkal jobb és ügyesebb náluk), másrészt felülmúlja azt a – talán férfinak nevezhető – Féfit, akit ő üldöz. A történethez hozzátartozik, hogy Hannibal Lecter segítségével viszi ezt véghez, de még ebben is sokkal jobb, mint a többiek: ő ugyanis az egyetlen, aki beszélgetni tud Hannibal Lecterrel.

A válasz második megközelítése az az elhanyagolható tényező, hogy *A bárányok hallgatnak* egy rendkívül *áttekinthető világban* játszódik. A gyilkosságok valóban iszonyatosan szörnyűek, de ezeket a gyilkosságokat nem is látjuk, legfeljebb az áldozatokat:

– Starling, a Tárgymutató már tudja, hogy Bill fiatal, fehér bőrű nőket öl meg, és megnyúzza őket ... már azt is tudja, hogy Bill a folyóba dobja az áldozatait. ...

– Ez a hatodik áldozat, de az első, akit megskalpolt. Az első, akinek háromszög alakú darabokat vágott ki a vállából. Az első, akit mellbe lőtt, és az első, akinek egy rovar gubóját találtuk a torkában.

– Kifejejtette a törött körmöket.⁴²

41 Thomas HARRIS, *A bárányok hallgatnak*, ford. FALUDI Sándor, Magvető, Budapest, 1991.

42 *I. m.*, 91.

43 ELLIS, *I. m.*, 496–499.

44 BÁN, *Yuppikarusz bukása*, 575.

45 FODOR – L. VARGA, *I. m.*, 109.

46 *Uo.*, 104.

A könyvben jól látható, hogy az áldozatok nem a szenvedés demonstrálásának funkcióját töltik be, hanem egyfajta térképként működnek a gyilkos megtalálásának folyamatában. Mintha egy „műalkotás” lenne, amit az FBI-ügynöknek kell megfejteni. Az áldozatok tehát ebben az értelemben nem is valódi áldozatok, hanem csupán a mintázat részei. Ilyen szempontból ez a Clarice Starling nevű FBI-ügynök abban különbözik a többiekétől, hogy ő egy remek művészettörténész is egyben: olvasni tudja a jeleket, ránéz ezekre az áldozatokra és holttestekre és látja mögöttük az indítékot, a gyilkosság szándékát. Sohasem azt mutatja, hogyan, miként, milyen elvetemült módszerekkel mészárolja le a sorozatgyilkos az áldozatait, hanem mindig azt, ahogyan ezeket a nyomokat megpróbálják értelmezni.

Összegzésképp megállapítható, hogy a könyv, ill. a film esztétikai kategóriákban gondolja el és interpretálja a gyilkosságokat, a morális borzalmat. Azt a látszatot próbálja kelteni, mintha ezek az áldozatok nem valódi emberek, hanem csak műalkotások lennének. Véleményem szerint pontosan ezért volt elviselhető ez a regény és adaptációja. Hasonlóan szörnyű a témája, de sohasem a gyilkosságok közeléből látjuk a történéseket, hanem mindig a nyomozó szempontjából, mindig valaki másnak a szemszögéből, és mindig annak a reményében, hogy a végén valaki mégiscsak megkapja a méltó büntetését, valaki mégiscsak le lesz tartóztatva, meg lesznek bosszulva ezek a sorozatos gyilkosságok.

Ezzel szemben az *Amerikai Psycho* esetében az elbeszélés kizárólag a gyilkos szemszögéből zajlik, aki – ahogy korábban már elemeztem – ugyanúgy kezeli az embereket, mint a fogyasztási cikkeket. Kivételt képez a *Hajsza, Manhattan*⁴³ című fejezet, ahol egy rövid időre harmadik személyűvé válik az elbeszélő. Ez a világ teljesen áttekinthetetlen mind számunkra, mind a gyilkos számára a regényben. A bűnre következő bűnhődés narratívája nem valósul meg. Nincs lehetőség a megváltásra és nincs lehetőség a bűnhődésre és a büntetésre sem ebben a világban – a per technikai okok miatt elmarad, ugyanis nincs, aki ítélkezzen felette, sem ő maga, sem senki más.⁴⁴ A regényben nem alakul ki az a külső perspektíva, mely a bűnügyi történetekben a nyomozó munkája által jön létre, s amely nem pusztán a *mi történt*, de a *miért történt* kérdésre is válaszol tudna szolgálni.⁴⁵ Tehát nem úgy működik, mint *A bárányok hallgatnakban*, hogy „valóban rettenetes dolgok vannak ebben a világban, de mi helyrehozzuk, vagy legalábbis megpróbáljuk.” Épp az ellenkező narratíva valósul meg: „rettenetes dolgok vannak a világban és mi okoztuk azokat.”

Érdemes megemlíteni még a jelek működését is. Clarice Starling FBI-ügynök remekül értelmezi és olvassa a jeleket. Ezzel szemben Patrick Bateman azért is válik megbízhatatlan és szélsőséges elbeszélővé, mert elveszíti azt a képességét, hogy értelmezni tudja a jeleket. Nem tud különbséget tenni dolog és jel között – példaként említhető, amikor a bankautomata képernyőjén megjelenő szöveget gyilkosságra való buzdításnak olvassa.⁴⁶

Felmerül továbbá az a kérdés is, hogy miért ennyire részletesek a gyilkosságleírások Ellis regényében. Véleményem szerint nem azért, mert a szerző élvezeteket látott volna a tényleges leírásokban, esetleg azok elképzelésében, hanem azért, mert a többi regényben és filmben is pont ugyanez történik, csak ott egyszerűen nincsen explicit módon kifejezve. Mindig csak utólag következtetünk arra, hogy mi történt, vagy történhetett. A korábbi, hasonló tematikájú regények és a már említett filmek, valamint azok díjai mind azt bizonyítják, hogy az embereket érdekli, igénylik a brutalitást. Ha ezt elismerik másfajta médiumokban, másfajta elbeszélésekben, akkor miért nem kíváncsiak arra, ahogyan ez a sorozatgyilkos ténylegesen elköveti a gyilkosságait? Ellis nem azért írja le és részletezi a gyilkosságokat, mert azok olyan jók, vagy élvezettel bírnak, hanem épp ellenkezőleg: mert azok *borzalmasak*. Mindenféle átesztétizált dologgal szembezáll: az áldozat nem egy műalkotás, ami elvezet a gyilkoshoz. Azt akarja demonstrálni, hogy az áldozat igazából rettenetes módon szenved. És ahogyan ezeket az embereket meggyilkolják, az egy morális, fizikai borzalom is egyben.

Teljesen elfogadható és megérthető az is, ha ez valakinek nem tetszik – akkor nyilván ne olvassa el a regényt. Valójában azonban ugyanaz történik, mint a többi, hasonló tematikájú regényben és filmben, csak másik szempontból, egy ez idáig szokatlan perspektívából: a sorozatgyilkoséból. És ebben a megközelítésben is értelmezhető Fodor Péterék kijelentése:

[...] az *Amerikai Psycho* a társadalmi-történeti, de a kulturális és a médiumok által átalakított mintákat és kliséket egyaránt fölhasználja, ami bár azt a látszatot kelti, mintha típust rajzolna meg, valójában rendkívül nagymértékben viszonylagosítja, kulturálisan és mediálisan megtöbbszörözi, illetve úgyszólván „szétírja” azt.⁴⁷

A valós és az imaginárius

A regény olvasása alatt, ill. után okkal merül fel a kérdés: a főszereplő, Bateman ténylegesen elköveti-e agresszív cselekedeteit, vagy ez pusztán a képzeletének a szüleménye? Bán Zsófia szerint amennyiben az utóbbi lépne érvénybe, akkor ez a fajta értelmezés azonnal ártalmatlanná tenné a könyvet – tehát idealizálná azt. Felveti továbbá azt a tényt is, mely szerint a mű egyfajta szimulákrumként is működik, hiszen az a valóságnak az egyenrangú része, megismétlése, ugyanis a könyv megírása önmagában is a könyvben leírt szörnyűségek sorozatába illik.⁴⁸ A kritikusok körében azonban nincs egyetértés ebben a kérdésben sem. Ebből adódik továbbá az a felvetés is, hogy az olvasó milyen mértékben bízhat Bateman elbeszéléseiben.

Julian Murphet a témával foglalkozó könyvében azon az állásponton van, hogy a gyilkosságok és túlkapások csupán Bateman fantáziájában játszódnak le, ezáltal az elbeszélő rendkívül megbízhatatlanná is válik: „Az elbeszélőnk nem csupán megbízhatatlan, de érdemtelen

47 Uo., 110.

48 Vö. BÀN, *Túl a minimalizmuson*, 8.

49 Julian MURPHET, *Bret Easton Ellis's American Psycho: A Reader's Guide*, Continuum contemporaries, New York, 2002, 48.

50 Vö. FODOR – L. VARGA, *I. m.*, 113.

51 H. NAGY Péter, *Imaginárium I. = Uő. Kánonok interakciója*, FISZ, Budapest, 1999, 117.

52 Vö. SERESS Ákos, *Identitás és brutalitás: a személyiség problémája az Amerikai Pszichóban*, Iskolakultúra, 2003/4., 116.

is és csapongó izgalomba hozott akkor, amikor rám erőtette ennek a ténynek a felismerését.”⁴⁹ Murphet tehát azok közé a kritikusok közé tartozik, akik egyértelműen azt állítják, hogy Bateman tettei csupán a képzeletének a szüleményei. Ugyanakkor az is tény, hogy Owen eltűnése még nem bizonyíték a gyilkosságra, hiszen több karakter is indokolatlanul köddé válik a regényben, gondoljunk csak Tim Price-ra. Mivel Bateman kulcsa az utolsó látogatása alkalmával nem paszszolt Owen lakásának ajtajába és a berendezés is megváltozott, azt engedi feltételezni, hogy Bateman azelőtt még soha nem volt Owen lakásában. Fontos azonban megjegyezni, hogy nem szabad teljes mértékben az elbeszélői pozícióra támaszkodnunk. Az elbeszélő ugyanis megbízhatatlan is lehet, hiszen csak tőle értesülünk arról, hogy lemészárolta Paul Owent, majd szintén tőle tudjuk meg, hogy találkozik vele az utcán. És ehhez hozzájön az, hogy Bateman vallo-mását egy olyasvalaki próbálja meg cáfolni, aki egyáltalán nem nevezhető megbízható külső távlatnak, hiszen hogyan lehetne Harold Carnes állításának hinni, ha ő maga Davis Donaldsonnak véli Batemant. A regény befogadásánál tehát még annak a kérdésnek a megválaszolása is problémás, hogy vajon mi tekinthető a fiktív világban reálisan megtörténő eseménynek.⁵⁰

Az immanens világ egy csapásra megkérdőjeleződik, amikor a korábban meggyilkoltról kiderül, hogy életben van. H. Nagy Péter e két verzió számbavételénél rávilágít arra, hogy a regény narratív szerkezetét nem pusztán „egy történet elbeszéléseként” kell értelmeznünk, továbbá, hogy e két szint viszonya nem definiálható kellőképp a megfeleltetés és az egyértelműség alakzatával. „Paul Owen története felszámolódik, elbeszéléseiben létezik pusztán, melyek (jelen esetben) az eldöntetlenség alakzata mentén »rendeződnek«. Fontosabb lehet természetesen, hogy eme kontingenciát csakis az olvasó trópusa írhatja bele a regény szövetébe, hiszen az elbeszélésben nem reflektálódik e viszony.”⁵¹ A valós és az imaginárius közti viszony egyre feszesebbé válik azáltal, hogy a fikcióképző aktus folyamatosan emeli át a márkák, szereplők, szórakozóhelyek és cégek neveit a külső kontextusból, azaz a tömegkultúrából. A fősze-replő, Bateman által nézett filmek és a különböző műsorok pedig a szó szerinti átvételekről tanúskodnak. Ezzel együtt meg kell azonban jegyezni, hogy nem húzható éles határ a valós és a fiktív között a regényben, ugyanis a *Hajsza, Manhattan* fejezet kivételével én-elbeszélés működik. Sokkal inkább a kettő egymásba játszása történik.⁵²

A pszichopataktnál gyakran előfordul egyfajta kettős énképződés, mely egyik részről a környezete számára egy megnyerő, magabiztos és megbízható képet sugároz, s pont ezért vált ki óriási megrökönyödést, mikor az agresszív cselekedeteire fény derül (lásd pl. az említett Ed Gein esetét). Itt eszünkbe juthat az a rész, amikor a regény vége felé Bateman az ügyvédjének mindent bevallott, de ő egyszerűen nem tudta elhinni, és nem mellesleg az alábbi jelzőkkel is illette: „Bateman olyan általános seggnyaló, olyan pubika, hogy a dolog nem volt igazán hiteles. Egyébként jól rohögtem rajta. ... Ez a

Bateman felcsípni se tudna még egy call-girlt se, nemhogy... mit is mondtál, hogy mit csinált vele?”⁵³ Jól érzékelhető tehát, hogy sok mindent gondolnak róla, de a gyilkosságokat nem feltételezik. Sőt olyan elemzések is születtek, amik a kettős én szemszögéből nézik a történeteket, és párhuzamot vonnak Batman, a szuperhős alakjával is,⁵⁴ akiről tudjuk, hogy kettős életet él. Ezek azonban csak lehetséges utalások arra, hogy Bateman valójában csak hallucinál, és korántsem meggyőző bizonyítékok. Az az olvasó, aki azonban eltökélten hiszi, hogy Bateman valóban elköveti ezeket a kegyetlenségeket, gondolkodás nélkül meg tudja magyarázni például a nem oda illő kulcsot azzal, hogy nyilván zárat cseréltek, ugyanúgy a lakás berendezését, miután észrevették a gyilkosságokat. És természetesen az ingatlanügynök azért nem említi a gyilkosságokat, mert a potenciális ügyfeleit nem akarja elriasztani.

A kettős én meglepte azért is problémás kérdés és azért sem jelenthető ki egyértelműen, mert Bateman tudatosan próbálja meg felhívni a társai figyelmét arra, hogy valami nincs rendben. Folyamatosan jelzéseket tesz a felszín alatti énjéről, amit azonban a körülötte lévő világ teljes mértékben figyelmen kívül hagy. A regényben már az első fejezetben bevallja, hogy kicsoda is ő valójában: „Ő egy nagyon helyes kisfiú, igaz-e, cucikám? – Nem éppen – motyogtam magamban – én egy közveszélyes pszichopata vagyok.”⁵⁵ Itt szintén jól látható az a már-már parodisztikus különbség, ahogyan a külvilág és ahogy Bateman tekint saját magára. Másik kiváló példa, amikor társai megkérdezik, hogy mihez van kedve, így felel: „Én a legszívesebben... péppé verném egy nő arcát egy téglával.”⁵⁶ Ezt a váratlan kijelentését szintén figyelmen kívül hagyja a publikum. De még számos ilyen explicit utalást tesz Bateman arra, hogy nincs minden a helyén, amivel jelezni szeretné környezetének a belső hajlamait. Eszünkbe juthat még az a rész is, amikor tömeggyilkosnak öltözik egy halloween-buliban,⁵⁷ de nem ő nyeri a díjat, mert nem volt eredeti a jelmeze – holott mint a részből kiderül, nagyon is az volt. Ezek a jelenetek tovább erősítik a regény ironikus olvasatát. Itt ismét értelmezhető az egyén és társadalom közti viszony, hasonlóan, mint a *Nullánál is kevesebb* esetében, hiszen Bateman szándéka ezekkel a kiszólásokkal nem más, mint felhívni önmagára, azaz a szubjektumra a figyelmet. A materialista, eltárgyasult individuum tehát szintén fontos szerephez jut ebben a regényben is. Ezért elfogadható az is, hogy azok a kritikusok, akik körébe Murphet is tartozik, Bateman karakterében nem a valós sorozatgyilkost, hanem sokkal inkább a nyolcvanas évek yuppie-társadalmának szimbólumát és a kapitalizmus allegóriáját látják.

Végezetül pedig nézzük meg, hogy a *Holdparkban* Ellis elbeszélője hogyan nyilatkozik a vizsgált kérdéskörünkről és az *Amerikai Pszichoról*:

Amellett Patrick Bateman nyilvánvalóan megbízhatatlan elbeszélő, és ha az ember ténylegesen elolvassa a könyvet, alighanem kételkedni

53 ELLIS, *I. m.*, 551.

54 Vö. FODOR Péter, *Hiszem, ha látom*, Prae, 2004/2., 18.

55 ELLIS, *I. m.*, 34.

56 *Uo.*, 445.

57 *Uo.*, 468.

58 ELLIS, *Holdpark*,
210–211.

59 FODOR – L. VARGA,
I. m., 193–205.

60 SERESS, *I. m.*,
118.

fog benne, hogy ezek a bűncselekmények egyáltalán megtörténtek-e. Komoly célzások voltak arra, hogy csak Bateman agyában játszód-
tak le. A gyilkosságok és kínzások valójában fantáziák voltak, melye-
ket a dühe és haragja táplált azzal kapcsolatosan, hogy milyen az élet
Amerikában, és hogy ez – függetlenül gazdaságától – mennyire csap-
dába ejtette. A fantáziák jelentették a menekülést. Ez volt a könyv
tézise. A társadalomról szólt meg az erkölcsökről és szokásokról, és
nem nők feldarabolásáról. Hogyan olvashatta a könyvet bárki is úgy,
hogy ezt nem látta?⁵⁸

Itt természetesen nem szabad azzal érvelni, hogy ez Ellis hangja, bár
kétségtelen, hogy a *Holdpark* elbeszélőjénél nehéz ezt a kérdést
eldönteni, hiszen ebben az esetben egy ál-önéletrajzi narrátorral talál-
kozunk, melyről részletesebben Fodor Péterék vonatkozó fejezetében
olvashatunk.⁵⁹ Vessünk egy pillantást az idézetre: az elbeszélő meg-
bízhatóságának kérdésénél Ellis (így hívják ugyanis az elbeszélőt)
világos álláspontot fogalmaz meg, mellyel tulajdonképpen igazat ad
Murphet korábbi feltételezéseinek és az imént említett állásfoglalá-
soknak is. Mint ahogyan azzal is, hogy az esetleges gyilkosságok
valójában csak a főszereplő fantáziájának szüleményei. És végül az a
kijelentése, hogy ez a regény tulajdonképpen a társadalmi állapotok-
ról és a pénz hatalmáról szól és nem a nők ellen elkövetett erősza-
kokról, szintén Murphet okfejtéseit juttatja eszünkbe, és nem melles-
leg jelen dolgozatot is alátámasztja.

Hiba lenne azonban csakis kizárólag ezen kijelentésekre támasz-
kodni és Bateman fantáziavilágával magyarázni mindent, ezzel egyi-
dejűleg viszont figyelmen kívül hagyni az erőszak ábrázolása által
kialakult hatást. Ellisnek ugyanis elképesztően kifinomult módon
sikerült az olvasót manipulálni az erőszak megjelenítésével, melynek
elemzésére ezen dolgozat a korlátok miatt már nem vállalkozhat. Az
olvasónak az a reménye, mely szerint az agresszív cselekedetek,
gyilkosságok csupán csak az elbeszélő képzeletében történtek meg,
további bizonyíték a regény működésének hatékonyságára.

Az erőszak megjelenítése tehát írott, papírra nyomtatott formá-
ban a szövegben explicit módon kifejezésre kerül, ugyanakkor folya-
matosan kibontakozik ennek a hatása, függetlenül attól, hogy
Bateman fantáziájáról van-e szó, vagy sem. S nem elhanyagolható az
a tény sem, hogy ahogyan Patrick cselekedetei mind egyre brutáli-
sabbak, mellette ugyanúgy egyre nevetségesebbek is. Innen nézve
egyértelmű, hogy a regény megjelenésekor hangoztatott „szépiro-
dalom megalázása” szóba sem jöhet – sokkal inkább a tömegkultúra
eszközkészletének paródiájáról van szó.⁶⁰

BAKA L. PATRIK

D’Arc vagy De Valois?

Manda Scott: *Tisztítótűz. A Jeanne d’Arc-titok*

„Szoborszerű arcát nézve Tomas arra jut,
hogy a francia uralkodói vér jobban érvényesül
a nők esetében, mint a férfiaknál.”
(Manda Scott: *Tisztítótűz. A Jeanne d’Arc-titok*)

Tanulságos kísérlet volna felmérni, hogy az egyes irodalmi zsánerek olvasóinál mi az elkötelezettség okozója, s ha a fantasynál és a sci-finél a valóság horgonyainak ilyen-olyan értelemben vett felhúzása a válasz, a szépirodalomnál pedig az írott szó által megragadott hétköznapi zeneművé nemesülése, akkor a történelmi regényeknél micsoda? Az iméntiekhez hasonló sablonválasz lehetne a letűnt korok megelevenedésének keresése, a történelemnek történetként való befogadása. Hiszen ha bennünk, emberekben van bármi közös, úgy az a történetek iránti vonzódás. Ám amint azt a posztmodern felfedezte, egy történet sokféleképpen elmesélhető, minek révén a stabilnak hitt régmúlt is megremeghet, az eleve idézőjelesen vett „igazság” tovább relativizálódhat.

A történettudomány, a történelmi regények és az allohistorizmus (alternatív történelem) ezen a ponton csúsznak egybe, s vesznek el egymás által kereteiket. Az első a megöröklött forrásanyagból kíván rekonstruálni, minél hitelesebben, noha ugyanaz a történelem nem csak a határ túloldalán válhat merőben mássá, de a szomszédos egyetlen történelemtanszékén is – ugyanígy van ez a mindennapi sajtóban a mindennapok eseményeivel: olvassunk csak el egy azonos témára írt cikket valamely liberális és radikális felületen. A történelmi regény a források közti hézagok kipótlása révén, a stabil sarkalatpontokhoz idomulva hívja életre a múltat, ismert alakok történetének kiterjesztésével vagy épp fikatív karakterek beemelésével fonva feszebbé a szálakat. Ezen a ponton viszont már allohistorizmussá válik – ahogy (kicsiben) az egyik történészi vélekedés és napihír-interpretáció is az a másikhoz képest –, mely pedig a történelem más alternatíváit vázolja fel: „*mi lett volna, ha...?*”-perspektíva.

Kérdés lehet tehát, hogy a történelmi regények és a velük rokon irányzatok olvasói az igazság kereséséért olvasnak-e ilyen műveket – a krimi esetében egyértelműen ez a helyzet: a titok és a rejtély felfejtése –, s ha igen, vajon tudatosítják-e, hogy a kapott válasz csak egyetlen fűszál a réten?

1 Manda SCOTT, *Tisztítótűz. A Jeanne d'Arc-titok*, ford. BALLAI Mária, Agave Könyvek, Budapest, 2015. Az alábbiakban megjelenő, eltérő tördelésű szövegrészek, illetve a jelzett oldalszámok is ebből a kiadásból származnak.

2 Desrix ugyancsak Brown felől nyit horizontot a regényre; kritikája egyértelműen a történelmi szál mellett teszi le a voksát. Lásd: DESRIX, *Manda Scott: Tisztítótűz – Nagyobb a füstje, mint a lángja?*, Geekz, 2015. október 5. = <http://geekz.444.hu/2015/10/05/mand-a-scott-tisztitotuz>

Másik nagy talány, hogy mitől lesz jó vagy rossz egy történelmi regény? A kormegidézés a lényeg? S ha igen, úgy hogyan tudjuk lemérni ezt? Esetleg a meggyőzés foka, az ok-okozatiság hitelessége a mérce? Ha irodalmi műként tekintünk rá, akkor talán, ám ha történelmi tények tolmácsolójaként, akkor... nem csak a történészeknek, de a kommunikációelmélet ismerőinek is lenne hozzánk egynehány szavuk.

Manda Scott regényét, a *Tisztítótűz*¹ a hátlapszöveg Dan Brown legjobb műveihez hasonlítja, ami a pörgő cselekményre nézve kétségkívül erény, ám ha a szerző konspirációinak megosztó jellegére gondolunk, az kissé talán relativizálja a párhuzam érdem-jellegét.²

Brown munkái ok-okozati felépítésüket tekintve példaértékűek, hacsak nem fordítjuk visszájára az író munkamódszerét: hőseinek kutatómunkája az olvasásfolyamat meghatározója, karaktereinek horizontja a befogadó horizontja, s a felfedezések megdöbbentő jellege a cselekmény bravúros szövegében saját felfedezésként is megélhető, kétségkívül azzal a hozadékkal járva, hogy a bennünket körülvevő emberi világ minden szegmense összefügg, háttérszervezetek működése halványítja el a véletleneket, s egy mindenféle esélyegyenlőséget eleve felfüggesztő közeggé válik társadalmunk. Mindez az egekbe törő fellegvár az alkotásfolyamat ismeretében omlik össze: Brown nem összefüggéseket talál a művészettörténetben, de a cselekményszövéshöz szükséges következő eszközt keresi, valamit, ami megfelel céljainak. Kvázi olyan művészeti alkotásokat rak egymás mellé, melyek a kívánt mederbe terelik a történetet. Bravúros konspiráció. A történelmi tények történelmi tabukkal, spekulációkkal való keverése akkor lesz veszélyes, amikor ma is működő szervezeteket vonunk be, a cselekmény révén általában határozott véleményt foglalva működésük mellett vagy szemben azzal. Brown munkái is ezen a ponton válnak megosztóvá, urambocsá' bulvárregényekké, melyek lételeme és kedvenc tápláléka a csúsztatás, amit szerzőjük titoknak nevez.

Scott ötszáz oldalas regénye két szálon fut: Incs Picaut rendőr százados öt napon át üldözi a polgármester-választások előtt álló Orléanst fenyegető csoportot, mely radikális iszlám szervezatként határozza meg magát, és tüzészetek sorozatával tartja rettegésben a lakosságot. A polgármesteri posztért a konzervatív színekben induló Luc Bressard, Picaut évszázados családi gyökerekkel bíró férje és a radikális Nemzeti Front jelöltje, Christelle Vivier versengenek. Mivel az NF kampánya a Jeanne D'Arc legendára alapozva úgy épült fel, hogy Viviert a Szűz analógiájaként tüntesse fel, válaszlépésként a Bressard-dinasztia ugyanezt kísérli meg Picaut-val, a nyomozásban betöltött központi szerepe apropóján. A helyzetet bonyolítja, hogy a százados épp válófélben van, s csak annak zökkenőmentes lezárásáért cserébe vállalja a „kötelességtudó” feleség szerepét, a történelem mindennemű viharaihoz és politikai áramlataihoz alkalmazkodni képes Bressardok kezéből ugyanis nem egyszerű a szabadulás. A regény azzal a tüzessel nyit, melynek elsőként volt halálos áldozata. Ian Holloway, Picaut elhunyt, derékba tört történészi pályát befutó apjának nagy tisztelője ugyanazt a veszélyes utat járta, mint kollégája: véleménye szerint a város szent-

je, a Szűz nem egy egyszerű parasztlány volt, hanem a francia királyi udvarban nevelkedett lovag, talán VI. (Őrült) Károly fattya – a rejtőzködő Marguerite de Valois –, akit az uralkodó abban a hitben nevelt katonává, hogy az majd a fiát segítve egyesíti újra az azincourti csatában elbukott Franciaországot.

[H]a alaposan megvizsgálnák a Szűz életéről szóló írásos emlékeket, kiderülne, hogy a lány tökéletesen kiképzett lovag volt, de mivel a tizenötödik században ezt senki nem tudta volna elfogadni, csodává avanszált. (302.)

Úgy tűnik, Holloway halálának elsődrendű okozói lehettek a birtokába jutott információk. Picaut nyomozása Orléans érrendszerének megannyi vénájába és artériájába vezet, szembeszállva vagy épp szövetkezve a katolikus egyházzal éppúgy, mint a város legbefolyásosabb iszlám drogbáráival is. Az igazság ugyanis nem csak a történészek által felépített parasztlány-legenda fellegráirai, de a választásokban résztvevő felek és a klérus ellen is szól. Valójában senkinek sem érdeke, hogy a kanonizált történelemmel ellenkező titkok kerüljenek napvilágra. Sokan közülük bármit és bárkit máglyára küldenének ezért.

A másik történet az 1400-as évek első felének derekán játszódik: Tomas Rustbeard, az angol régens, Bedford hercegének kémje nem egyszerűen a Szűz megölésére vállalkozik, hiszen annak halála még több franciát hajthatna az aranyliliomos zászló alá. Nem, neki a legendát kell elpusztítania: kideríteni az igazságot, hogy nem isten, de emberek akarata az, amit a parasztlány tesz... ami az angol korona fennhatósága alatt álló várak és városok sorának bukását eredményezi. Rustbeard szemszögéből járjuk végig a százéves háború legjelentősebb csatáit és ostromait. A történetbe visszaemlékezések, magyarázatok révén szivárog be a kor állampolitikája, a dinasztikus viszonyok, érdekek és célok³

– helyenként ezek direktsége tűnik fel a regény egyik gyengéjeként. A hit beleszövődik a mindennapokba, minden cselekedet meghatározója lesz...

Ez az olaj szent, hát nem érted? Franciaország királyai ezzel az olajjal voltak felkenve már akkor is, amikor Franciaország még nem is létezett. Ezt nem lehet semmissé tenni. Senki sem képes rá. (154.)

... de egyszersmind egy rendkívül ingtag háttér is, hisz ami a szembenálló felek egyikének isteni sugallat és közbenjárás, az a másiknak eretnokség – ne feledjük, ekkor még mindkét királyság a római egyház követője. Innen nézve a vallási ideológia pusztá eszközzé, a politika kétélű kardjává válik, amit oly sokat hirdetett szellemi felsőbbrendűsége ellenére a világi rend forgat. Rustbeard hite éppúgy megremeg: önmagában és korábbi elkötelezettségében is.⁴ Abban az értelemben bár sikerrel jár, hogy közel kerül a

3 A regény nem a kezdetektől tárgyalja Jeanne d'Arc történetét; az egyes visszaemlékezések, a szereplők viselkedése, egymáshoz viszonyulása, a szinkód pedig a Milla Jovovich főszereplésével készült, Luc Besson rendezte filmet idézik: *Jeanne d'Arc – Az Orléans-i szűz* (Rendezte: Luc Besson, Gyártó: Gaumont, Franciaország, 1999.)

4 „[A] kortárs történet-szál Dan Brown gyengébb könyveit idézi, a középkori viszont Steven Saylor legjobbjait: modern, izgalmas és olvasható, igazi kedvcsináló bevezető a francia történelemhez!” – Lásd: SZATMÁRI Péter, Manda Scott: *Tisztítóút*, Olvaslak, 2015. szeptember 17. = <http://www.olvaslak.hu/2015/09/17/manda-scott-tisztitotuz/>. A recepció nagyarányban a történelmi szál sikerességét, Tomas karakterének kidolgozottságát méltatja, noha sokan nehezményezik, hogy a máglyára koncentráló utolsó fejezet után az ő sorsának alakulásáról már semmi hírt nem kapunk. A napjainkban játszó történet-szál főleg kiterőssel tarkított, kevésbé eltalált részként értékeli, sablon-karakterekkel. A legproblémásabb jelenetek épp a záró fejezetet tartják, amely elnagyolt, önmagukba forduló illogikus hurkoktól terhelt. – Az értékelést az itt idézett kritikából összegeztük.

5 „A Tisztítótűz lassú kötet. Noha nem hiányzik belőle az akció és a rejtélyek csavaros megoldása sem, legnagyobb erényét mégis abban látom, ahogyan két, egymástól nagyon távol eső kor társadalmi, politikai és erkölcsi viszonyait mutatja be.” Lásd: *A lángoló Szűz* (Manda Scott – Tisztítótűz), Próza Nostra, 2016. március 5. =

<http://www.proza-nostra.com/iras/lan-golo-szuz-manda-scott-tisztitotuz>

6 „[A] szerző ügyesen lovagolta meg az iszlám terrortól való kollektív félelmet, és célozta meg a konspirációs teóriákra fogékony nép lelkét.” Lásd: BARRABAN, , Könyvesblog, 2015. szeptember 1. = http://konyves.blog.hu/2015/09/01/jeanne_d_arc_660

7 A téma kapcsán kétségkívül figyelmet érdemel Michel Houellebecq disztópiája, a *Behódolás*, melynek jóslata szerint a Nemzeti Front után, a mából nézve néhány évtized múlva egy iszlám párt alapít kormányt Franciaországban. Lásd: Michel HOULLEBECQ, *Behódolás*, ford. TÓTFALUSI Ágnes, Magvető Könyvkiadó, Budapest, 2016.

Szűzhöz, s kutakodása és egyre feszesebb kapcsolatai révén az igazsághoz is, mindez a titok megszerzésének pillanatában azonban már mit sem számít, hiszen Tomas a kor ridegsége, minden konvenció és saját céltudatos jelleme ellenére sem lesz képes parancsolni az érzelmeinek. Neki sikerül elfordulnia Bedford ezüsttel teli erszényeitől, ami kétségkívül az árulók bibliai szimbólumaként szűrődik be a regényszövetbe (Lásd: 422.). Jeanne ügye és Jeanne maga már életében szentté lesz a számára... még ha egészen más értelemben is.

D’Alençon szereti a lányt. Nem csoda. Melyik férfi ne szeretné, aki látta már csatában? Melyik férfi ne szeretné, aki megtapasztalta a bátorságát? Melyik férfi ne szeretné...? [...] Megragadja a szűz kezét. Minden különösebb gondolkodás nélkül felemeli és megcsókolja, éppen csak hozzáérinti ajkait az elgyötört, sebes bőrhöz. És ezzel elveszett. (258.)

A regény két idővonalát olvasva olykor az az érzésünk támad, hogy a világ és a benne élők, a sors folyamának alakítói, az emberek mit sem változtak hatszáz év alatt.⁵

A múlt és jelen párhuzamai egyértelműek, hisz amíg 1400-ban két egyazon vallási felekezethez tartozó fél feszült egymásnak, a napjainkban játszódó részben két hit, az iszlám és a kereszténység teszi ugyanezt, de azonos indokkal, az erényt, a megértést, a toleranciát és a békét hirdető hittételeiket kiforgatva, a maguk világi érdekeinek alárendelve, offenzíven. A regény által megütött politikai szólamok a mi valóságunkban is visszaköszönnek, mondhatni nem is lehet tisztán irodalmi műként tekinteni Scott könyvére, hiszen a radikális iszlám szervezetek ténykedése, a magukat szalonképes köntösbe csomagolni igyekvő szélsőjobboldali pártok előretörése, az ezer éve fennálló, meg-megújuló ál-vallási egymásnak feszülés mind napjaink valóságát körvonalazzák.⁶

Úgy tűnik, a mi korrajzunkban a hit éppúgy eszközként szolgál, mint bármikor korábban. Van, ami nem változik. Csak a lépték lesz más.⁷

Manda Scott humánus felfogásmódja a cselekményszöveg során az egyes szervezetekhez való hozzáállásában nyilvánul meg. Igen helyesen hívja fel a figyelmet arra, hogy az éremnek mindig két oldala van, s bár a szélsőségek fenyegetése fölött nem huny szemet, érzékelteti, hogy létezésük a másik fél számára kifogyhatatlan offenzív-arsenált biztosít. Bármilyen szerencsétlen esemény, egy alvilági csoport díszdobozba csomagolt bűnözése egyaránt rájuk fogható (Vö. 336.), s egy társadalomban, ahol a közbiztonság és a közhangulat a fenyegetettség háttérzajával telítődik, a radikalizmus mindig könnyebben nyer teret: az egyszerű, szélsőséges szólamok és ígéretek lépja ez, melybe már sokszor bele-belemerült kontinensünk. Az árnyalás egyik meghatározó momentuma, amikor az igazságtalanság ellen fellépő iszlám drogbáró, Cheb Yasmine arcára vetül a francia trikolór az igazi gallok helyett.

Cheb Yasine kuporog a székek között. Az éjszaka színei halványpirosra és halványkékre festik a férfit. [...] [M]Jegölték az unokatestvéremet. Az én Istenem nevében gyújtottak tüzeket. A rendőség ebbe ne ártsa bele magát. (495–496.)

A regény két idősíkját számos párhuzam kapcsolja össze. A vissza-visszatérő tűz nem csak az itt is, ott is megjelenő máglya vagy a már emlegetett gyűjtogatások révén jelenik meg, de a pártok kampányában és a médiában is. Az utóbbi vizualitásában rejelő erőt a következő szövegrész éppúgy hangsúlyozza, ahogy előrevetítő funkcióval is bír – Vö. 509. –:

Senki sem fog azon tűnődni, mennyi ideig tarthatott úgy beállítani a világítást, hogy a karmazsinvörös függönyökről visszaverődő fény olyan hatást keltsen a ruháján, mintha a lángnyelvek táncolnának rajta, miközben átsétál a színpadon. Csak az őt felemészteni látszó, fodrozódó lángokat fogják észrevenni. A látvány még azokban is valami mély és ősi képzetet hív elő, akik nem a Szűz legendáján nőttek fel. (139.)

A nőiség és a nő szerepe, mint olyan, hatszáz esztendő különbséggel is mutat bizonyos analógiákat. Ilyen például az esemény súlya és megbabonázó jellege, hogy az állam gondjait egy nő rendezze el – Jeanne és Incs –, de mégis azzal a háttértudattal, hogy mindez fölérendelt férfiak vélt vagy valós irányítása szerint történik. A Család összetartó funkciója ugyancsak mindkét idősíjban jelentős, gondolva a Bressard-dinasztiára, a Valois- és a Lancaster-házakra, a belső kapcsolódásaikra, az egyes ágak elő- illetve háttérbeszorulására, a címer- és monogramhasználatra gyűrűn vagy pajzson (Vö. 476.). Mindezek a hasonlóságok persze nem jelentik azt, hogy céltudatosságát és eszköztárát tekintve minden család működése azonos kell, legyen (Vö. 477–478. vs. 500–504.), mégis, fennállnak bizonyos megmásíthatatlannak tetsző mintázatok és szélsőséges helyzetben feltétlenül előnyt követelő kapcsolódások. A család az egyik legfontosabb szervezőeleme a regénynek; a tagok egymáshoz fűződő kapcsolata és öröksége életen innen és túl meghatározza a dinasztia többi tagjának sorsát és cselekvését is (Vö. 504., 514.).

Bedford feltápáskodik és visszacsúsztatja a hüvelyébe a kardot. Már nem nevet. Talán eszébe jutott a bátyja. Talán Henrik szellemét látja maga előtt, az ő szájából hallja a jövő ígéreteit és azt, hogyan váltsa ezeket valóra. Ennél a családnál semmi sem biztos. (111.)

Analógnak tetszik a jelenben játszó politikai vitaműsor is Picaut és Villers között, ahol a kényes kérdésekre hangsúlyt helyező politikai elemző / riporter a Szűz tárgyalásán való bírákkal / inkvizitorokkal kerül párhuzamba. Az pedig, hogy kétségbeesésükben az utóbbi egyházatyák már a Jeanne által látott angyalok és szentek ruhájáról és hajviseletéről is érdeklődnek, az eretnesség bizonyításának célzatával, a középkori egyházzal ugyancsak sok mindent elárul. Retorikai összetettségét tekintve mindazonáltal kétségtelen, hogy az emlegetett politikai vitaműsor a regény egyik csúcspontja (Vö. 145–150.).

A történelem bizonytalanságára és „elmaszatólásának” lehetőségére hívja fel a figyelmet Holloway mikrotörténete is, akit az egyház arra kért fel, hogy XI. Lajos koponyájának segítségével készítse el a király arcmását. Mivel az eredmény nem nyerte el a klérus tetszését – akadt ugyanis egy kis esztétikai probléma, mégpedig, hogy az uralkodó nem volt épp szemrevaló férfi –, kicsit módosítottak a vonásain, hiszen a készülő arcmásnak pont az lett volna a funkciója, hogy a király dicső regnálásának eredményeivel fűszerezve újabb támogatókat, adakozó híveket vonzzon. Scott poétikája így gondolkodtat el a kérdésen: mi mindent „plasztikázhattak” még? A szerepek felcserélése (Lásd: 462., 488–

8 Lásd:
<http://www.misterdenn.com/eurarats-take.htm>

490., 500–504.), a tudatosan használt álca mindkét síkon való markáns térnyerése, az előre megírt vallomás kereszt-szimbólummal való ellátása – ami egy írástudatlan szignójaként éppúgy felfogható, mint a seregben használatos negligáló utasításként is (Vö. 482.) –, a választási médiakampány révén végrehajtott és végrehajtható hősepítés (Vö. 487.) tovább erősíti ezt, mint ahogy hasonló a hatása annak a szakasznak is, amikor barátai Jeanne d’Arc vallomását elemzik: egy állítás bírhat többlettartalommal. Az, hogy az igazság ez utóbbiban rejlik, még nem jelenti azt, hogy felületesen értelmezett állításunk hazugság lett volna.

A Szűz soha nem hazudott – folytatja mérgelődve De Belleville. – Azt mondta, hogy a mennyei atya parancsolta meg neki, hogy egyesítse Franciaországot, ami igaz is. Ha mások ebből arra következtettek, hogy Istenre gondol, ám legyen. (458–459.)

Noha nem határozza meg magát alternatív történelmi regényként, a *Tisztítóűz* több helyütt eljátszik a „*mi lett volna ha...?*” gondolatával – pl.: 282., 459–460. –, ami a könyv fő szálát jelentő titok múltátíró funkcióján túl is erősíti Scott munkájának e zsáner felé való elmozdulását.

Amikor Rustbeard még a történet elején a legenda elpusztításáról értekezik, majd innen folyamatosan halad a Scott által felvázolt igazság felé, a szöveg kereszt-önreflexiójával szembesülünk. Az emlegetett legenda egyrészt a mi világunk kanonizált történelme, annak lebontása pedig a regény maga. Tomas a középkorban és Inčs a napjainkban ugyanazt végzi világa valóságában, mint a befogadó a szöveget olvasva. Megismer egy olyan multivariánst, ami a kanonizált történelem felől nézve egyszerre apokrif irat és titok is egyben. Scott az utószavában hivatkozik a krími forrongásokban eltűnt Szergej Gorbenkó kutatásainak eredményeire, aki Cléry-Saint-Andréban fedezett fel olyan csontokat, melyek egy gyerekkorától kezdve lovaglásra és páncélviselésre okított, középkorúként elhunyt nőhöz tartoztak. Scott regénye tehát, Brown munkáihoz viszonyítva stabilabb alapokon áll, hisz valljuk be, feltételezhetően nem sok nőt képeztek lovaggá azokban az időkben. A kutatás részletei a lábjegyzetben szereplő felületen olvashatók,⁸ illetve a regény szötte őket tovább. Scott mindezen felül komoly szakirodalmi bázist sorakoztat fel, s bevallása szerint az egyes ostromlott városoknak szóló üzenetek, illetve a máglyahalált megelőző kirakattárgyalás során elhangzott szavak esetében az eredeti történelmi forrásokat használta, nem feledkezve meg arról sem, hogy „a perújrafelvételen felszólaló szemtanúk állítása szerint a feljegyzett szavak bizonyos fontos vonatkozásokban nem egyeznek azzal, amit a Szűz mondott” (516.). A regény tehát, a beemelt levelek szintjén hű kíván lenni a lejegyzett történelemhez, ám ugyanezzel a lépéssel szinte bizonyítottan szembeszegül a valósággal. A cselekmény egészére nézve azonban, a Gorbenkó eredményeivel alátámasztott leglogikusabb variánst kívánja felépíte-

ni. Amint azt egy interjújában a szerző nyilatkozta: „Egyáltalán nem kitalált a történet. [...] Minden, amit olvastam róla, sokkal logikusabb volt a sebész teóriájában értelmezve. Az egyetlen lehetséges igazság az övé.”⁹

Hogy a kedves olvasó is így hiszi-e, rábízunk, a valóság mindazonáltal egy lehetett a megszámlálhatatlan variációból, ami korábbi tanulmányok, regények, filmek révén megelevenedett. Vagy esetleg – részben legalábbis – mindegyik volt. És ki tudja, talán – ugyancsak részben – egyik sem. Annak felismerése, hogy a múltunk tartja elénk az egyik leggömbébb tükröt, a posztmodern nagy eredménye. Észre kell vennünk, hogy nem azok vagyunk, amit a történelem előírt nekünk, hanem magyarázataink sűrűjében a múlt válik azzá, amivé tenni akarjuk. Manda Scott tudatosította ezt, és Jeanne d’Arc egy súlyos, hősi, lángoló történetét adta nekünk, talán tisztítótűzként pár védhetetlen ideológia számára. Hisz „[h]a az ember elengedi a mítoszt, a szívszorító, erőteljes valósággal szembesül.”¹⁰ Mert egyáltalán nem biztos, hogy amit sokan hisznek és kanonizáltak, meg-egyezik a valósággal.

9 Lásd: KREZINGER Szonja, *Manda Scott – Mítoszból valóság*, Metropol, 2015. december 1. = <http://www.metro-pol.hu/kultura/cikk/1390024-manda-scott-mitoszbol-valóság>

10 *Uo.*

Európa Kulturális Fővárosa, hirdetőtáblák, Nagyszében, 2007

Simai Kristóf: Zsugori, avagy amikor a párhuzamosok a nézőtéren találkoznak

(A Komáromi Jókai Színház 65. színházi évadának első bemutatója)

Hatvanöt évvel ezelőtt alakult meg Komáromban a Magyar Területi Színház. (Soha nem fogom megérteni, hogy a korabeli hatalom miféle figyelmetlenség következtében engedhette meg azt, hogy egy magyar nemzetiségi színház elnevezése holmi *területi* hovatartozásra utaljon; szlovákul Madarské oblastné divadlo volt a neve.) Ennek „fióküzeme” volt a Kassai Thália Színház, amely az átkos megszűnése után önállósult, a komáromi, egykori anyaszínház pedig felvette a Jókai Színház nevet. (Ki másról is lehetne elnevezni Komáromban egy ilyen horderejű kulturális-művészeti intézményt, ha nem a város tán leghíresebb szülöttéről.)

A 65. évad első bemutatója előtt a színház immáron tizenöt éve regnáló igazgatója lépett a színpadra, és rövid felszólalásban emlékeztetett a jeles eseményre. Majd felolvasta az alapító tagok névsorát. A néző joggal elvárhatja, hogy egy Jászai Mari-díjas színművész helyes magyar (ereszkedő) hanglejtéssel olvas fel tizenkilenc nevet a színpadon. E sorok írója csak remélni meri, hogy a diákelőadásokon ezt nem ismétli meg, hiszen akkor – dacolva a kereskedelmi média szinte minden üdvöskéjének hibás névejtésével – mégiscsak a művész úrnak hisznek majd a nebulók, nem a felkészítő tanárnak, aki éppen ezt a tipikusan magyar nyelvi sajátosságot sulykolja beléjük. Ennyit a profizmusról – ebben a vonatkozásban!

Maga az előadás fergetegesen pergő, ugyanakkor műfajilag igen csak változatos színpadi kavalkád volt. Bevezetőül talán annyit, hogy a színészek majdnem teljesen és kivétel nélkül a commedia dell'arte stílusjegyeit követve játszottak. Közülük is kiemelkedően pontosan és nagy határfokon tette ezt **Tóth Károly**, aki ettől az évadtól már vendégként látható egykori anyaszínházában. Akadtak olyan aktőrök is – kivált a társulat derékhadának tagjai –, akik nem bírták, de vélhetően nem is akarták követni e meglehetősen igényes és – főleg – fizikailag fárasztó, nagy koncentrációt igénylő, a XVI. században, Itáliában kialakult, Magyarországon nem honos rögtönzött színjáték szabályszerűségeit. Sem a rendező diktálta tempót. Ezzel együtt, és

éppen a rendezői leleménynek köszönhetően – a nagyfokú színházi eklektikát csak fokozva – újabb színjátékos elemek bevonásával nagyon szórakoztató és kiegyensúlyozottnak ható színészi játékot láttunk. Tóth Károly m. v. (Károly) frenetikus és sziporkázóan pergő, ugyanakkor kifogástalanul pontos játékával kápráztatta el a nézőket. Tóth Károly, aki főiskolás kora óta rendszeres szereplője a színház előadásainak, később, az elmúlt évad végéig tagja volt, egészen kiváló színészi tehetség. Éppen azt az ifjú férfiszínész típust testesíti meg, amelyik jó sok éve hiányzott a színházunkból. Emellett kitűnő karakterformáló képességgel, ének- és táncstudással bír. Meggyőződésem, hogy szabadúszóként is megtalálja majd a helyét a pályán. Feltéve, ha jókor mutatkozik majd be jó helyeken, mert ezen a pályán ez legalább annyira elengedhetetlen, mint maga a tehetség és szakmai felkészültség.

Mellette **Béhr Márton** e. h. (Filep) játéka és a játékon kívüli *jelenléte* volt nagyon megrösznyelő. Ez utóbbi azt jelenti, hogy a játszó színészek az előadás teljes időtartama alatt a játéktér két szélén ülve „civilként” követik az eseményeket, s csak a jelenetükbe történő belépéskor lényegülnek át a megformálendő szereppé. Béhr Márton mindent felülíró fegyelméről, komédiázó kedvéről tanúskodott az az odaadó és tudatos *belefeledkezés*, amelyet a rendezői jobbon, a jelenetére várakozó civilként mutatott. A tenni akarás tüzeit és az alkotásvágy tisztát, a színházcsinálás embert próbáló taposómalmában ki nem égett ifjú művészt látni benne. Igazi reményt keltő mozzanata volt az előadásnak.

Ugyancsak nagy örömet szerzett **Jókai Ági** m. v. (Emília) komáromi debütálása. (Igaz, korábban egyszer felvillant már *Az arany ára* című előadásban, de az inkább – színházi zsargonnal szólva – néhány pillanatig tartó csuklóztatás volt, mintsem színészi megmérettetés vagy feladat.) Most azonban megmutathatta tehetségét. Pontos volt, fegyelmezett, mégis légiiesen könnyed vagy tragikusan súlyos, amikor ezt kívánta meg tőle a játék. Amikor várakozott, akkor – fiatal kollégáitól eltérően – szinte személytelen maradt. Szenvtelenül és észrevétlenül ült. Mégis gyakran – még így is – vissza-visszasiklott rá a nézői tekintet. Énektudása mellett kiváló ritmusérzékéről és táncstudásáról is meggyőződhattünk.

Culka Ottó (Kullancs) neve sem cseng ismeretlenül a komáromi közönség előtt, hiszen korábban már láthattuk őt színpadunkon, főleg Martin Huba rendezéseiben. Az ő karakterformálásáról nagyon gyorsan kiderült számomra, hogy maga találta ki azt a markáns, ám különösebben nem izgalmas szellemi fogyatékos figurát, amit megformált. A színészvezetést és a karakterformálást illetően ez a magárahagyatottság volt az egyetlen észrevehető pontja az előadásnak. Önmagában állt; nem kötődött semmihez, nem indokolta semmi a figura *miértjét*. Mind a négy ifjú színész a pozsonyi Színművészeti Egyetemen végzett, illetve közülük Béhr Márton éppen végzős hallgatója az intézménynek. Hadd jelezzem itt is, hogy nagyon jól állunk ifjú színész tehetségek tekintetében. Más kérdés, hogy jól sáfárkodunk-e diplomás tehetségeinkkel. Ez a téma is megérne egy alapos dolgot. Úgy érzem, pazarlók vagyunk, és gyakorta idevetődő vendégrendezők kénye-kedve szerint fogadunk vitatható tehetségű vendégművészeket ahelyett, hogy a saját fiataljainknak biztosítanánk lehetőséget a kibontakozásra.

Ugyanez a helyzet a középgenerációval is. **Mokos Attila** (Gaz Jankó), **Skronka Tibor** (Némedi), **Olasz István** (Pöszmög) ugyancsak a pozsonyi főiskolán szereztek diplomát. Ebben az előadásban is bizonyították kiváló színészi adottságaikat, nagy színházi rutinjukat, bár az igazság az, hogy ez a módfelett erős fizikai jelenléte igénylő, gyakran akrobatikus elemekkel is tarkított szerepformálás igazán a fiatalok műfaja, s ők, a középgenerációsok inkább a *megúszósabb* megoldásokat választották. Ezzel együtt mindhármuknak vannak jelentős színházi pillanataik.

Majorfalvi Bálint (Csóka tizedes) a budapesti Színház- és Filmművészeti Egyetemen végzett, és idestova egy évtizede tagja a komáromi színháznak. Ebben az előadásban a végletekig bekottázott mozgáson és a hangos, ugyanakkor feledhető színpadi jelenlétén kívül nem sokat tett hozzá a produkcióhoz. Rendszeres komáromi színházlátogatóként túl gyakran láttuk őt ugyanolyannak ahhoz, hogy most a meglepetés erejével hasson. Hasonló a helyzet **Bernáth Tamással** (Korpa) is, bár nála énektudásának felcsillantása hozzá tett az alakításához. A budapesti GNM Színitanodában végzett, és lassan húsz éve a komáromi társulat tagja. Neki kijárna már egy-egy nagyobb színészi megmérettetés, hiszen amikor kapott ilyen feladatot (*Isten veled, Monarchia!*, *A kőszívű ember fia!*), mindig derekasan teljesített. A színházon belüli beskatulyázások és embert próbáló előítéletek gyakran a művészi pálya kiteljesedésének a kerékkötői.

Bakonyi Alexa m. v. Krisztina szerepében mutatkozott be Komáromban. Színészi pályafutása ugyancsak színes és változatos. Ahhoz képest, hogy most éppen 2017-et írunk, kissé meglepetten olvastam a Jókai Színház honlapján található ismertetőben, hogy 2016 és 2019 között az SzFE (Színház- és Filmművészeti Egyetem?) hallgatója volt... Bizonyította, hogy minden idegszálával jelen van az előadásban. Mégpedig nagyon is koncentráltan van jelen. Kiválóan megformált alakításán apró foltot ejtett az a tény, hogy beszéde nem mindig volt érthető, világos és tiszta. Hallható azonban igen... A női szereplők karát gazdagítja **Holocsy Krisztina** (Rozinka). A kitűnő, a szakmát nagyon alaposan ismerő művésznő nemcsak csehovi figurákat jelenített meg átütő hitelességgel, hanem vérbő vígjátékok és bohózatok hősnőit is. Nem mondana igazat, aki azt állítaná, hogy most nem állt a *helyzet magaslatán*. Minden rezzenése tudatos volt, átélt és hitelességre törekvő. Mégis adóssunk maradt valamivel. A titok nyitja a személyiség, a lelkület, amely mást sugall; tisztességet, nyitottságot. A szerep pedig ennek éppen az ellenkezője.

A végére hagytam az általam színészi teljesítménye, munkássága miatt nagyra becsült **Fabó Tibor** (Zsugori) alakításának rövid elemzését. Nem is oly régen, 2014 májusában mutatta be a Jókai Színház Shakespeare *A velencei kalmár* című vígjátékát Fabó Tiborral a címszerepben. Nos, nem mondok semmi újat, ha állítani merészelem, hogy a két karakter alapvetően sok vonatkozásban fedti egymást, ami Fabó még oly megnyerően könnyed és láthatóan komolyan vett alakításán is átsütött. Hogy baj-e ez vagy a színikritikus csomókeresése a kákán, az egy más kérdés. A tény azonban tény marad: egy közepes kisváros színháza vagyunk, ahová ugyanaz a pár száz ember jár évek, évtizedek óta. Így aztán tálcán kínálkozik a lehetőség, hogy szereposztási leleménnyel enyhítsünk valamelyest a beskatulyázottság látszatán. Nevezetesen: Fabó és Mokos, mindketten a társulat erősségei. Gond nélkül el tudom képzelni, hogy a két művész szerepét felcserélve máris elkerülhettük volna ezt a csapdát. De hát a műtész feladata nem a mi lett volna, hanem a mi volt értékelése. Mindazonáltal úgy gondolom, hogy ez a felvetésem is a színház kínálatának izgalmasabbá tételét szolgálja. Megkockáztatom, hogy Mokos Attila számára igaz színészi feladat, amolyan jutalomjáték lenne Molière Harpagonjának megformálása *A fősvény* című darabban.

Mindent összevetve leszögezhetjük, hogy az előadásban igazi közösségi munka, műhelycsapat hatását keltő színészi összjáték tanúi lehettünk még akkor is, ha az egyes teljesítmények helyenként igencsak hullámzóak. Összességében azonban a kitűnő, búfelejtő szórakoztatás fő színházi összetevője éppen az összehangolt, kidolgozott és fegyelmezett színészi játék.

Ezt segíti **Székely László** m. v. díszlete, amelynek nem sok köze van a commedia dell'arte világához, viszont vakító fehérségével, letisztult formavilágával és funkcionális-

sával szemet gyönyörködtető. **Ledenjék Andrea** m. v. jelmezei már alkalmazkodnak a színészszevetés stílusvilágához, ugyanakkor kiválóan szolgálják a karaktereket, amelyeket a játszóknak megformálnak. **Dávid Péter** m. v. koreográfiája furcsa, groteszk világot varázsol elénk, máskor balladai színeket rajzol. Változatos, kellemes és igényes. Még olyankor is érződik belőle az átgondolt tudatosság, amikor két mozdulattal dolgozik. Mindent elhittet, nemcsak megvalósít. A Kossuth-díjas **Szarka Gyula** m. v. világzenéje megint egy más világot hoz az előadásba. Meglehetősen markáns zenei világ, amelyet nagymértékben belesimít az előadásba a már említett leleményes koreográfia. Nem utolsó sorban pedig a fegyelmezett, jól hangzó énekítés, amely **Pálinkás Andrásy Zsuzsanna** énektárnak szakértelmét dicséri.

Lehetett volna **Katona Imre** m. v. dramaturgnak is. Nem ártott volna talán, ha jobban odafigyel a *betétdalok* funkcióját betöltő énekszámok alaposabb gonddal megválogatott elhelyezésére, esetleg a szöveg/történetbonyolítás ehhez történő igazítására. **Simai Kristóf** szerzőnek hat vígjátéka maradt fenn. A XVIII. és XIX. század fordulóján élt komáromi születésű piarista szerzetesnek nem sikerült különösebb színműírói babérokra szert tennie; ám kétségtelen, hogy a közepes vagy gyenge drámai anyag gyakorta sziporkázóan szellemes előadás lehetőségét rejti magában. Most is erről van szó, hiszen ebben az előadásban négy-ötféle műfaj találkozik egymással, s nemhogy kioltanák, inkább erősítik egymást. Párhuzamosok futnak végig a produkción, ám ami a legfontosabb, ezek a párhuzamosok a nézőtérben találkoznak. Ez a kegyelmi állapotnak is beillő csoda pedig nagyrészt a rendező, **Béres László** m. v. érdeme. Munka közben neki is számos váratlan kalandban lehetett része, ahogy előadás közben a nézőnek is, aki beül egy minőségi eklektikus szórakozásra.

Simai Kristóf: Zsugori, Zsugori – **Fabó Tibor** (Jászai Mari-díjas), Gaz Jankó – **Mokos Attila**, Rozinka, kerítőnő – **Holocsy Krisztina**, Károly – **Tóth Károly** m. v., Krisztina – **Bakonyi Alexa** m. v., Filep – **Béhr Márton** e. h., Emília – **Jókai Ágnes** m. v., Némedi – **Skronka Tibor**, Csóka tizedes – **Majorfalvi Bálint**, Pöszmög, zsbivásáros – **Olasz István**, Kullancs – **Culka Ottó**, Korpa – **Bernáth Tamás**

Díszlettervező: **Székely László** (Kossuth-díjas) m. v.

Jelmeztervező: **Ledenjék Andrea** m. v.

Mozgás: **Dávid Péter** m. v.

Zene: **Szarka Gyula** (Kossuth-díjas) m. v.

Korrepetitor: **Pálinkás Andrásy Zsuzsanna**

Dramaturg: **Katona Imre** m. v.

A rendező asszisztense: **Balaskó Edit**

Rendező: **Béres László** m. v.

MUNKATÁRSAINK

Baka L. Patrik (1991, Brünn) prózaíró, irodalomkritikus, a Selye János Egyetem doktorandusza. Legutóbbi könyve *Függőhidak* címmel 2016-ban jelent meg. Százdon és Komáromban él.

Bodnár Gyula (1948, Királyhelmece) publicista, szerkesztő, költő. Legutóbbi kötete 2015-ben jelent meg *Hátsó pad* címmel. Nagymegyerén él.

Csillag Lajos (1990, Vágsellye) prózaíró. Jelenleg számítógépes grafikával foglalkozik. 2016-ban elnyerte az Arany Opus Díjat. Nászszegen él.

H. Nagy Péter (1967, Budapest) irodalomtörténész, szerkesztő, a Selye János Egyetem oktatója. Legutóbbi könyve *Médiaterek Lady Gaga korában* címmel 2017-ben jelent meg. Érsekújváron él.

Kiss Péntek József (1951, Komárom) író, rendező, pedagógus. Legutóbbi könyve *A megbecsült színház* címmel 2014-ben jelent meg. Komáromban él.

L. Varga Péter (1981, Székesfehérvár) irodalomtörténész, kritikus, a *Prae* főszerkesztője, az ELTE oktatója. Legutóbbi könyve *Az értelem rácsai* címmel 2014-ben jelent meg. Budapesten él.

Molnár Bálint (1994, Ipolytság) irodalomkritikus, zenész. Komáromban és Ipolyfődémesen él.

Rásó Attila (1986, Dunaszerdahely) verset ír, valamint cikkeket az F21.hu-nak. Versei a Tollas Rádió adásaiban is hallhatók. Könyvesbolti eladó Budapesten. Budapesten él.

Tóth N. Katalin (1975, Zseliz) prózát ír. Jelenleg biztonsági őr, Sárón él.

Ungvári-Zrínyi Kata (1987, Marosvásárhely) művészettörténész, műkritikus, fordító, kurátor. Marosvásárhelyen él.

A folyóirat ideai hat számát az SZMÍT ajándékba adja a tagságnak, az irodalmi szervezeteknek és a folyóirat-szerkesztőségeknek.

A Szlovákiai Magyar Írók Társasága
TÁJÉKOZTATÓJA

Megvalósult és tervezett rendezvények. Képek az Író Társaság életéből.

Összeállította: Nagy Erika
Képek: Nagy Erika

t
e
l
k
é
l
e
m

A large, stylized graphic of the word "Társaság" in a bold, black, serif font. The letters are stacked vertically on the left side, with the 'T' at the top, followed by 'A', 'R', 'S', 'A', 'S', 'Á', and 'G' at the bottom. The letters are thick and have a classic, slightly decorative feel.

SZIMPÓZIUM AZ IRODALOMNÉPSZERŰSÍTÉS LEHETŐSÉGEIRŐL

A Szlovákiai Magyar Írók Társasága szervezésében október 25-én a dunaszerdahelyi Kortárs Magyar Galériában került sor *Az irodalomnépszerűsítés lehetőségei* című szimpóziumra. A nagyszámú közönségnek neves előadók beszéltek a témával kapcsolatos tapasztalataikról, a leggyakoribb problémákról és azok lehetséges kezeléséről.

Hodossy Gyula, az SZMÍT elnöke megnyitó beszédében hangsúlyozta, hogy „az irodalom mint érték kezd a mai, új technológiáktól átítatott világban háttérbe szorulni.” Nagy érdeklődést váltott ki Gombos Péter egyetemi docens, a Magyar Olvasástársaság-HUNRA alelnökének *Digitális bennszülöttek olvasóvá és irodalomra nevelése* című előadása. Kiemelte a szülők felelősségét, azt, hogy a rendszeresen olvasó felnőttek gyerekei jó eséllyel maguk is megszeretik a könyveket, természetesen kivételek mindig akadnak.

Lacza Tihamér művelődéstörténész a *Romokon nyiladozó vadvirágok – az elfeledett helyek felfedezéséről és köztudatba emeléséről* címet adta az előadásának, amelyben egyebek mellett annak a véleményének is hangot adott, hogy a külföldi kirándulások helyett jó lenne, ha a hazánkban található irodalmi emlékhelyekhez látogatnának el a tanulók, pedagógusok. Nagy Tibor középiskolai tanár *Kortárs nem társ* címmel tartott előadásában azt is megjegyezte, hogy sajnos nagyon sok diák leragad Petőfinél, Adynál, ami önmagában ugyan nem baj, mert legalább őket ismerik, de azért a kortárs szerzők műveit is kellene olvasniuk. Reicher Erika könyvtáros a szlovákiai magyar könyvtáros szakma törekvéseiről, valamint az anyanyelvi és kulturális értékek megőrzéséről beszélt, Nagy Katalin okleveles andragógus, könyvtáros pedig az *Iskola – könyvtár – olvasás* címmel adott elő. A színvonalas rendezvényen díszoklevelet kapott Kecskés Ildikó, a Szlovákiai Magyar Könyvtárosok Egyesületének elnöke, Polák Margit könyvtáros, muzeológus, Zilizi Zoltán, az Élő Zoboralja Polgári Társulás ügyvezetője, valamint a somorjai Zalabai Zsigmond Városi Könyvtár kollektívája.

ŐSZI ÍRÓFESZTIVÁL – GAZDAG PROGRAMMAL

GALÁNTA | Idén szokatlanul gazdagnak bizonyult a Szlovákiai Magyar Írók Társaságának rendezvénye, az Őszi Írófesztivál. Egy helyett három díjat osztottak ki, és felköszöntöttek egy író, aki olyan tökélyre fejlesztette a rejtőzködést, hogy sokan azt hiszik, kitalált személy.

Az évente más helyszínen szervezett program mindig péntek délelőtt kezdődik, amikor hazai magyar szerzők rendhagyó irodalomórákat tartanak a környék iskoláiban. Délután pedig átadják az írószervezet jelíges pályázatára beérkezett legjobb mű szerzőjének az Arany Opus díjat.

Nos, idén már ezen a ponton felborult a világ rendje: a zsűri (Grendel Lajos, Szászi Zoltán és Mizser Attila) ugyanis két kategóriára bontotta a 17-es mezőnyt, külön-külön értékelve a verseket és a prózai szövegeket. Bölcs döntés, amelynek köszönhetően nem megosztott díjat kaptak a győztesek (erre már volt példa), hanem kategóriadíjat.

A prózák közül Forgács Péter ikernovellája, az *Ajtó* bizonyult a legjobbnak, amely két nézőpontból mesél el egy történetet, a versek közül pedig Baka L. Patrik *Hotel Učka* című poémája, ami azért kellemes meglepetés, mert a fiatal szerzőt eddig prózaíróként ismertük. A díjnyertes művek megjelennek az Opus folyóiratban, illetve az összes többivel

együtt olvashatók a szmit.sk honlapon (Amoyni Teymen és Vízöntő jelisével). A galántai ünnepségen Benkő Géza színművész olvasta fel a műveket, Kiripolszky Péter rockzenész pedig az egyes programpontok között megzenésített verseket énekelt, visszaidézve a daliás nyolcvanas éveket.

A prózai teljesítményért járó legnagyobb hazai magyar elismerést, a Talamon Alfonz-díjat idén kivételesen nem májusban, a fiatalon elhunyt névadó születésnapján adták át, és nem Diószegen. Ennek oka, hogy ószre született konszenzus a díjat odaítélő Szlovákiai Magyar Írók Társaságának választmányán belül. Így lett Talamon-díjas Veres István, akinek harmadik kötete egy Széchenyiről szóló, a Pozsonyi Kifli Polgári Társulás sorozatában megjelent „pozsonyi mese”. Szászi Zoltán szerint Veres írásait a kezdetektől rendkívüli nyelvi leleményesség jellemezte, és a rendszerváltás után szocializálódó generáció képviselőjeként új nézőpontból közelíti meg témáit, hogy rádöbbenjünk: „nyitottság kell, nyitottság a másságra, a kicsit szokatlanra. Meg figyelem az egykoriakra, akiknek életét, mint egy szentírást olvassuk, pedig á, dehogy, az élet nem szentírás, még a legnagyobb magyar élete sem az” – hangzott el a laudációban.

Idén 60 éves Farnbauer Gábor, aki 25 évvel ezelőtt, a Kalligram Kiadó hőskorában letette az asztalunkra *Az ibolya illata* című korszakos gondolatregényét, majd kivonult az irodalomból, mondván, hogy ebben minden mondandója benne van, és a továbbiakban csak ismételné önmagát. Nem nagyon hittünk neki, főleg a rendkívül pozitív szakmai visszhang után. Pedig úgy tett, ahogy ígérte. A galántai írófesztiválon egy magyarországi irodalomtörténész, Nagy Csilla méltatta az ünnepeltet, akivel sokan ott találkoztunk először személyesen. „Akit felköszöntünk, az a mi megélt időnknek a része. A jubiláns személye lehetővé teszi, hogy kommunikatív kapcsolatba kerüljünk a közelmúlttal, általa válik élővé a nyelv, a tradíció; értelmezhető lesz a nemzedék, a generáció, kvázi a közösség fogalma” – mondta Nagy Csilla, mintha köztünk élt volna, amikor *Az ibolya illata* sokunk költészetéről alkotott képét gyökeresen megváltoztatta. Az izgalmas elemzés remélhetőleg nyomtatásban is megjelenik hamarosan, mi most csak az optimista befejezést tudjuk idézni, amely az életmű nyitottságára utal: „Farnbauer minden munkája azt jelzi, hogy rendszerek léteznek, azonban a keretek elmozdíthatóak, áthelyezhetőek egyes kiemelt szegmensek, vonatkozási pontok mentén. A csomópontok és a mellékszálak keresztezik, strukturálják az eredeti sémát, gazdagítják a mintázatot – valahogy úgy, ahogy a pók a hálóját. Amely egyszerre organikus és geometrikus, és mindig önmaga eredeti alakzatát rajzolja tovább. Éppen ezért, bármikor folytatható.”

Juhász Katalin (Forrás: Új Szó)

LELEPLEZTÉK TÓTH KÁROLY EMLÉK- TÁBLÁJÁT

Szeptember 29-én ünnepélyes keretek között Tóth Károly-emléktáblát (Mag Gyula alkotása) lepleztek le Vághosszúfalun. A Fórum Intézet tavaly elhunyt alapító igazgatójának életét és tevékenységének hatását Dr. Tóth Pál polgármester, valamint Öllös László, a Fórum Intézet elnöke méltatta. Az emléktáblát Hodossy Gyula, a Szlovákiai Magyar Írók Társaságának elnöke leplezte le. „A rendszerváltás szlovákiai magyar intézményeinek szervezője. Állították barátai és Hosszúfalu község önkormányzata” – áll a Tóth Károly Vág menti szülőfalujában állított emléktáblán.

VÉGSŐ BÚCSÚ MÁCS JÓZSEFTŐL

Mács József írónak, a Szlovákiai Magyar Írók Társasága tagjának és a Magyar Művészeti Akadémia rendes tagjának búcsúztatására szülőfalujában, Bátkaiban került sor szeptember 15-én. A családtagok, írotársak, barátok mellett lerótták kegyeletüket Bátka és a környező falvak polgárai, a civil és a társadalmi szervezetek képviselői, valamint a búcsúztatást végzők: Hencz Péter, Bátka község polgármestere, Batta György író, költő és Mihályi Molnár László, a Magyarok Világszövetségének felvidéki alelnöke. A Magyar Művészeti Akadémia Irodalmi Tagozatának képviselőiben Ács Margit, Ágh István és Ferencz István akadémikusok, valamint Sarnyai Andrea, az

MMA munkatársa vett végső búcsút az elhunytól. Mezey Katalin Kossuth- és József Attila-díjas költő, a Magyar Művészeti Akadémia Irodalmi Tagozatának vezetője betegség miatt nem tudott megjelenni a búcsúztatáson, ezért emlékező beszédét Juhász Judit olvasta fel.

A felvidéki íróársak és a Szlovákiai Magyar Írók Társasága nevében Batta György Magyar Örökség Díjas költő búcsúzott: „Kedves Jóska, ismét itthon vagy, de most már a sírod fölé szállnak majd gyermekkorod felhői, hogy köszöntsenek; mostantól már végső nyughelyedet simogatják hajdani napsugaraid; és most is az a régi-régi hótakaró bugyolál be, amely olyan patyolat tiszta, mint a te töretlen hited hazai magyarságunk fennmaradása feltételében – az önrendelkezésben.” Mihályi Molnár László, Mács József földije, tisztelője felolvasta a Fohász a szélfúvásban című, Mács József emlékére írt versét.

Mács József síremlékén ez áll: „Regényeiben tovább él halhatatlanul. Áldva őrizzük emlékét szívünkben.”

Mács József 1931. április 18-án született Bátékában. Magyar-történelem szakos pedagógusi diplomát szerzett, de egész termékeny pályája újságírással, szerkesztéssel és szépirodalmi művek alkotásával telt. 1952 és 1957 között az Új Szó, 1957-től 1960-ig az Új Ifjúság, majd 1960-tól 1991-ig a Hét szerkesztője, a Fórum c. melléklet felelős szerkesztője, majd a lap főszerkesztő-helyettese. 1969-től tagja a Csemadok Központi Bizottságának és országos elnökségének. 1959-től 1970-ig a Szlovák Írószövetség Magyar Szekciója vezetőségi tagja, 1993-tól a Magyar Írószövetség tagja, 2005-től a MMA társadalmi szervezet, majd 2011-től a Magyar Művészeti Akadémia rendes tagja.

A szlovákiai magyar irodalom alapozó nemzedékének tagjaként az egyik legolvasottabb felvidéki író volt.

TEXT-TÚRA: SZAKMAI FOGLALKOZÁSOK FIATAL ÍRÓKKAL

A Szlovákiai Magyar Írók Társasága nagy hangsúlyt fektet a tehetséggondozás kérdésére, ezért kiemelkedően fontosnak tartja, hogy a pályakezdő tollforgatóknak szakmai segítséget nyújtson.

Ennek leghatékonyabb formája a műhelymunka, a szárnybontogatók konkrét írásműveinek véleményezése-elemzése. Egyértelművé vált, hogy az elméleti felkészítés (irodalomelméleti, irodalomtörténeti és -kritikai jellegű előadások) mellett hatalmas igény mutatkozik az írásművészet gyakorlati, konkrét művek elemzésén, javításán-csiszolásán alapuló műhelymunkára is. A foglalkozások helyszíne most is az ipolyszakállosi Méhecske Panzió volt. A szeptember 22–24-e között megvalósult rendezvény mentorai Szászi Zoltán, Z. Németh István, Baka Patrik és Hizsnyai Zoltán voltak. Az idei őszi Text-túrára minden eddiginél többen kaptak meghívást: tizennyolc fiatal vett részt a munkában.

